

Den tweeden Boeck
van Architecturen Sebastiani
Serlij/ tracteerende van Per-
spectiven/ dat is/ het in-
sien deur t' ver-
coyten.

Overgheset uyt de Italiaensche in
Nederduytsche sprake, door Peter Cocke van
Aelst, doen ter tijt Schilder der
K. Majestejt.

Men vindtse te koop t' Amsterdam
by Cornelis Claesz. opt Water/
int Schuyfboeck.

Anno 1606.

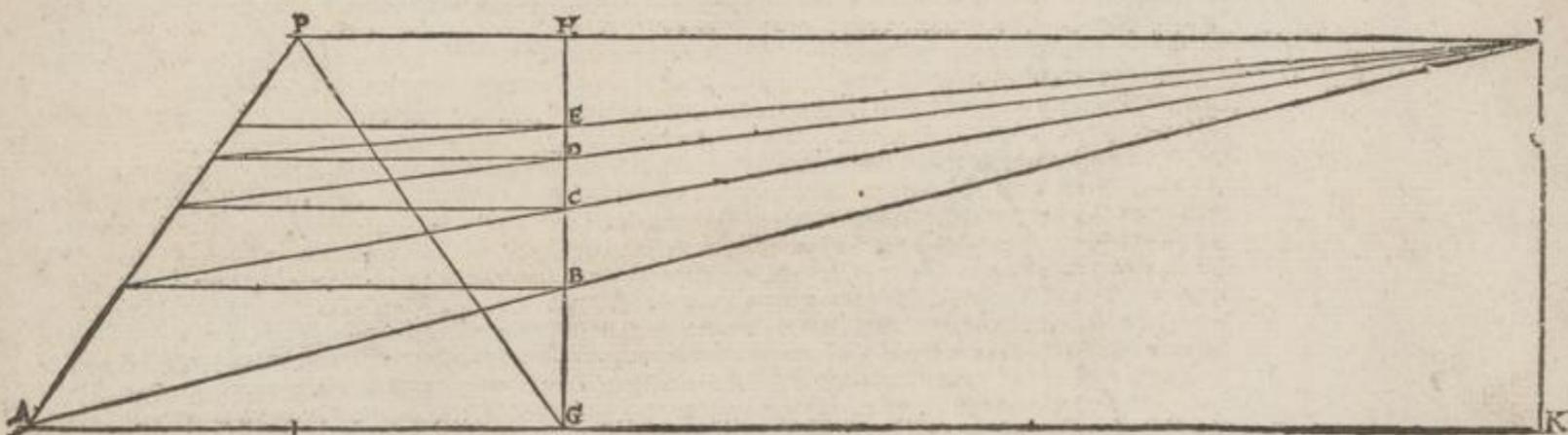
Dat tweede boeck.

Dat tweede Capittel.

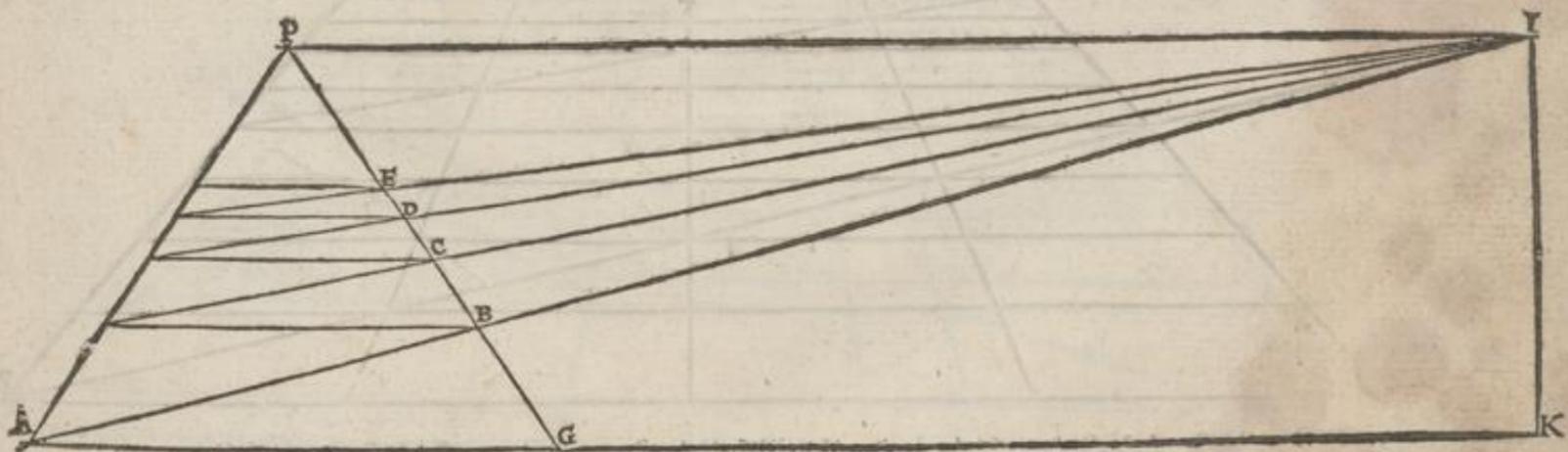
Een tractaet van Perspectiven, aengaende den superficien.

Hewel dat die subtile const van perspectiven seer difficult ende moepelijck is om in schijfte te setten/ ende aldermeest de coypozen oft gelijvige dingen/ welke wien gront opgetrocken worden: want t' is een const die men niet so wel deur figuren oft schijften begripen en can/ als deur een onderwijpinge die onderlinge geschiet/ dies niet te min midts dat ick inden eersten boeck getraecteert heb van Geometrien/ sonder dewelcke dat de perspective niet en ware/ soo sal ick arbeypden deur den coypen wech dat my mogelijck zyn sal/ hier in desen tweeden boeck/ den Architect so veel daer af t'ondercken/ dat hy hem daer mede sal connen bejelpen in zyn werken. Ic en wil my niet bekommern in filosofieren oft disputeren wat perspective is/ of waer wt datse hare oorspronc neemt/ mits dat die alderdieplumtichste Euclides subtilijckliker merre speculatten daer af tracteert. Maer om aende Practica te comen ende tgeene dat de Architect behoest/ so salmen weten dat perspective is t'gene/ dat Vitruvius Scenographie noemt/ te weten/ het opstaende ende die syden van eenige edificien/ oft oock van eenige superficien oft coypozen. Dees perspective dan/ hanght principelijck in drie linnen/ d'eerste linie/ is die base beneden/ daer alle dingen haer beginsel wt nemen/ die tweede linie/ is dewelcke naden punct gaet/ die sommige t'gesicht/ andere oorsont noemen/ maer oorsont is zynen rechten naem/ want den oorsont is alomme daer hem ons ghesicht eyndet/ die derde/ is de linie vander distantien/ dewelcke behoort altijts te staen vander selver hoochden dat den oorsont is/ maer verre oft by/ nae de gelegentheyt/ ghelijck by dat tot zynder plaetsen verhalen ende wysen sullen. Welken oorsont dan verstaet hem ter hoochden van onser oogen te staen/ gelijk oft de Architect tegen eenen platten muer eenighe metselrie betoonen wilde/ nemende zyn beghinsel op den gronde daer de voeten vande aensieners staen souden/ in sulcken geval salt reden zyn/ dat den oorsont so hooge sy als ons ooge/ ende die distantie om dat werck te sien/ sal inde bequaemste plaetse gefet worden die daer ontrent is/ gelijk oft dat in een sale oft ander camer ware/ so sal die distantie aenden inganc genomen worden/ ende ist in oft eynden eenen hof oft galerie/ soo sal die hooft e altijts aende inganc vander selver plaetsen g'efet worden. Ic ist in een strate tegē eenen muer of huyss/ so salmen die distantie op d'ander syde teghen ouer setten/ maer oft in sulcken ghevalle de strate seer nauwe ware/ so salt goet zyn datmen een wijdder distantie ymaginere/ op dat die vercoytinghen niet te wyet oft onplaisant en comen: want hoe dat die distantie langer oft wijdder is/ hoe dat het werck beallijcker ende meer sal schynen te verberren. Maer wilmen werck by oft ses voeten hooge (vanden gront daermen op staet) beghinnen so sout wel reden zyn dat den oorsont gelijc onser oogen stonde/ gelijk geleyt is/ maer midts datmen vā sulcke metselrie geen grōt sie en soude/ waer deur dat het bouwen (indie me seer hooch werckē wilde) oir beallijc der oogē comen soude/ so salmen in sulcken accidēt wel moghen oorsont nemen om den oorsont wat hoger te sette/ ter discretien van eenen verstandigen werckman: maer nochtans niet gelijck sommige licentieuze ende onverstandighe/ die ergens ter hoochden van deertich oft beertich voeten/ eenighe historie oft ander dinc met huyssingen maken daer t'gesichte oock also hooge staet welck onredelijck is. Ende in sulcken dolinge en zyn de verstandige wercklieden noyt gevallen/ want daerle eenige dingen boven ons gesichte gemaect hebben/ daer en heeftmen geenen gront gesien van dien seluen wercke/ want de grote const van perspectiven heeftle inden toom gehouden. Ende daeromme ghelijck vozen geleyt is/ dat de perspective den Architect seer noottelijck is/ so en sal die perspectif geen werken maken sonder architecture/ noch de Architect sonder perspective. Dat dit waer is blijet byden Architecten van onse tyden/ inden welcken dat de goede Architecture heeft begiunen te bloepen. Want Bramant een verwecker der welgheschicter architecturen/ en was hy niet eerst een schilder/ ende seer verstandich inde perspective/ eer hy hem totten bouwen schicte? Die geluckalighe Raphael Durbin en was hy niet d' aldervermaertste schilder/ ende welgeinstruereert in perspectiven/ eer hy van architecturen wyacht? Die alder boozsichtichste Balthazar Peruzzi van Sienen was oock een schilder ende in perspectiven also geleert/ dat hy willende onderloechen sommige maten van colommen ende andere antycke dingen/ om die in perspectiue setten/ creech te sulckē behagen inde proportien ende matē/ dat hy hem geheelijck totter architecturen begaf/ inde welcke dat hy also toenam/ dat nauwelijc zyns ghelijcken en wasē. De verstandige Jeronymus Senga en was hy ooc niet een excellent schilder ende alderbarest in perspectiuen/ gelijk de schone Scenen betuypt hebben/ dewelcke hy maecte ter belietken van zynen Heere Francisco Maria Hertoge van Urbijn/ onder wiens schaduwe dat hy een d' alderbeste Architect geworden is/ Julius Romanus een waerachtich discipel vanden geluckaligen Raphael Durbin/ is deur de perspective ende schilderie een d' alderbeste architect geworden. Om dan tot mynen propooste te keren/ so segge ick/ datme behoort neerstich ende boozsichtich te zyn in dese conste/ inde welcke dat ick aen clepne dingen eerst begiunen sal/ ende allencxkens boozbarende hooger clummen/ tot dat ick u na myn vermogen te bouen geleyt ende tgeheele inhouden gewesen ende geleert sal hebben.

Ende om datmen duert clepne totten grooten comt 30 sal ick beghinnen die maniere te toonen om een viercant int vercozten te setten/ waer wt dat alle d'ander spuyten sal: de base dan van desen viercante sal *A. G.* zyn/ ende die hoochde vanden onfont/ (gelijck geleert is) salmen ymagineren gelijck der oogen/ ende die sal staen aende *P* daer sullen alle die linnen toeloopen/ gelijck die linnen vander syden *A. P.* ende *G. P.* dan rechtmien op den eenen hoeck vanden quadrat eenen perpendicle *S. H.* dat gedaen zynde 30 treect die base *A. G.* lanch genoech/ ende desgelijck suldy wten onfont een parallele oft equidistante vander basen leyden/ 30 verre als ghy wist dat d'ooge of her gelijcke staen sal vant geene datmen aensien wilt/ want hoemen wist dat her viercant meer vercozte/ hoe datmen metten gelijcke *J.* booyder vander *H.* gaen moet om dat viercant aen te sien. Ende nemende dan *H. J.* booy de distantie/ 30 salmen vanden punct *J.* totten hoeck *A.* een linte trecken/ ende daer de linte den perpendicle *H. S.* deur snijdt/ te weten aen *B.* daer sal de termijn vande vercoz- tende viercante zyn/ gelijckmen inde figure sien mach. Naer wiltmen noch meer viercanten deen hoben dan- der maken opden selven onfont oft punct/ 30 salmen noch een linte vanden vercozenden hoeck des viercants totter *J.* trecken/ ende daer se den gheseyden perpendicle duersnijdt/ te weten aen *C.* daer sal dat tweede vier- cant afgesneden worden/ ende also salmen noch een linte moghen tot aende punct der distantien trecken/ ende daer sy die loortlinie raect/ te weten aen *D.* daer salmen dat derde viercant maken/ desgelijck machmen met *E.* doen/ ende booyt tot onder den onfont gaen.

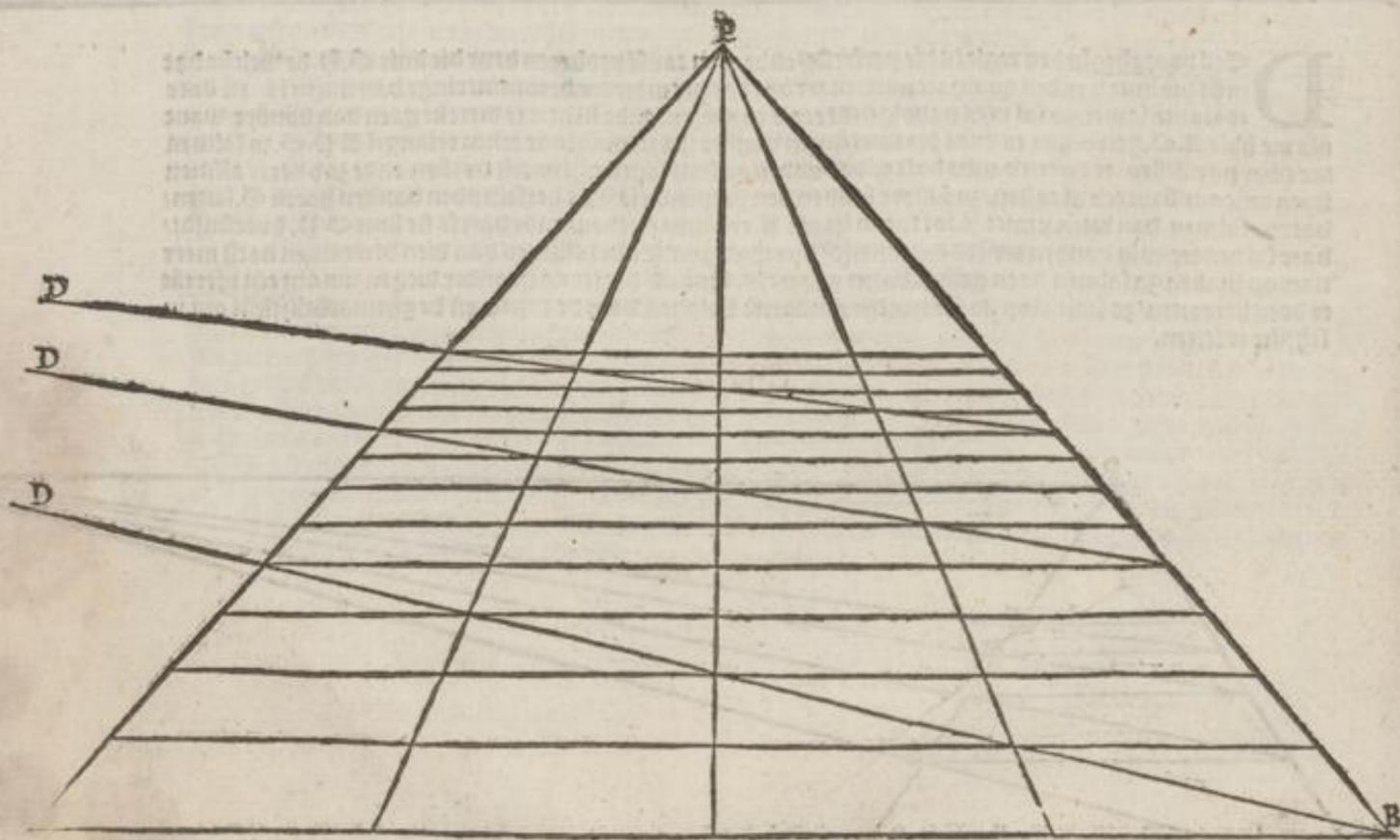

Des booyghegeven regle is die perfecte/ ende men canse probouen deur die linte *S. H.* de welke dat men die linte vanden quadrate noet/ maer om dat het meerder becommeringe van linnen is/ en daer toe lanchsamer/ 30 sal dees navolgende regle cozter zyn ende lichter te wercke gaen dan vander/ want als die base *A. G.* getrocken is/ ende die twee linnen vander syden makende eenen triangel *A. P. G.* 30 salmen die twee parallellen te weten vande base ende vanden onfont lanch ghenoech trecken/ ende 30 verre alsmen staen wilt om d'werck af te sien/ 30 verre salmen den perpendicle *J. K.* verscheyden vanden hoeck *S.* setten/ daerna salmen van wten punct *J.* tot inden hoeck *A.* een linte trecken/ ende daer se de linte *S. P.* duersnijdt/ daer sal den termijn vanden eersten vercozenden viercante zyn. Ende wiltmen van dien viercanten noch meer daer op maken/ 30 salmen doen gelijck booren geleert is. Hoewel datter noch ander wegen zyn om een viercant te doen vercozten/ 30 sullen wy nochtans dees maniere volghen/ booy de cozste en de ghemackelijckste om in schijfte te setten.

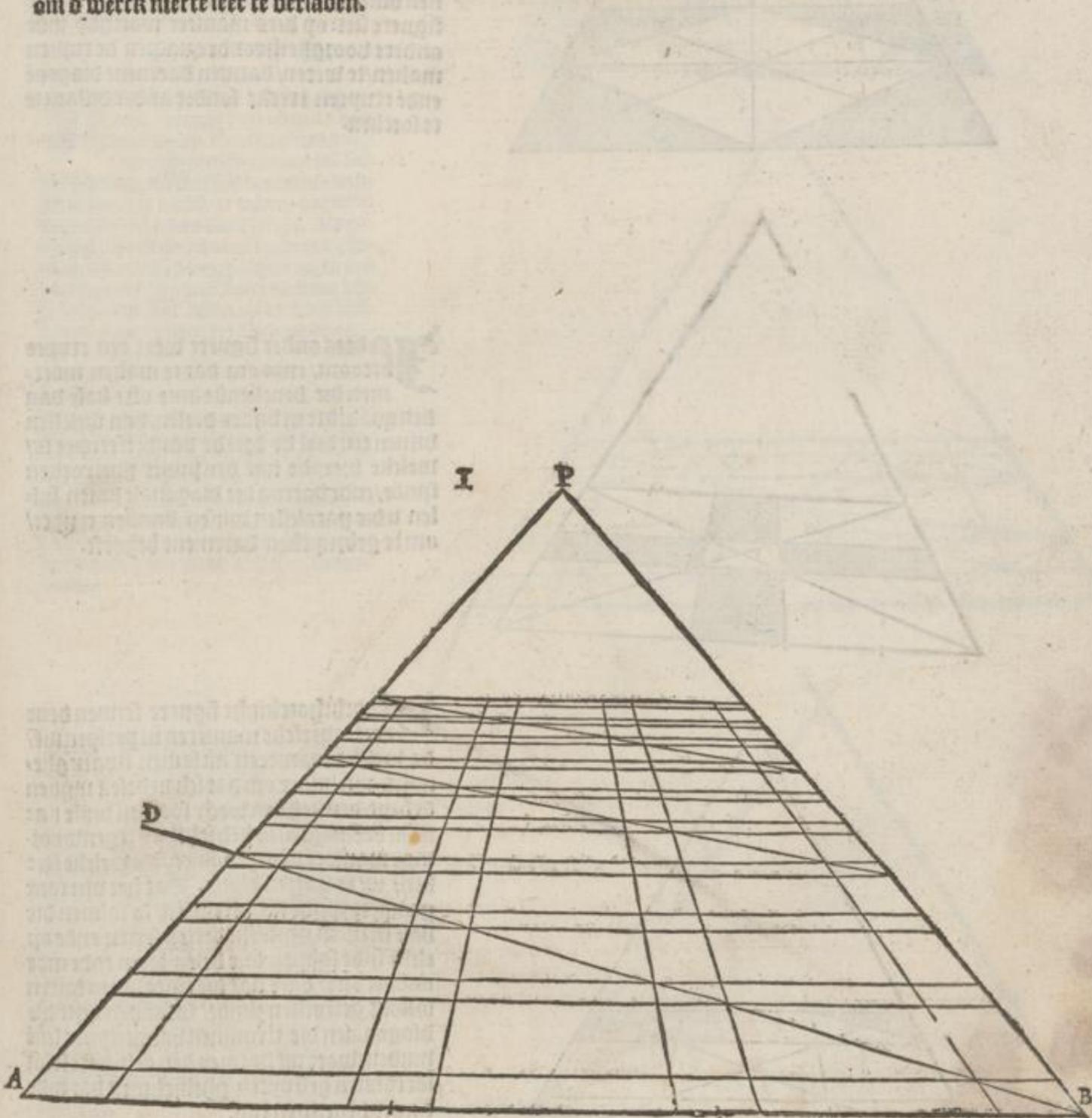

Van der Perspectiven

Diverse gronden ende diverse distantien moeten hem ghewennen / daerom salmen den navolghenden grond (den welcken van d'z viercanten hooghe is) aldus maken : ten eersten / worde ghetrocken die linie A. B. soo lanck als dat werck bzeet syn moet / die selve linie ofte base worde in soo veel ghelijcke deelen ghesedt als men behoeft : ende die dan alle na den O. font oft punct ghetrocken synde / soo salmen die distantie nade voozghegheven teglen so verte setten als men begheert / want hier en is gheen plaetse om die te setten / hoe wel dat de distantie een lengde ende een halve vander basen is / ghelijck men met 1. daer ghetreckent liet : die welke base / midts datse van vier deelen is / soo comt dat eerste viercant seshien clepne viercanten te bevanghen / de welke alle ghevonden worden deur die linie B. D. want daer die selve die vier linnen die na den punct loopen deursnydt / daer moeten die parallellen overtrecken / alsoo dat die sesten quadzen daer deure gheformeert worden. Naer wilmen vervolgende noch ander quadzen daer op setten / soo salmen (ghelijck vozen gheleert is) noch een linie nade distantie D. trecken / ende daer die selve de ander linnen welke naden punct loopen deursnydt / daer sullen die termynen vanden tweeden viercante syn / inhoudende oock viermael vier quadzen : dat selve salmen verstaen met den derden viercante / ende noch meer andere indien dat men se behoeft. Men sal oock weten dat die linnen ghetreckent D. alle nade distantie loopen ghelijck vozen gheleert is.

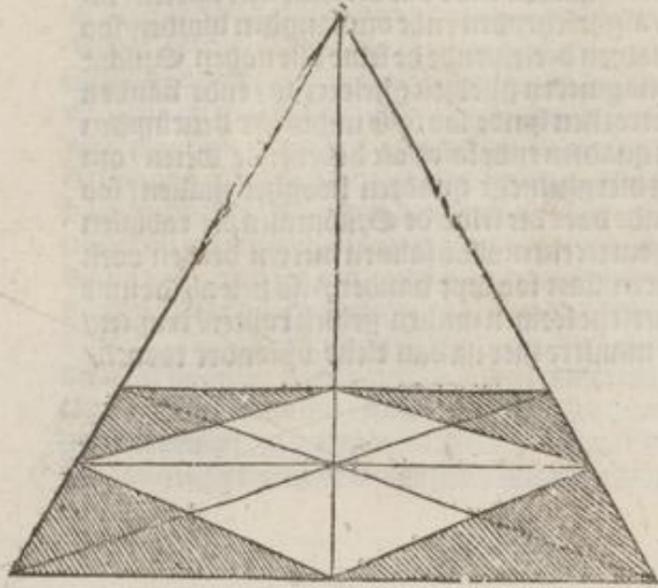

Men een pauzeisel maken met grooten quadzen/ende dat die selue met fascien / fa-
 sen) oft spsten/soo wyse noemen willen/afgheshepden ende ombanghen worden/soo
 salmen opde vase A. B. de fasen ende quadzen deelen/ende de selue alle naden Orizont
 trecken/daer na salmen de distantie ymagineren ghelijck gheleert is / ende vanden
 hoek B. tot den punt der distantien/De linie D. B. getrocken synde/soo salse midts het deursnyden
 vanden Orizontalen/die termynen toonen vanden quadzen ende fasen oft boorden te weten / om
 die parallellen te trecken : Ende wilmien dan noch dierghelijcke quadzen hoogher maken / soo
 moetmen noch een linie totter distantien trecken/ende daer die selve/de Orizontalen oft radiaelen
 gheraecht/daer salmen desghelijckx de parallellen deurtrecken:alsoo salmen metten berden oock
 doen/ende den punct der distantien van deser figueren/staet soo wyt vander A. so vele als de linie
 oft vase A. B. lanck is. Wilmien in dese quadzen diuersche sozmen maken/gelijck ruyten/ cruyden/
 seshoecken oft achthoecken daer toe soo sallick die maniere hier na van elcke bysonder toonen/
 om d'werck niet te seer te verladen.

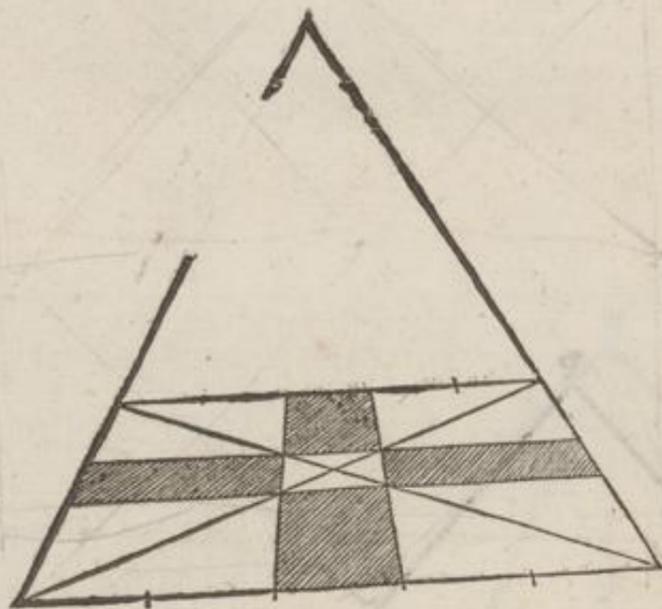

Van der Perspectiven

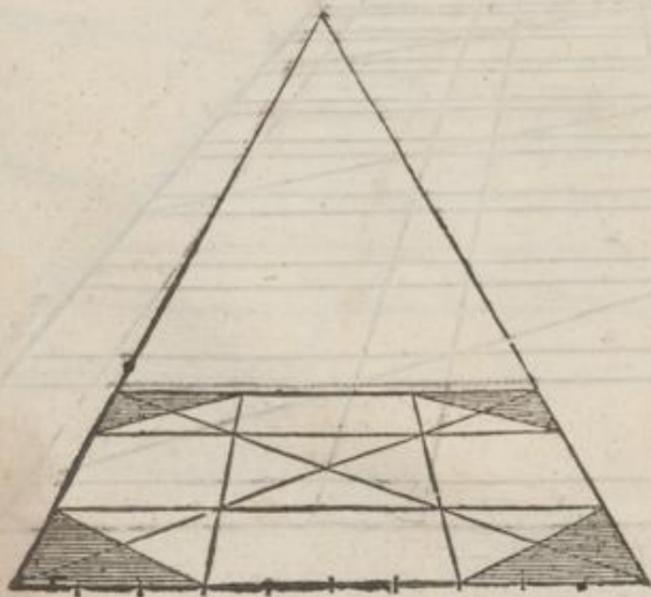
Des figure is ef quadzate in hon den
de een ruyte ofte ander quadzate dat
metten hoekē die zyden vande by-
tensten quadzate geraect/ waer duer dattet
maer half zo groot en is als dat by tenste/
gelijck int eerste boeck van Geometrien ge-
leert is/ ende de maniere om dit te formen
is dese: ten eersten salmen een quadzate ma-
ken na de voorgegeven leeringe/ niet zonder
distantien/ ende in dit quadzate salmen twee
diagonen trecken/ ende oock de rechte cruyts
linien/ waer duer datmen de ruyte lichtelic-
ken vinden can gelijcken dat alsamen inde
figure siet: op dees maniere moechdy inde
andere boozgherhoonde quadzen de ruyten
maken/ te weten/ datmen daerinne diagonē
ende cruytten trecke sonder ander distant te
te soecken.

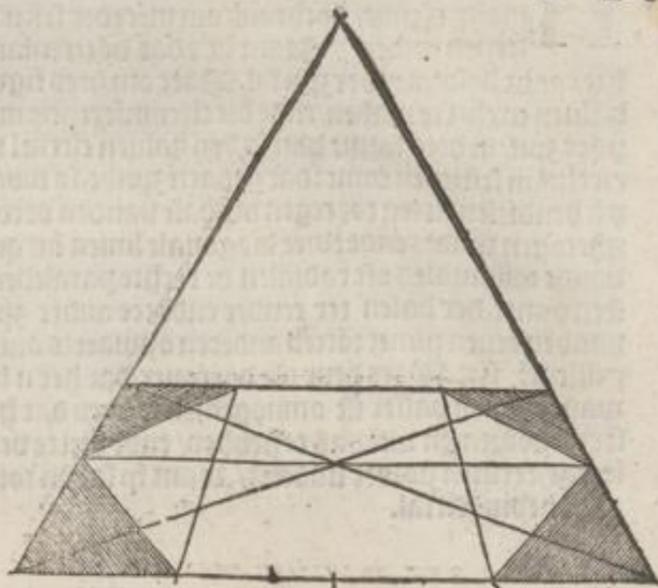
In dees ander figure wert een cruyt-
te betoont/ ende om dat te maken moec-
men die benedenste linie ofte base van
den quadzate in vijven deelen/ van welken
vijuen een deel de bzeede vanden cruyt-
te is/ welke bzeedde nae den punct ghetrocken
spnde/ ende daerna die diagonale linien sul-
len u die parallellen wijsen vanden cruyt-
te/ om te gebuytcken daerment behoeft.

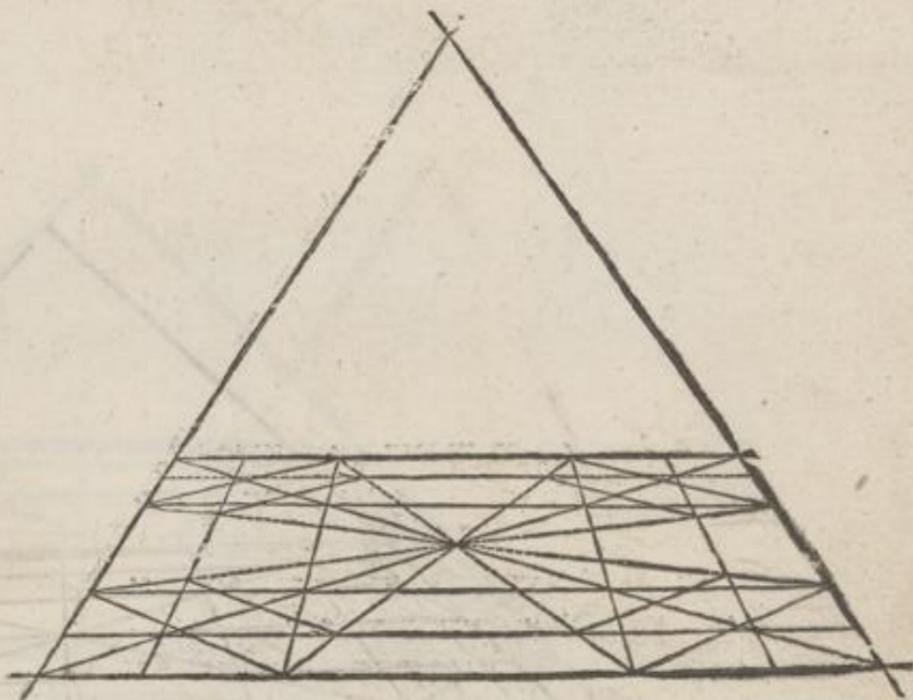
De achtthoekighe figure setmen deur
veel diverse manieren in perspectivē/
de welke manieren alsamen swaer ghe-
noech zyn/ maer om dat ick in desen mijnen
arbeyt/ den lichtsten wech soecken wille nae
mijn vermogen/ so heb ick dees tegenwooz-
dige maniere voorgezomen/ die welke seet
licht is/ te wēeten aldus. Dat het viercant
gemaect zynde int vercozten/ so salmen die
base in thien ghelijcke deelen setten/ ende op
elcke spde salmen drie deelen laten ende inde
middel vier/ daer nae die twee linien totten
oorsont getrocken zynde/ so salmen deur die
diagonalen die termijnen vanden parallellē
binden/ waer wt datmen den achtthoek sal
sal comen gestuyten/ ghelijckmen dat inde
figure begriypen can.

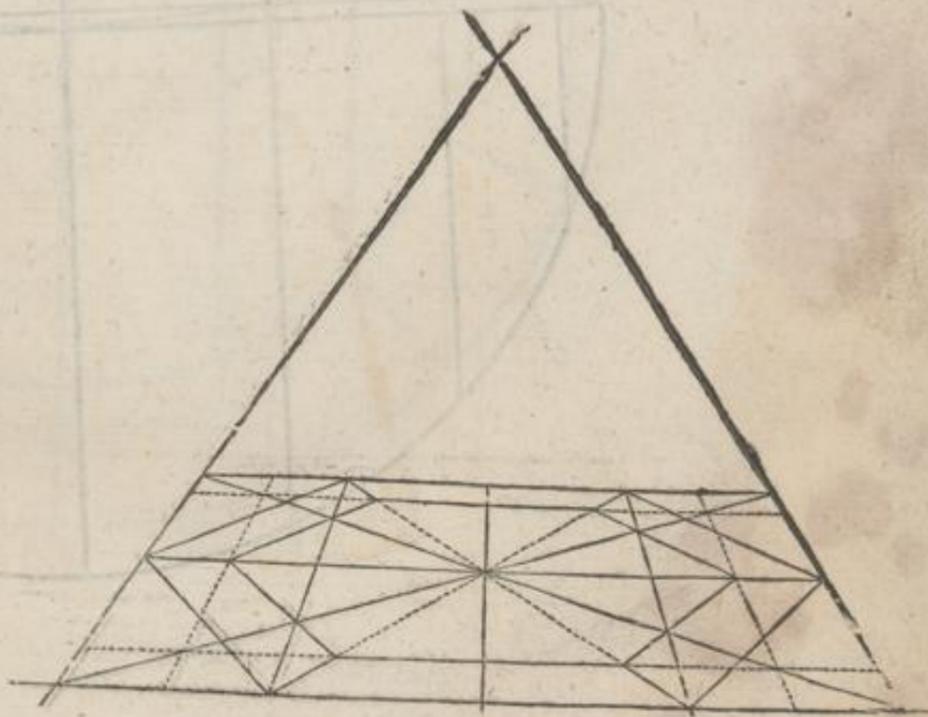
En cozzten wech om den seshoek in perspectiven te setten is desen/ als dat viercant na de boozgetoonde regulen in vercozzten geset is/ so salmen vander balen vier gelijke delen maken/ daer af sullen die twee inden midden blyben/ ende op elke zyde salme daer een laten/ treckende dan die twee stuten ten Oylone ofte punctwaerts op: daerna salmen die diagonen trecken/ en inden middelt daer se verlamen/ salme een parallele deur trecken/ mits dewelke datmen alle die hoeken bindt om den seshoek te sluyten.

Dick ghetoont hebbe hoe datmen simpele superfitien/ van viercanten/ van sescanten/ ende van achtcanten maken sal/ so wil ick doch toonen hoe datmen se dobbel behoort te make/ te weten/ dat elke simpel figure eenen hant hebbe. Als een simpel superfitie vanden seshoek ghemact is/ naede boozgheseyde regle/ so veel dan als ghy wilt dat den hant ofte fase hiet sy/ dat suldy op de base teerhien/ ende trecken die doch na den oylont. Ende daer die selve de diagonen duersnijden/ daer suldy onder ende boden parallellen maken/ daer na treckende noch twee diagonen wt de vier binnenste hoeken vanden seshoek. so suldy u terminen binden om den ciepnst seshoek te sluyten. Welcke tweede diagonen/ parallelen/ ende oylontalen/ alle met punctkens getrocken zyn tot een onderscheyde vanden eerste linnen/ op dat men se d'een wten anderen kennen soude.

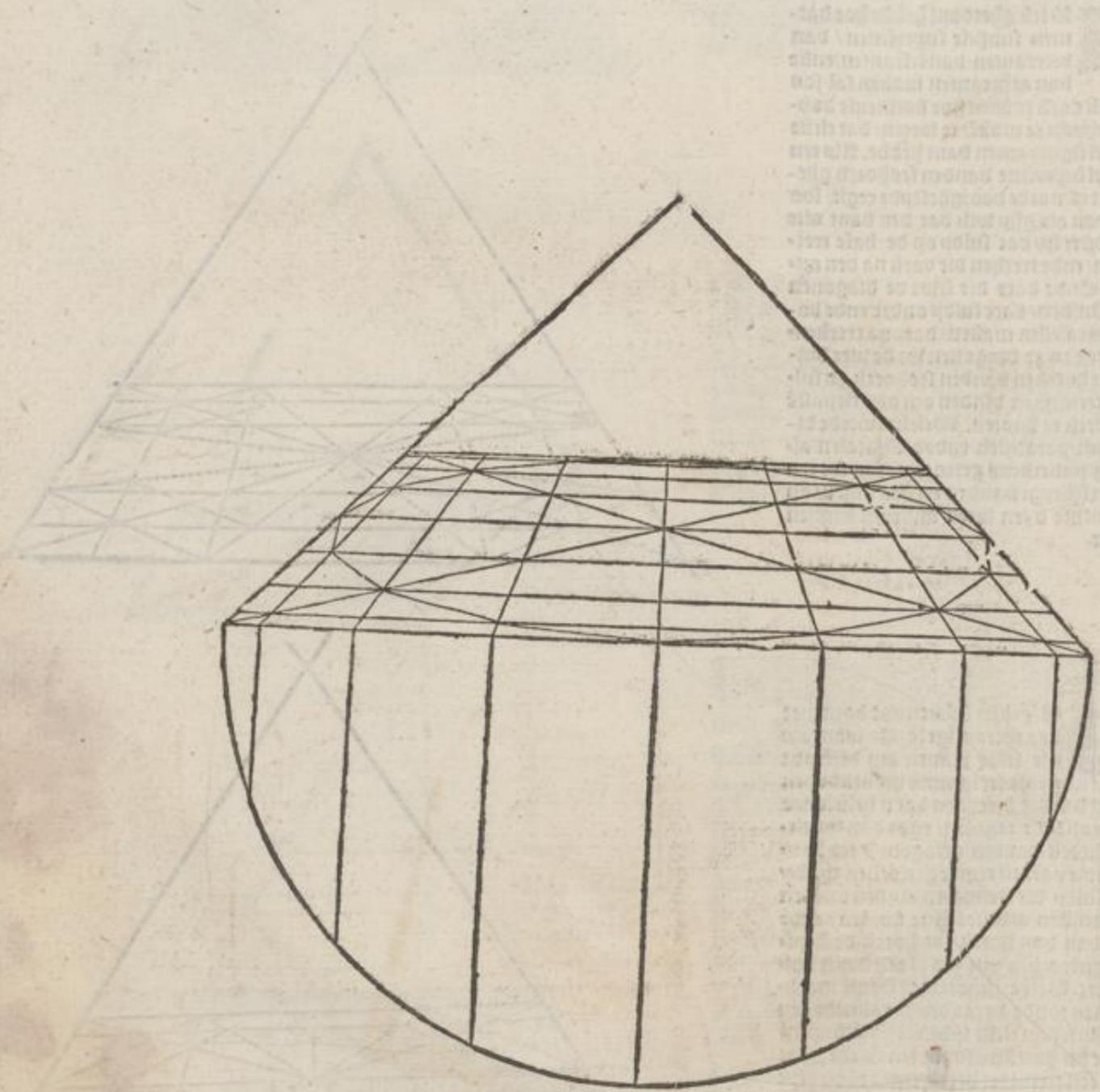

Esgelijc salmen oot doen mē de achtantige soyme/ want als die selve binnen een viercant gemaect is/ mits makende den boozt vander hreedden dat u helteft nae de boozsejde regulen/ ende dan wt elken hoek vanden octogonns een flauwe linie naeden centre getrocken zynde/ so suldy die terminen binden om den binnensten achthoek te sluyten/ ende als dan van hoek tot hoek de linnen ghetrocken zyn/ so is een boozt volmact. Dese achthoekige soyme machmen in ronde veranderen rakende den middelt v an elke syde/ oft oock sluyten buer die hoeken/ soude een cloeke hant wel een circulare vercozztende rōdicheyt trecken.

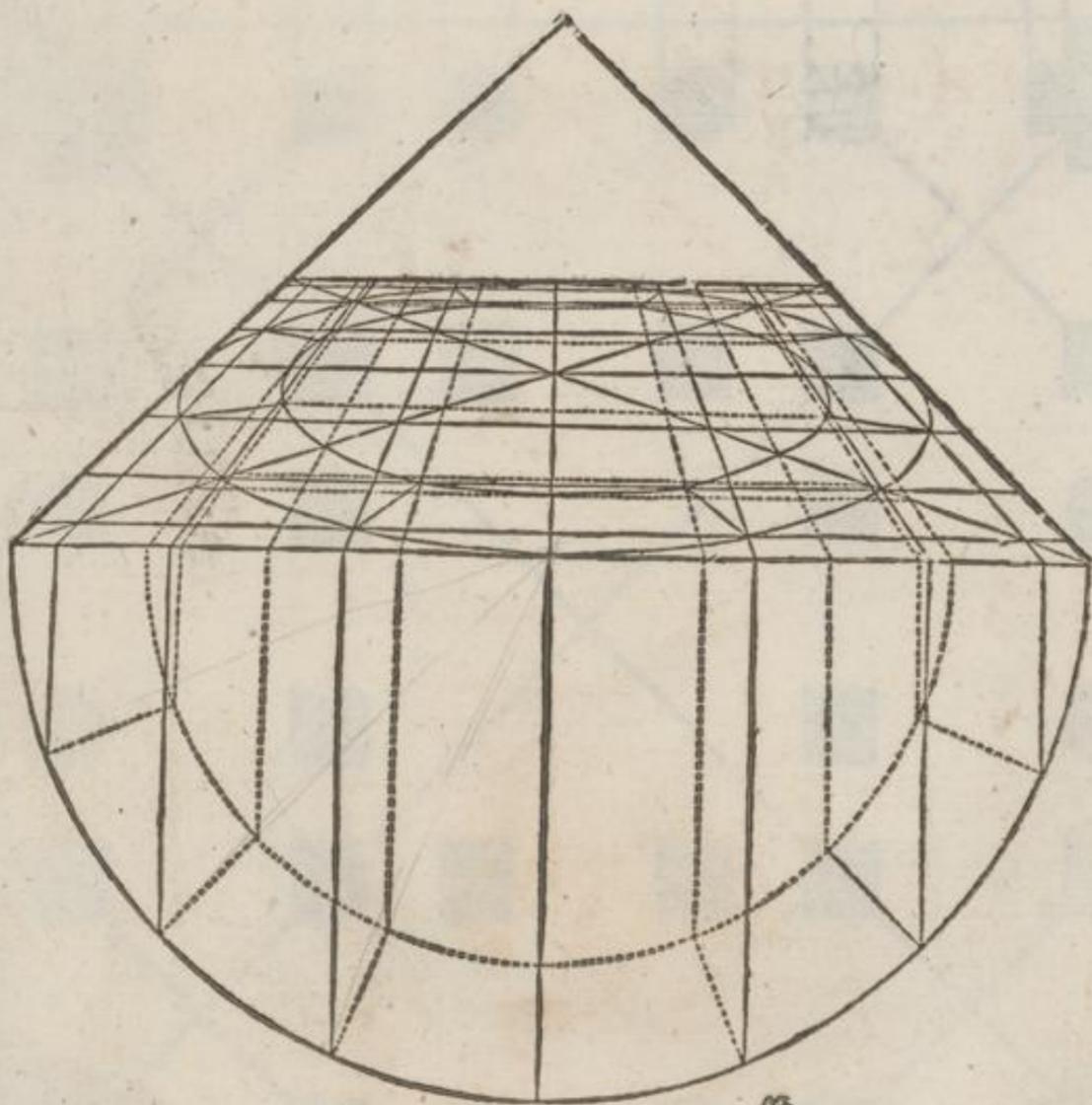
Van der Perspectiven

Hoe wel dat ick geseyt hebbe datmen deur den achthoek wel een rondicheyt int vercozzen maken soude/ nochtans om meerder sekerheyt/ salmen deur desen wech tot naerder perfectien comen / want hoe dat de circulare forme meer hoecken heeft oft syden / hoe dat het rondt volcomender zyn sal. Maer om dees figure te maken is van noode onder die base eenen haluen circkel te maken/ende die circumferentie in so veel te delen alst u belieft/ behoudelijc datse paer zyn/ in dees forme dan is den haluen circkel in achten gedeelt/ waeromme dat den geheelen circkel in seftien comt: dat gedaen zynde/so moctuen wt alle dien deelen vande circumferentie perpendicularen setten tot tegen die base vanden vercozzenden quadzate: die delen dan naden oorsont ghetogen zynde/ ende twee diagonale linien int quadzate ghetrocken/ die sullen u int deursnijden vande oorsontalen oft radialen de rechte parallellen toonen. Beghintmen daerna vanden middelsten punct der basen ter eender ende ter ander zynen een diagonal liniken te trecken/ ende alsoo vanden eenen punct totten anderen opwaerts ouerhoer gaende/ soo sal de forme gesloten worden gelijkme siet. Waer deur oft daerouer/ dat het u licht zyn sal ee ronde forme metter hat te trecke want metten passer ist onmogelijck te doen dat het wel vercozzen soude. Dees figure (discrete letter) behoortmen wel vast te hebben/ ende wel te verstaen (gelijckmen oock moet met die boozghelcerde) eermen bozder studeert/ want sy sal nu tot veel nabolgende stucken diengen/ gelijckmen siet ende bevinden sal.

Als ghy die voorszeyde figure wel vast hebt, soo moet ghy noch voorder procederen ende slypen dit ront oock met eenen boorde/ ende na dat ghy dien breedte hebben wilt soo moet ghy den buytensten halven circkel oock maken/ ende die voorszeyde deelen van den grooten circkel ten centerwaerts treckende/ sullen inden cleynen circkel comen/ die welke deelen vanden cleynen circkel oock in perpendicel ghesedt met punctens/ om d'ander Linien niet te verdrieten/ ende die desghelijc naden ontfont ghetrocken/ soo suldy niet dat deur in den vanden Diagonen die parallelen oock binden/ om dat binnenste vercoptende ront te makene achtervolgende d'eerste maniere ghelijckmen d'eerste ront met stercken linien/ ende dat tweede met punctens/ inde figure sien mach.

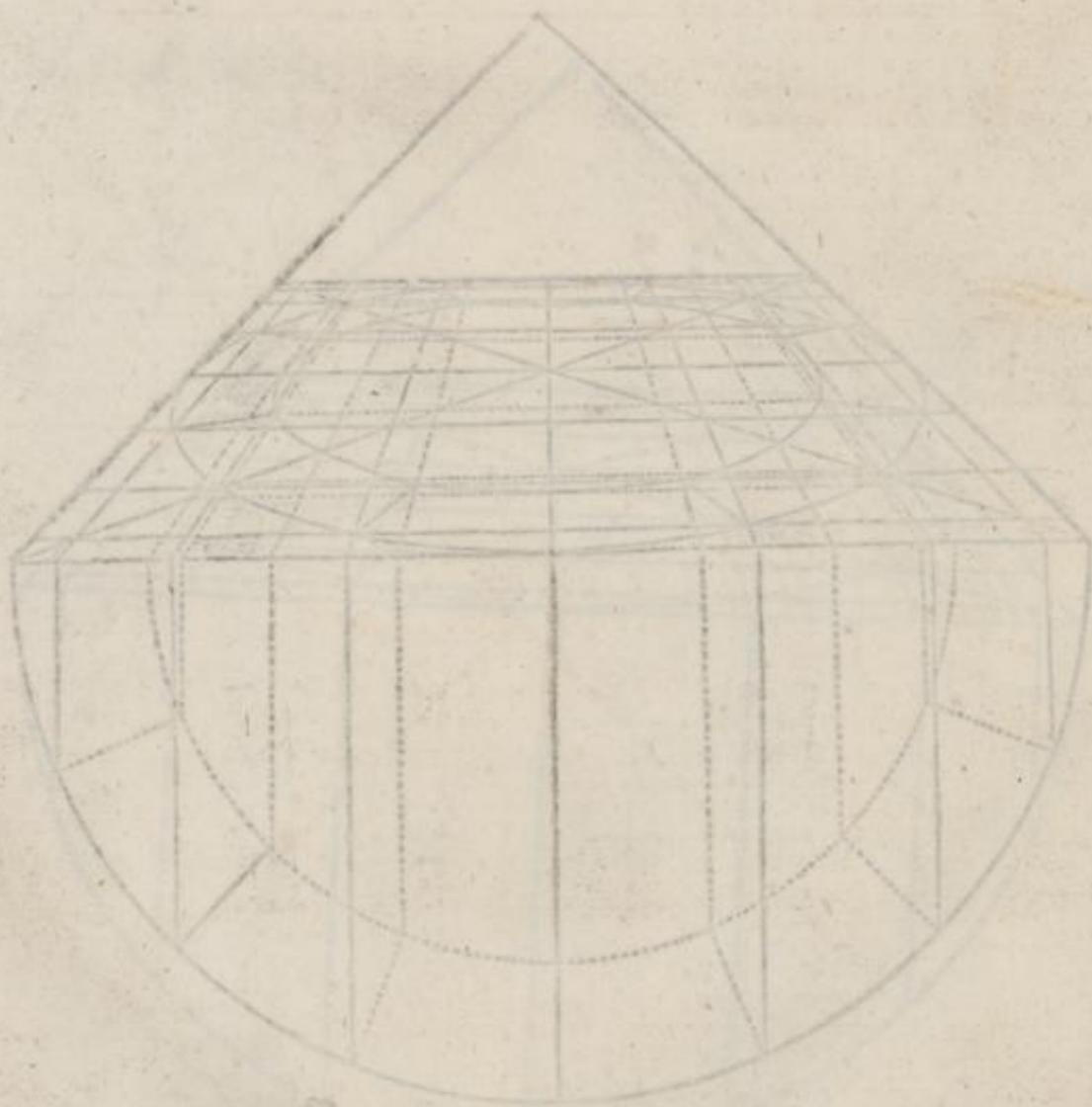
Bemunde Leser en laet u niet verdrieten/ dees figure soo langhe ende dickwils te makene/ tot dat ghyse wel verstaet ende vast hebt/ want ick weet sekerlick datse den menighen swaer vallen sullen/ nochtransen condy sonder dese niet veel ghedoen/ ende die dese oock wel vast heeft / sal wel sekerlick alle navolghende dinghen verstaen ende maken.

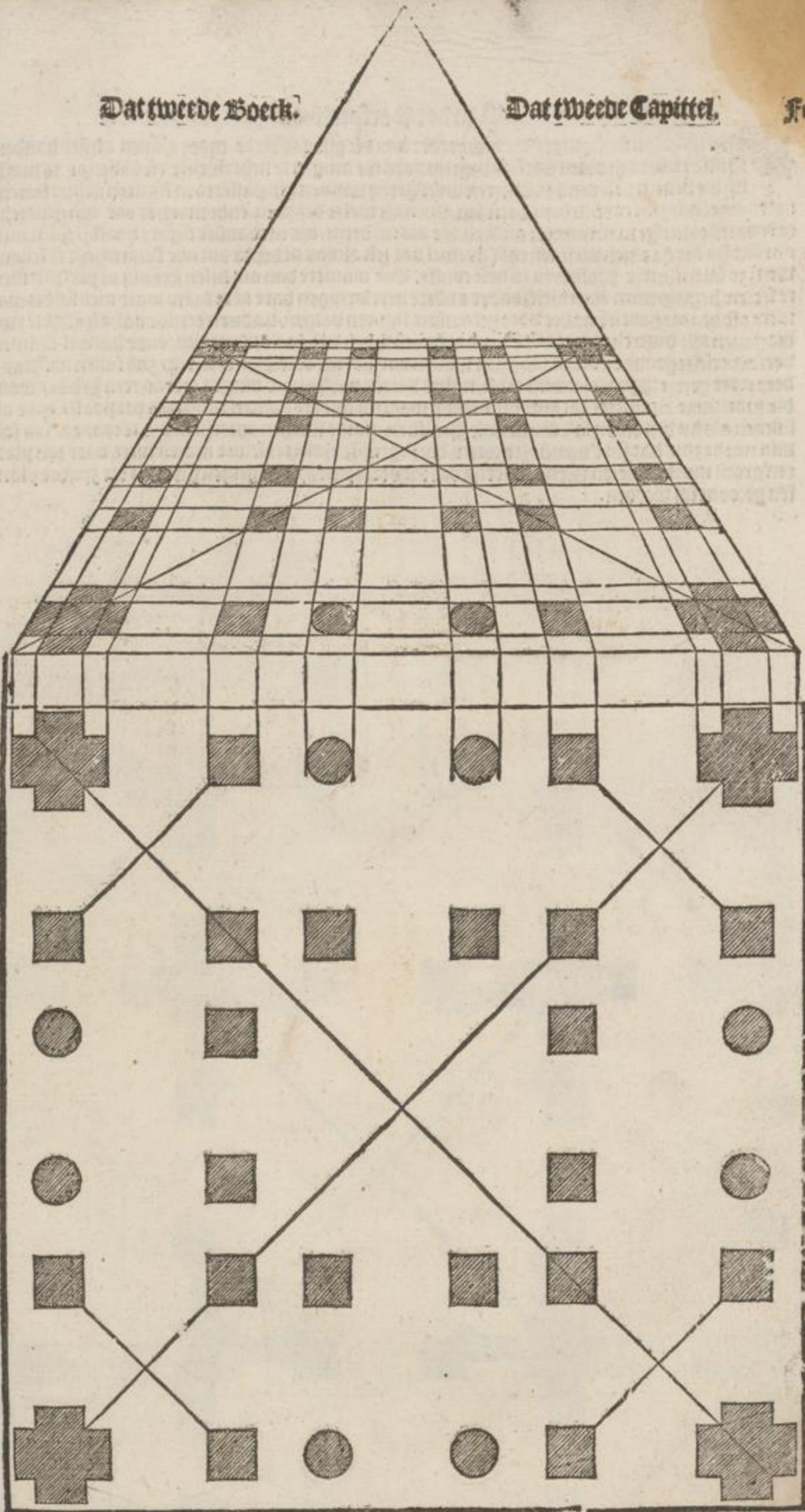

Van der Perspectiven

Het ghebael dicitwils dat die Architect een edificie van buyten ende van binnen betoonen wilt/waer toe dat hy behoeven sal den gront eerst in perspectiven te setten/op dat hy te sekerder mach upten gront optrecken tghene dat hem belieft ghesien te hebben/ende de reste inden gront te latene: wilemen dan eenen gront in perspectiven setten / soo salt van noodde zijn om wel te maken/dat hy eerst in platter soymen ghestelt sy/op datmen hem daer wt in perspectiven trecke.

Om dit te doen/hebick een deurluchtighe edificie voozghenomen / op datment te lichtelijcker begripen mach vooz dit beginsel/want als yemant desen wech vaste heeft/soo sal hy daer na wel ander ende swaerder dinghen in perspectiven connen trecken: ick en derf wock geen groote moeyte doen om te beschryben hoe dat dit vercozzen te wercke gaen soude/mids dat her soo licht ende open in figueren staet datment terstont begripen can:want leydende alle die linien die vanden hoecken ende ydentwitten platten gront gaen/tot tegen die hase die gy int vercozzen stellen wilt ende die selve daer nae op den Oylont ghetrocken / mids dymagineren vander distancien soo moechdy t' vercozzende viercant slupten : daer na soo trecktmen die twee diagonalen daerinne/ deur de welke datmen die parallellen treckende / terstont eenen wech vint om die colommen ende pilasters te soymen / alsoo dat het onmoghelijck is te faelgeren/ende p'ncipalijck de ghene die wel verstaen ende begrepen hebben t' ghene dat vozen gheleert is.

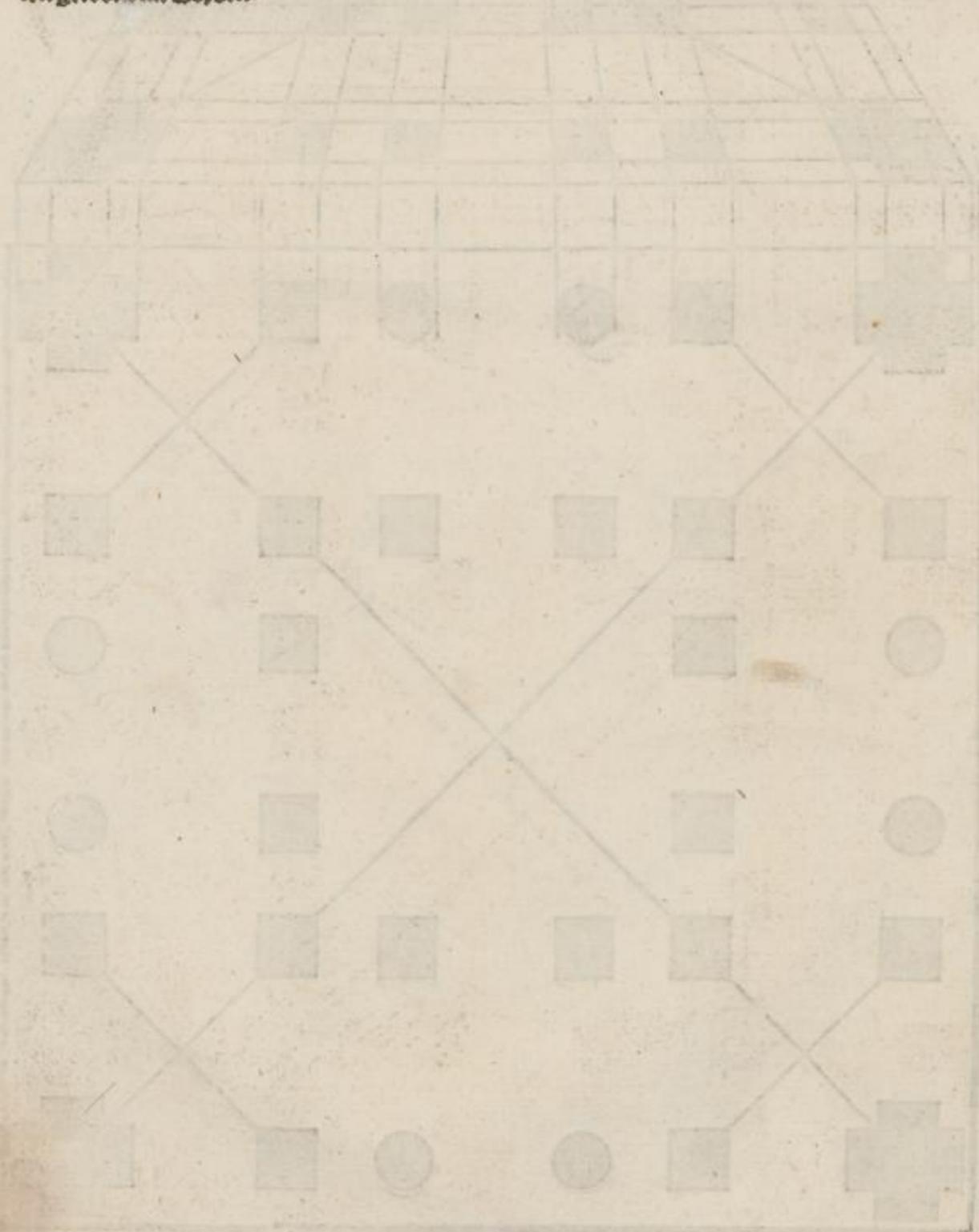

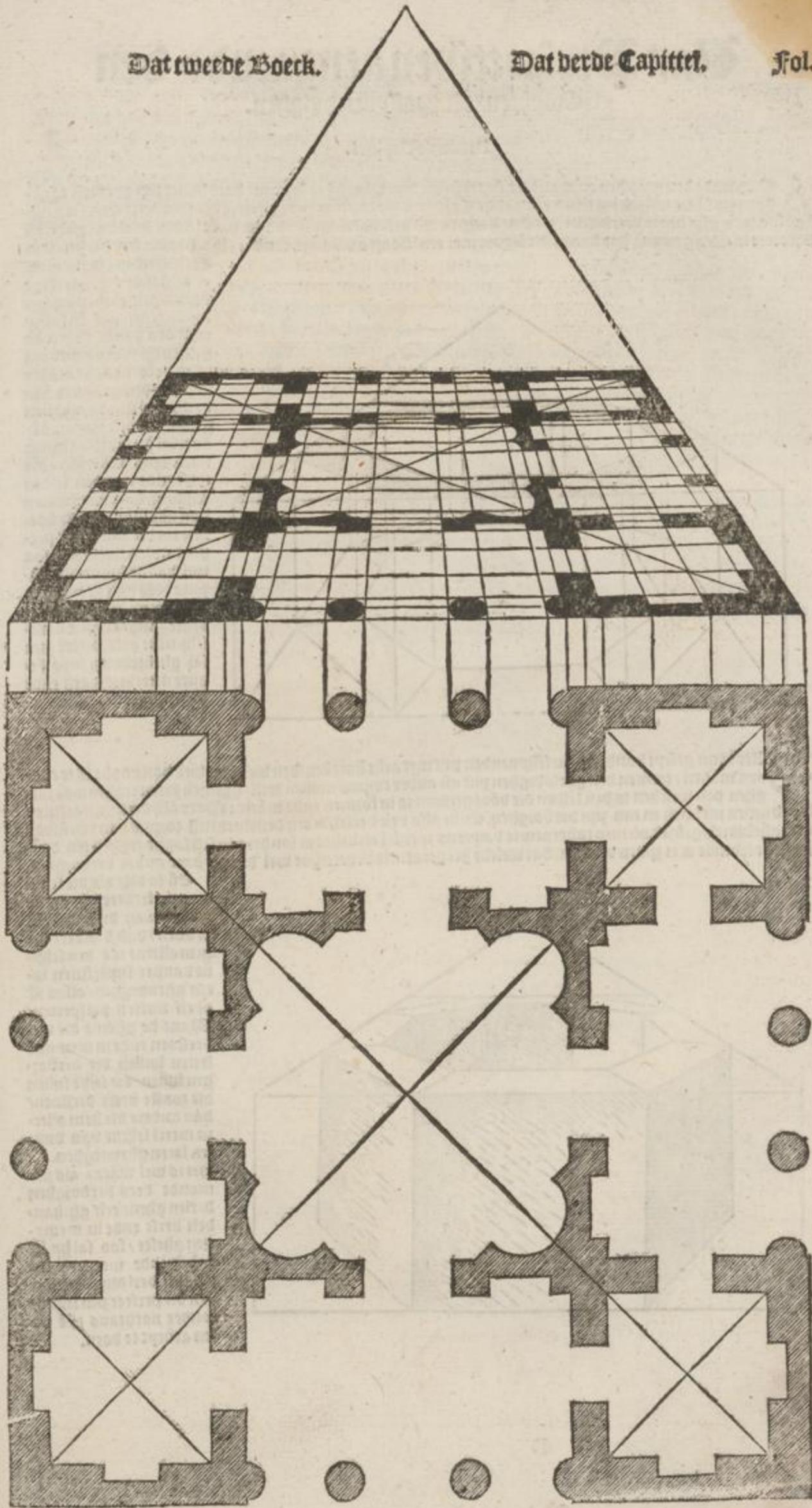

23 ii

Van der Perspectiven

Dees navolgende figure is wat swaerder dan die ghepasseerde/maer als men altyds vanden
 cleppen totten grooten gaet/so begriypmen die dingen te lichtelicker/en boben al so mach
 hy die hem in dese const instrueren wil/r'geene vanden ghepasseerden figuren achterlaeten/
 maer moet alle zijn neersticheyt doen om altemale wel te verstaen/ende moetter ooc zyn genoech
 te ende tijtcoztinge in nemen:oft anders/die als nu deene/als nu dander figure voozby gaen wil/
 om dat hy die qualijk verstaen can (hoewel dat ick alcoos arbejde om alle swaricheyt te schou
 wen) so sal hy luttet profiteren in dese conste. Die maniere dan om desen grondt in perspectiven
 te set:en/begriypmen claerlijk sonder andere verclaringen daer af te doen:maer men sal die ma
 niere oft den toeganck vander voozgetoonder figuren volgen/u aduerterende dat/altijts die twee
 diagonen alle dwerck regeren/midts dat duersnijden vanden oysontalen/ende hoewel datmen
 veel diversche gronden soude moghen maken om hierint vercozten te setten/soo sullen nochtans
 dees twee genoech zyn voozdees reyse/midts dat ick noch ander dingen te tracteren hebbe/want
 die practikige Architect sal duer dit behulp moghen andere maken tot zynen propoooste/ende al
 sulcken als hy behoeven sal. Ende wilt hy alsdan enige stucken opzichten om te toonen/soo salt
 van noode zyn/dat hy t'voozste (te weten do:topographie) metter selver maten mete/daer den plat
 ten gront mede gemeten is/ende daerna dat int vercozten byinge gelijk hier nae tot syndet plaets
 ten getoont sal worden.

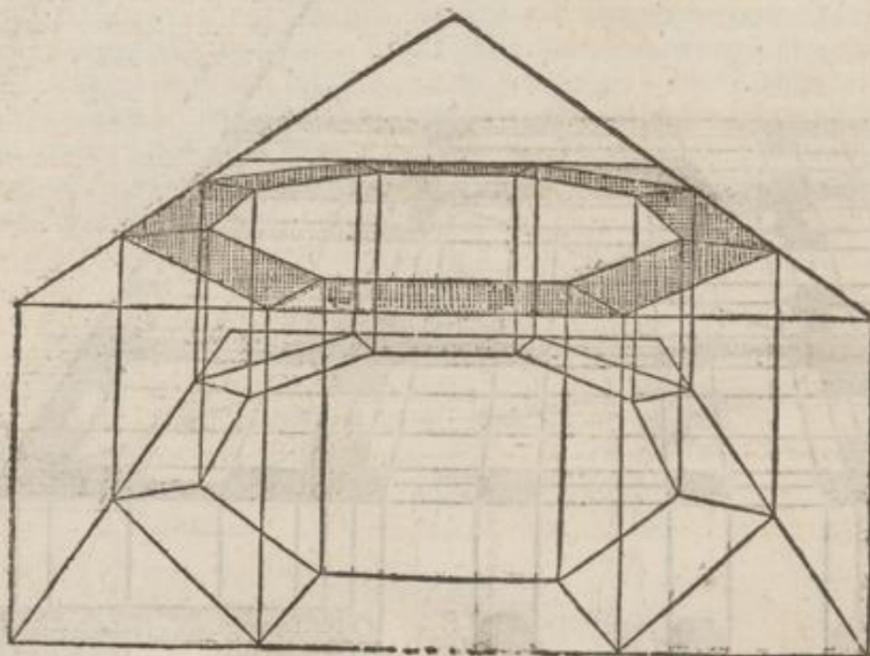

Van Perspectiven aengaende den Corporen / oft Massyven dinghen.

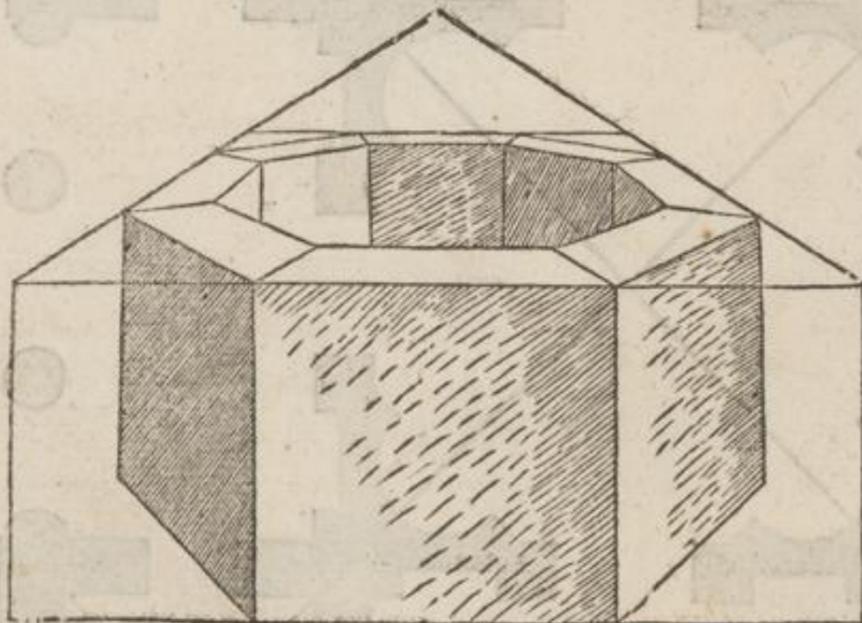
Dat derde Capittel.

Aengaende den gronden ende andere superficies van d'iberseker soymen / daer dunct my genoech af ge-
daen zijn / dus wil ick nu tracteren vande Corporen die wten gront opgetrocken worden: Ende ten eer-
ten loo weer ghy dat te voren geleert is / hoe datmen een achthoekige forme op haer selven maken soude / est
daer nas is noey getoont / hoe datmen die figure met een boort d'invangē soude: Daer/wilde die Artificeer in

perspectiven behooren
et opstaede achthoekige
figure / gelyckmen seggen
soude eenen put / so sal hy
eerst den gront maecten
gelyck hy voren gheoont
is / ende so hooghe als hy
wilt dat den geseyden put
verheven staen van zynen
gront / boven der aerde /
daer sal hy die selve forme
noch eens maecten / die
treckende nae den selven
Oylont / daer nae salmen
van alle die bovenste hoe-
ken tot die benedste ver-
pendiculen trecken / soo
wel vande binneste fi-
gure / als van de buyten-
ste / waer deure dat het
achtantige corpus deur-
schynēde geformeert zijn
sal / gelyckmen inde fi-
gure mercken mach ende
begyppen.

Der is nu geseyt vanden deurschynenden put met acht hoecken / den welcken wel van roode is te con-
nen maken / eermen den gheluyghen put oft ander corpus maken wilt / gelyck desen teghenwoord-
ghen den welcken is den selven die boort getoont is in formen ende maten: Daer alle die linnen diemen
van buyten niet sien en can zijn verborghen. Ende also vele verschilt een deurluchtich corpus van een solide
of te gheluygh / gelyck of men gheraemte van eens menschen lichaem sonder bleesch saghe teghen een die-
gelycke levende u. et zynen bleesche / dat welcke het geraemte bedect / hoe wel dat het daer onder verborghē is.

En so vele als die schil-
ders perfecter zijn die de
Anatomien deur mercke
hebben / dan d'andere die
hem alleene nie den schij-
ne vander superficies la-
ten ghendeghen / alsoo ist
soch metten perspeten /
Want de gheene die wel
verstaen ende in memo-
rien willen die verbor-
gen linnen / die selve sullen
die conke beter verstaen /
dan andere die hem alle-
ne mette schijn van buy-
ten laten ghenoghen.
Het is wel waer / als ye-
mande dees verborghen
dren ghenech ghyhan-
delt heeft ende in memo-
rien gheset / soo sal hy hē
behelpende metten prin-
cipalen / veel dinghen ma-
ken die perfect zijn sullen /
sonder nochtans alle de-
sen arbeyt is doen.

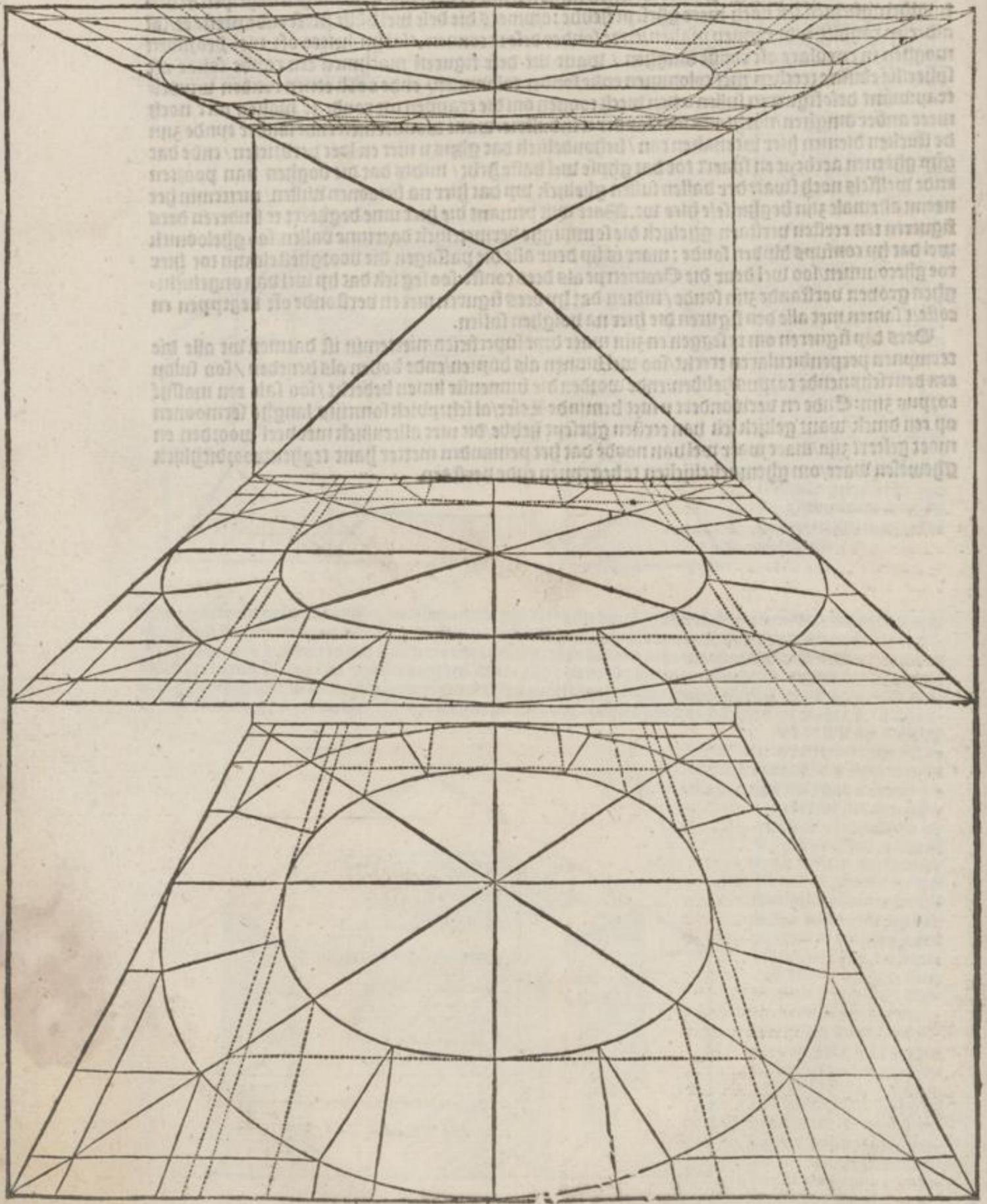
VAn dese d'yn navolgende figuren/soo is elke wten viertante ghetrocken/in sulcker maniere als hier vozen gheroont is:ende sy loopen oock alle d'yn op eenen orizont oft punct ghelyck dat behoortlyck is/met welcken figueren dat hem yemant sal mogen behelpen in veel dinghen/ghelyck ick noch meer gheseyt hebbe:ommers die dese wel vaste heeft ende verstaet/sal alderley rondicheydt connen maken/ende sonder dese te connen/sal hy h'eter oft niet bedryven moghen in circularre oft ronde dinghen/want wt dese figuren machmen een ronde solide oft spherike edificie trecken/met colommen ende sonder colommen/ende oock eenen ronden windeltrap:want dese figueren sullen u den wech toonen om die trappen int ronde te maken niet noch meer ander dinghen/nochtrans niet sonder u industrie:want wonderlyck ende sonder eynde zijn de stucken diemen hier wt maken can/behoudelijck dat ghy's u niet en laet verdrieten/ende dat ghy gheenen aerbeyt en spaert tot dat ghyse wel vaste hebt/midts dat die boghen van poozten ende welckels noch swaerder ballen sullen ghelyck wy dat hier na betoonen willen/niettemin het neemt altemale zijn beghinsele hier wt. Maer wilt yemant die hier inne begheert te studeren dees figuren ten eersten verstaen/ghelyck die sommighe vermetelijck daerinne vallen/soo gheloouick wel dat hy confusys blyven soude:maer is hy deur alle die passagen die voozghestelt zijn tot hier toe ghecommen/soo wel deur die Geometrye als dees conste:soo seg ick dat hy wel van ongeluckighen groben verstande zijn soude/indien dat hy dees figuren niet en verstonde oft begrypen en coste/t samen met alle den figuren die hier na volghen sullen.

Dees d'yn figueren om te seggen en zijn maer d'yn superficien/niettemin ist datmen wt alle die reymen perpendicularen treckt/soo wel binnen als buyten/ende boven als beneden/soo suldy een deurschynende co'pus hebben:ende worden die binnenste linien bedeckt/soo salt een massijf co'pus zijn:Ende en verwondert u niet heminde Leser/al schrypbick somtijts langhe sermoonen op een dinck/want gelyck ick van eersten gheseyt hebbe/dit niet alleenlyck met veel woorden en moet geleert zijn/maer waer wel van noode dat het yemanden metter hant teghenwoozdichlyck ghewesen ware/om ghemackelijcken te begrypen ende verstaen.

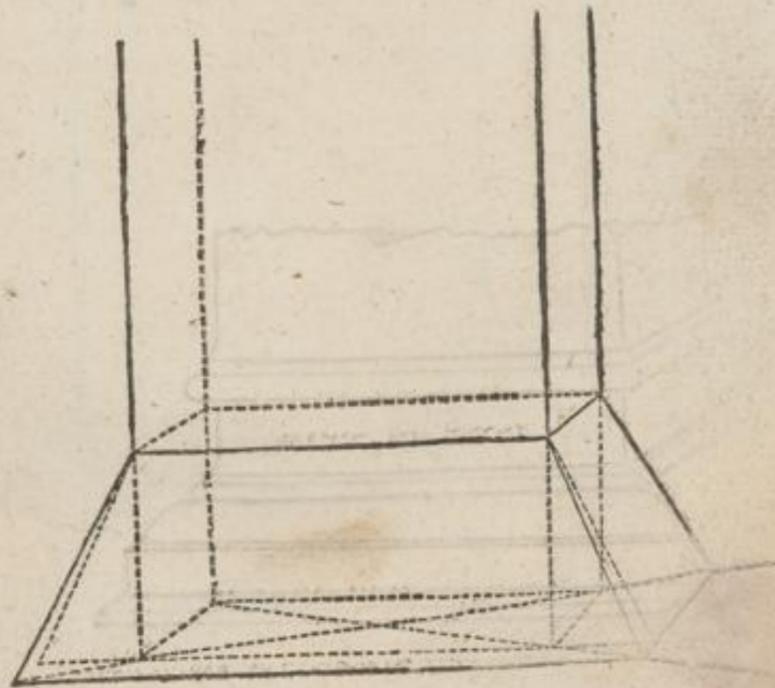
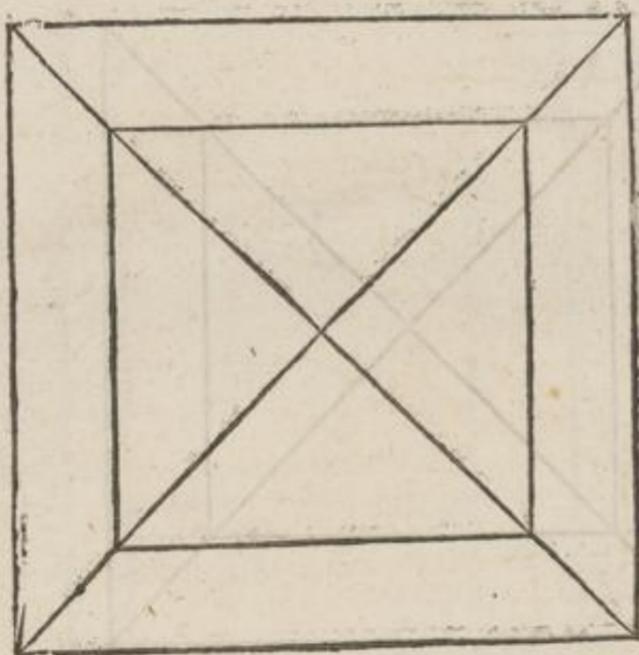
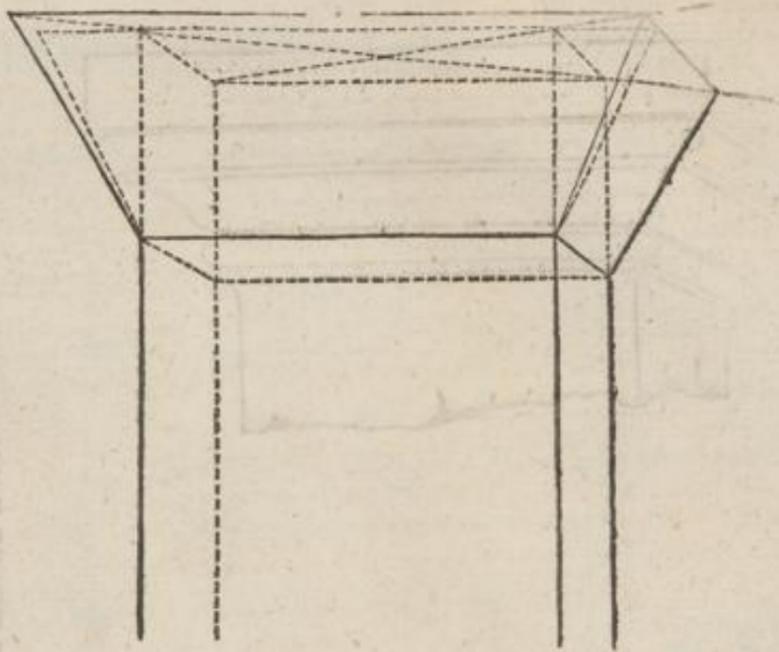
Plan der Perspectiven

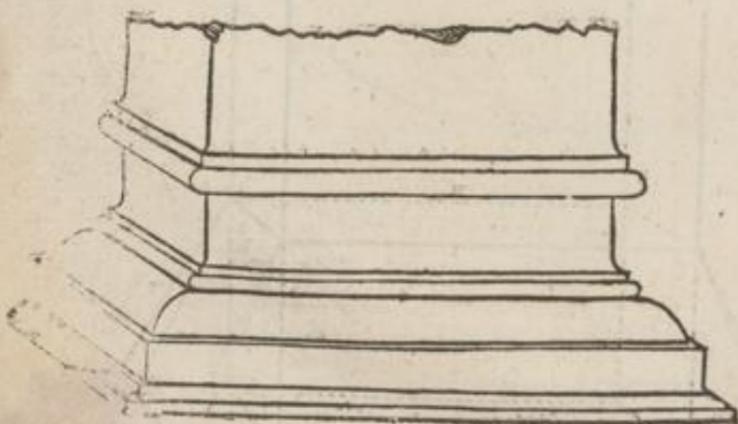
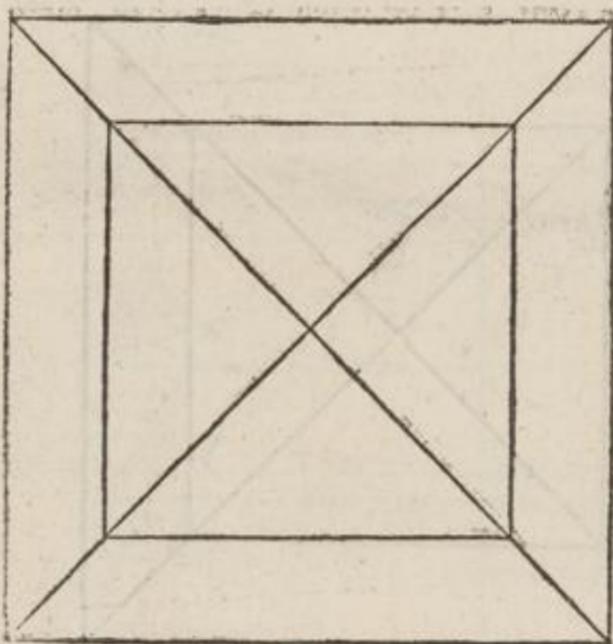
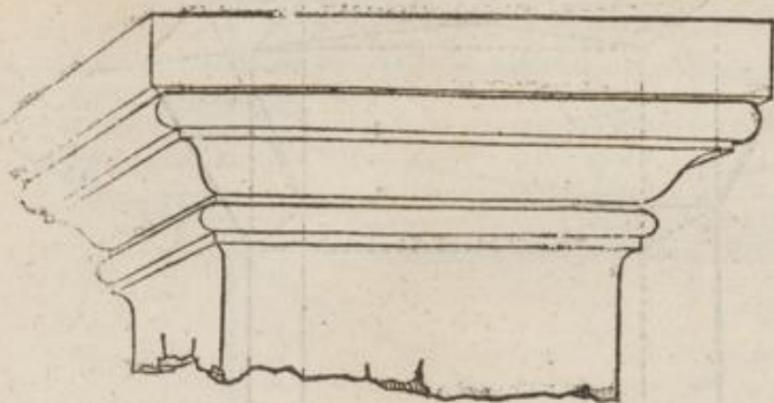
V

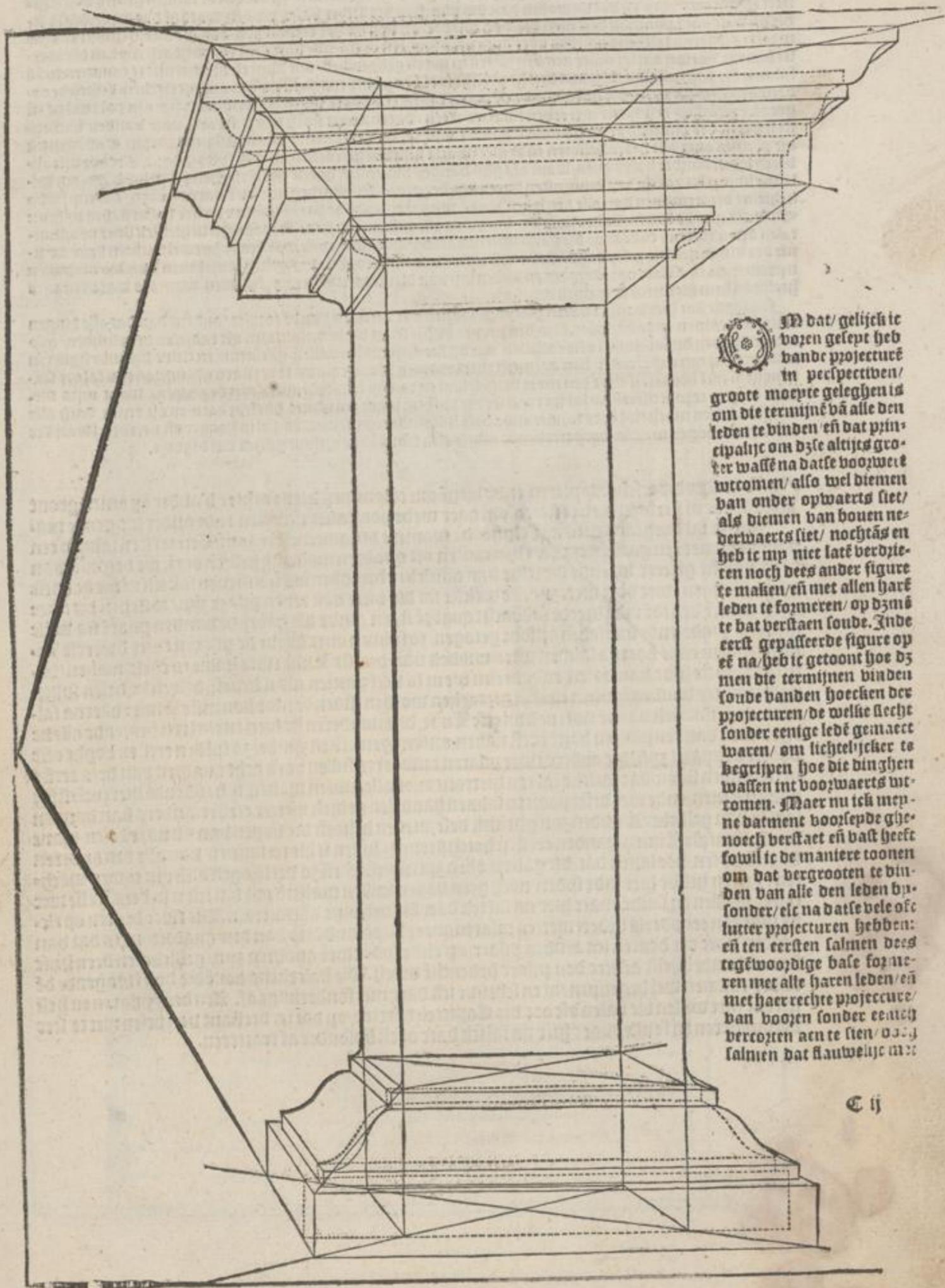
Den meestendeel van grote riuieren die vande bergen afcomen met eenighen tempeeste/ als sy dan beneden inde valeye comen/ so lopen se somtijts buytē haer canael/ en so veel lants als sy dā op deē syde ofnemē/ also vele geuē sy dan weder aē d'ander syde: also doet die perspectiue ooc in hoekige dingē: want so vele als in vande hoec verliest daer mē tegē siet/ also vele wast dē andrē hoec die buytē scaet/ dwelke in dese naevolgende figure betoont wydt.

Mermerct hier dā beminde Leser d3 het quadzāt indē middel betekēt de dicte vā eē viercāte colomme ofte pilaer/ en dē bān daer buytē omme betekēt de dicke ofte den welspronc vā der basen en vādē capiteele: De figure onder dres platte form is die base/ en de bovēste figure is d3 capiteel: De maniere dā om dese te doet vercoztē/ sal ic verclaren/ en ten eersten: Ghy salt dē pilaer plat vā vortē makē sonder dicte / en daer suldy ooc die base en dat capiteel aen formēren/ ghevende hē over elcke zyde eē veel projecturen ofte welsproncx/ maer ghy sulste flankēs treckē / gelijc dees punkēs betonen inde figure: daerna treet die syde vādē pilaer diemen wilt gesien hebbē na dē ozi-sonc/ en gevondē hebbende hoe dick d3 die prozēde syde zijn moet/ deur die reglē die in d'eerste vā deser perspectiven getoōt zijn / so hebby den vercoztendē grōnt vādē pilaer/ in den welkē dārmē flankēs die twee diagonē treckē sal lāg genoeg deure en van aēdē hoec der basen beneden die int vercoztē gesien wort/ sal men eē linie naden ozi-sonc trecken/ dewelke dārmē beneden ooc sal lāte sinckē tot dat se den diagonēs betieden raect/ en daer sal den termijn vāder vercoztender basen zijn. Dus sieden d3 die perspectiue daer wat af hēde te wētē die spatie tussē de punkēs en de swerte linie: nu sal mē van die termijn nadē anderē buytēsten hoec vāder basen eē parallele treckē onder dē grōnt vādē pilaer tot d3 se den diagonus geraect/ daer suldy bevinden dat der basen toegegeven wort tghene dat aē d'ander zyde afginc: aldus so roōt die projecture vā deser basen/ hoe dat den eenen hoec inwaerts getrockē wort / en hoe dē anderen weder wwaerts loopt: daer na dan/ die bovēste linie vāder basen ooc nadē ozi-sonc getogē zijnde/ so vindy op die vercoztende syde deur eē linie dē dērdē hoec vāder basen benedē: en tgene dat hier vāder basē gesept is/ d3 sal mē inder selver maniere ooc vādē capitele verstaē.

Dees andere byle figuren zijn de selve/die vooz getoont zijn/maer die eerste waeren deurluchtrich/ ende dese zijn geciert met alle haer leden: Ende al en heb ick in de ghepasteerde figuren niet ghehoont hoe datmen dees leden sojmeren soude/ dat wellic inder waerheyt seer cbslups en moeplich om in schijfte te setten soude gheweest hebben/ so heb ick alleenlic wilsen die eerste termynen conen/ op datmense wel in zijn verstant pynté soude/ en daer nae heb ick in dees teghenwoozdige figure willen toonen/ hoese in d'ooge comen te staen/ op datmen sien mach wat effecte datse doen: Maer hier voozt (mit dat het/ ghelijck ick gelept hebbe/ een moepelische sake is) so sal ick een ander maniere sojmeren met alle haer leden/ deur doncker tinten/ ende daer nae sal ick de maniere setten na mijn vermoghen/ om de termynen van dien leden d'een na d'ander te binden/ want sy wassen alle te samen weplich: Maer daer en tusschen is wel te consideren/ hoe dat dees balle en dit capiteel af d'een syde incrimpen en aen d'ander syde wtwassen/ en dat selve moermen daerna wel in memoren houden/ op datmen in dees navolgende lesse eerst wel geinstruteert sybant gens datmen maken wilt/ want voozwaer de theoyke staet int verstant/ maer die practike leyt in de hādelling. Daeromme wast dat die alderverstaichste schilder Leonardus Vitruvius/ nimmermeer gepaep en was van eenigh dinc dat hy maecte/ ende seer luttel wercké byochte hy tot perfectie/ want hy septe dicwils/ by dit de cause was/ te weten/ dat zijn hant zynen verstante niet boldoet en coste. En angafde my sou ick doen gelijck hy/ so en had ick noyt/ uoch en soude niet laten wigaen enige vā mynen dingen/ want om de waerheyt te seggen/ wat ick make oft schrybe/ te vernoecht my niet: Maer gelijc int begintsel vā mynen vierden boeck gelept is/ hoe dat ick het cleyne talent/ dwelke my de goetheyt Gods helteft heeft te geven/ hebbe liever wilsen int werck setten/ dā onder d'aerde te laten verrotten sonder enige byucht. En al en sal ic den curteusen niet helpen/ om dē gront en die perfectie van allen dinghen te raken/ so sal ick ten minsten de leersongers helpē die daer niet oft luttel af weten/ want die is al tijt mijn wterste meyninghe geweest.

 In dat gelijck te
 voren gelept heb
 bande projecture
 in perspectiven/
 groote moeyte geleghen is
 om die termijne vā alle den
 leden te binden en dat prin-
 cipalijc om dize altijts gro-
 ter wasse na datse voozwaert
 wtcomen/ also wel diemen
 van onder opwaerts siet/
 als diemen van bouen ne-
 derwaerts siet/ nochtā en
 heb ic my niet late verdzie-
 ten noch dees ander figure
 te maken/ en met allen hare
 leden te formieren/ op dzin
 te bat verstaen soude. In de
 eerst gepasserde figure op
 ee na heb ic getoont hoe dz
 men die termijnen binden
 soude vanden hoecken der
 projecturen/ de welke rechte
 sonder eenige ledē gemact
 waren/ om lichtelijcker te
 begrijpen hoe die dinghen
 wassen int voozwaerts wt-
 comen. Maer nu ic mynne
 datment voozlepde ghe-
 noech verstaet en bast heeft
 sowil te de maniere toonen
 om dat vergrooten te bin-
 den van alle den leden by-
 sonder/ etc na datse vele ofc
 luter projecturen hebben:
 en ten eersten salmen dees
 tegewoondige base formie-
 ren met alle haren leden/ en
 met haer rechte projecture/
 van booren sonder eenich
 vercoorten aen te sien/ vā dz
 salmen dat staetwijc m:

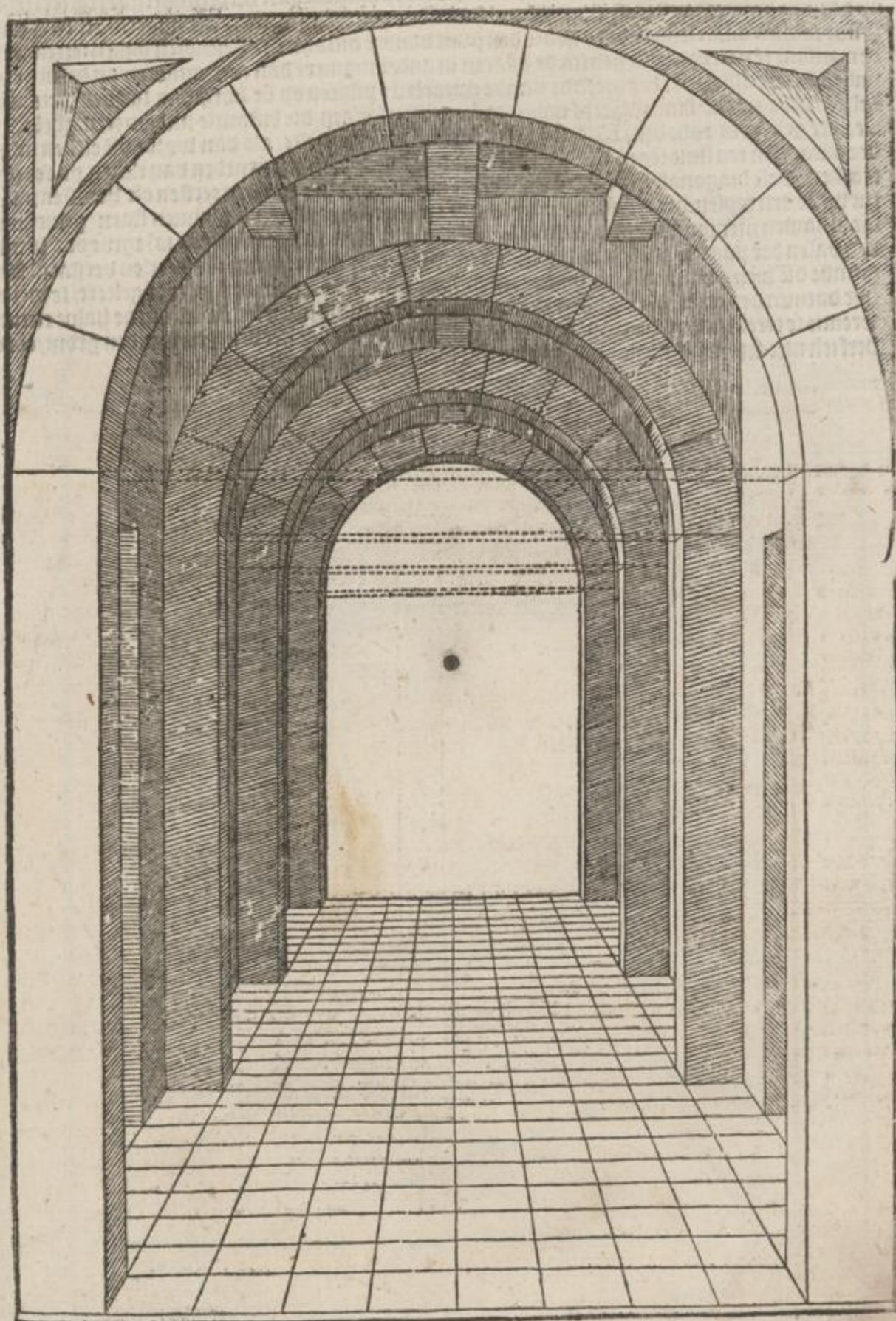
C ij

Van der Perspectieven

eerste pynck oft loot oft yet anders trecken/ gelijk u dat hier niet pynck is betoont woert/ daerna salmen in den gront vanden pilae die twee diagonen lancly genoech wtrecken/ en daer deur salmen gelyck voren geleert is/ dat intrecken en dat wtwassen van dat plinthus der selver basen binden/ waer af dat die onderste linie oft base vant plinthus veel meerder/ veel breeder/ en veel langer comt te zyn/ dan die metten pyncken. So gemaect is/ daerna salmen op elcken hoec vant plinthus/ een opstaende linie ontrent 30 hoorch trecken als deerste plinthe hoewel dat ter maer aen den wtrecken hoec gedaen heb/ om dwerck binnen niet te commieren/ da salmen die bouenste hoeken van deerste plinthe met den pynckens oock na den oorsont trecken/ dewelcke nederwaerts sullen tegen die twee opstaende linien raken/ ende daer sullen die termijnen zyn om dat tweede en grooter plinthus te sluyten/ niet eenen swarten treck/ daerna treck noch eenen swarte linie vanden binnenste u hoec der plinthe opwaerts naden oorsont/ daer sal die vercoytende plinthe gesloten worden. Ende gelyck dit plinthus ouer alle syden gesloten ende met swarte linien afgetrocken is/ also suldy vooz niet alle den anderen leden vander basen doen/ want als ghy vanden bouensten hoec der eerstghe treckender basen een helende linie treck/ tot op den binnensten hoec vander grootster plinthen metten swarten linien/ darrop suldy lichtelijc die termijnen van alle den leden vande/ mit treckende de hoek vander eerster basen naden oorsont. Ende als ghy de binnenste hoeken vander basen alle gefozmeert hebt/ so worchdy lichtelijc duer de oorsontalen den anderen/ ende deur die parallellen den alder buytensten oock fozmeeren/ hoewel datmen deur de linie der distanctien die geseyde hoeken noch naerder soude moghen bringen/ ghelijckmen deur die diagonen mercken mach. Waer vooz dees tijt en willen wy van dier swartcheyt niet tracteren/ want die wat verstant heeft can hem hiermede lichtelijc behelpen.

So ghy dat hier vander basen geseyt is/ salmen ooc verstaen vande cornice/ anders dan dat alle dingen contrarie comen/ ende daermen beneden perpendiclen settet die de oorsontalen oft radialen deurlijden/ also moeten bouen die lodiclinen ofte catheten ooc op die oorsontalen vallen/ ghelijckmen elclue dat inde figuren aenmercken can ende leeren/ dan datmen met wdozden soude conuen te verstaen gheuen/ ooc en sal die student hem niet verbaren ende den niet verclien/ al en can hy ten eersten dees niet begripen/ want mit d'wils darrop te practiseren/ so sal hy metter tijt vinden/ want ten is niet gheseyt datmen op eenen dach alle dinghen leeren mach/ wt dees cornice ende base suldy alle cornicementen/ het sy hooger oft neerder/ swarbes oft lichtre/ mogen maken/ doch treckende alijts elck ledt naden oorsont gelyck dat behoort.

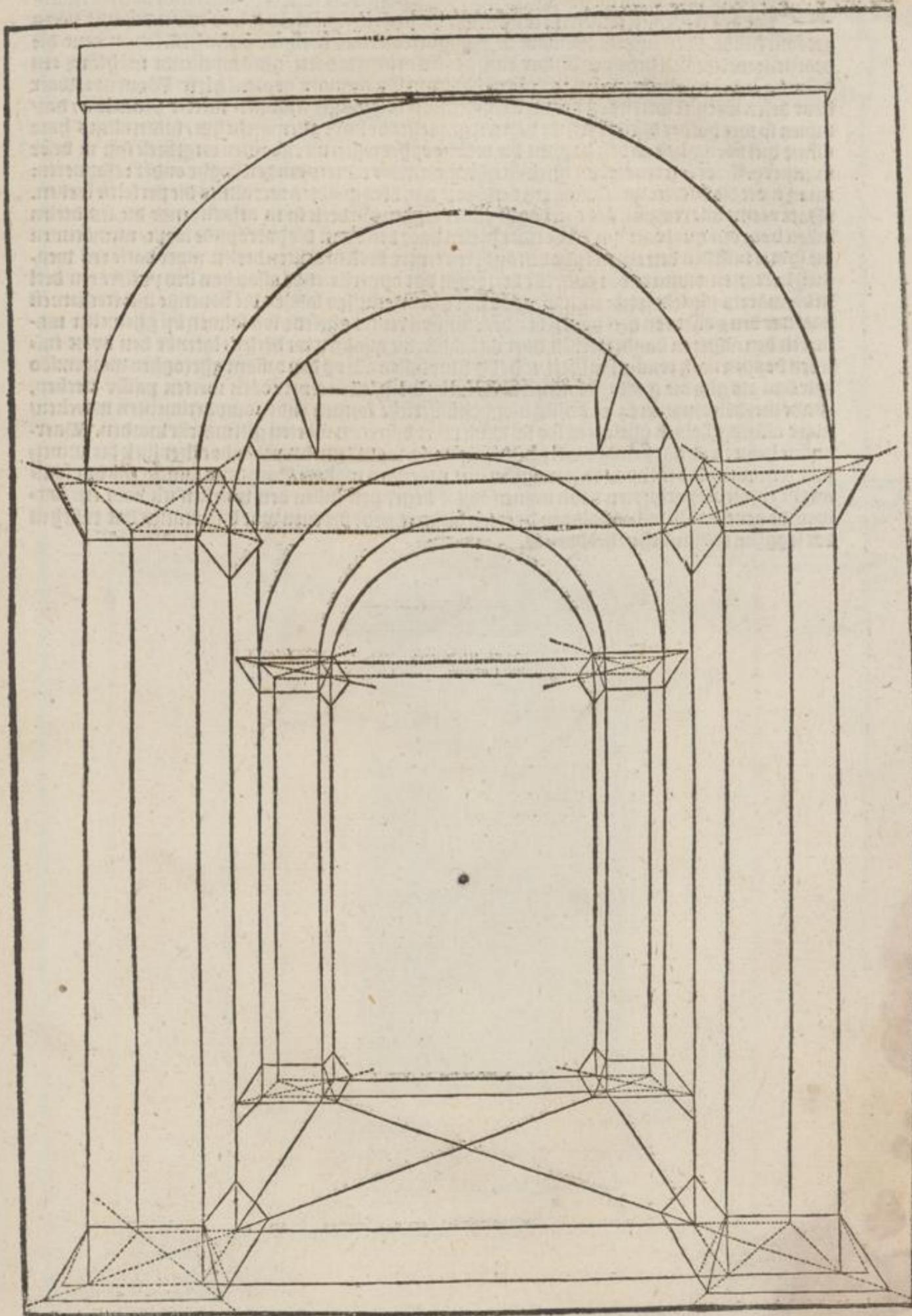
Al zyn der diuersche manieren ende wege om totommen deene achter d'ander op eenen gront staende in perspectiuen te setten/ om daer mede pooztalen/ galerien ende ander dinghen te maken/ so sal nochtans dees navelghende maniere die alderlichste zyn. Ten eersten salmen een paument met een quantiteyt van viercanten oft quadren maken/ ghelijck oock int beginsel vanden boecke geleert is/ ende die selue van al sulcker breedden als u belieuen sal/ ick neme dat dese quadersteenen twee voert breed zyn/ de welcke sal die dicke van eenen pilae zyn/ tusschen die twee eerste pilae benede inde breedde sullen acht quadze staen/ ende die hoochde vanden pilae na wille gemaceet zynde/ ende die naden oorsont getrogen/ so salmen ouer beyde de pilaren twee dwerse Linien leyden/ ende daerna salmen wten middelt van deerste Linie twee halue circels maken/ bouen die platte syde van voren/ ende deelen die in so veel portien als u belieft/ dewelcke delen sullen naden centre vanden haluen circel getrocken worden/ staende inde bouenste Linie: daerna salmen wten middelt vande tweede dwerse Linie den minderen haluen circel trecken/ ende alle de termijnen vanden platten boge oock naden oorsont getrocken zynde/ so sal den eersten boghe ofte poozte volmaect zyn/ die andere twee pilaren opwaerts sullen oock acht quadzen van dees eerste verscheyden staen/ dat welcke sal een viercant ouer alle syden maken/ in houdende vierentstich quaderstenen/ ende met deser poozten salmen handelen gelyck metter eerster/ anders dan datmen (als sy van gelycker wijdden zyn ghelijck dese) niet en behoeft die hogen van n'us te desen/ want die Oorsontale Linien vanden eersten boechstencen/ sullen u die termijnen van alle den anderen bogen wysen/ hoe lancly dat die galerie oock zyn mochte/ en so veel bogen aisser in comen mochten. Ick en hebbe hier inde syden noch geen bogen willen maken/ om dat ick u in dees Lesse niet te seer quellen en soude/ maer hier na sal ick daer sonderlinge af tracteren. Die twee deuren op elke syde zyn eensdeels bedect metten pilaren/ maer haer wijdde is van vier quadzen/ mit dat vanden aenden hoec der deuren tot aenden pilae/ op elke syde twee quadzen zyn/ ghelijckmen deen helft sien en dander helft achter den pilae bedenckē mach. Die balcykens bouē die bog idragende de solder/ canmen wel begripen/ al en schryue ick daer niet sonderlinge af. Aen dees pilaren en heb ick ooc niet willen die basen oft ooc die Capiteelen setten/ op dat ict verstant van desen niet te seer verduyfsteren en soude/ maer hier na sal ick daer oock bysonder af tracteren.

Van der Perspectiven

Es twee bogen zyn alleentijcken gemaect om haer basen ende capiteelen daer by te boe-
 gen vanden welcken hier vozen in twee lessen bysonder geleert is/ te weten hoe datse aen
 d'een syde wassen ende aen d'ander syde afnemen/ op datmen te hac bereet sy om hier int
 werck te stellen. Want inder waerheyt/ mochtment iemanden onderlinge metter hant wysen/ zoo
 soude hy d'at lichtelijcker wijs wozden/ maer om also in schriftte ende figuren te stellen/ dat het die
 nacomelingen souden mogen verstaen/ so ist wel reden datmen daer hzeet genoech af tractete: ende
 op datmen de hoecken vande flauwe linien/ vanden anderen hoerken der swarter linien te vade
 soude konnen onderschepden/ so heb ic den punt vander distantien by genoech willen setten/ ende
 den oorsont te neerder/ oock heb ick de pilaren in ander maniere dan met quadzen op desen gront
 willen setten: aldus/ set die breedde vande twee eerste pilaren op de base/ van sulcker dicte als u
 belieft/ ende trecke binnewaerts naden oorsont/ dan salmen die distantie imagineren ghelijck in
 d'eerste geleert is/ ende dees distantie worde op beyde syden geset/ als dan worde wt elcken punct
 der distantien een linie tegen den rechten ende den sincken hoek beneden van elcken pilae ghe-
 trocken. Dese diagonale linien en sullen u niet alleene die dicte vanden eersten oft voozsten pilae
 int vercozzen wysen/ maer oock die dicte vande twee andere pilaren die binnen staen/ ghelijckmen
 dit alsamen met punkens geteekent siet. Ende (ghelijck oock vozen geleert is) tegene dat hier va
 den basen der pilaren ghesep is/ dat selue salmen oock opwaerts inde Capiteelen verstaen. Men-
 gaende die dichten vanden bogen onder tegen/ daer is inde voozgaende figure af geleert/ te weten/
 hoe datmen den centre int midden vande vier dwerse puntlinien setten sal/ om de halue-circum-
 ferentie te trecken. Dat viercant bouen/ is vander grooten dat het beneden is/ inden gront/ oock en
 derfick niet setten hoement maken sal/ want men siet het genoech inde figure.

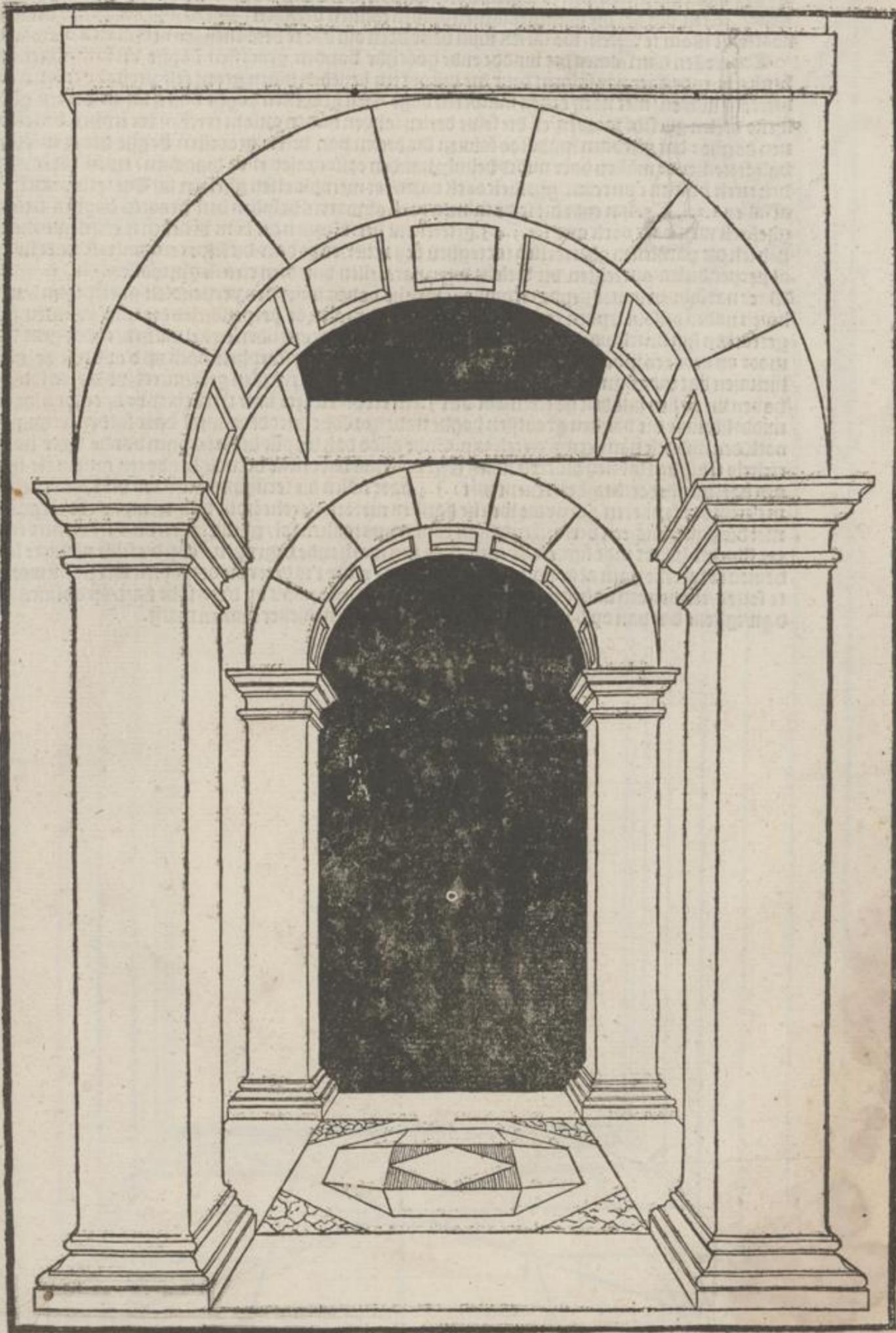

Van der Perspectiven

Des na volghende figuer is ghelijck die ghepasseerde/ anders dan datter die leden van basen ende capiteelen by ghevocht syn / om u noch meer inne te printen ende doen verstaen/ hoe dat een dinc comen sal te staen alst voldoen is: hoe wel dat ick nochtans hier voren getoont hebbe. Niet en is als yemant dese dinghen wel vast heeft/ soo sal hy hem seluen deur die practicke wel conuen behelpen sonder alst dese arbeyt te doen / ghebruyckende nochtans een discretie ende een ghedencken vantt' ghene dat hy in syn memozie geprent heeft: Want voozwaer deur desen wech/ te weten den gront/ soo machynen vele dinghen maken metter practicken / dat/ indien sy met goeder discretien ende van een gheoeffende hant ghemaect syn / sullen alst haer officie wel doen/ ghelijck dese boghen die welcke onder tegen met quadzen wtgedeelt syn in deser manieren. Daer syn ten eersten ghelijck ghy weet/ twee centers om den boghe onder te formeren: nu en moet die discrete werckman om den boort van dees quadzen niet alst die perfectie soeken. Maer neemt by exempelen dat den boghe onder teghen ghedeelt sy in achten / ende die ses deelen sullen vooz dat quadzact syn en de twee deelen vooz den boort die daer omme loopt/ nu moetmen die spatie tusschen den eenen ende den anderen centre/ oock in achten deelen/ maer dat se een weynich vercoorten/ ommers dat onderste deel tegen dat opperste/ ende alsoo dan den passere een deel nedertwaerts ghesedt synde ende wat nauwer ghemaect/ soo salmen die bouenste lijst trecken: en daerna den passer een deel bouen den benedensten centre ghesedt/ soo salmen by ghelijcker manieren den anderen bandt trecken/ daer na salmen die quadzen wt deelen / latende den boort tusschen beyden noch eens alsoo breeet/ ende die selue sullen alle op den orizont ghetoghen worden: soo vele dan als ghy die quadzen sincken wilt / suldy wten lesten centre oock metten passer trecken. Ende met deser manieren soudenmen moghen diuersche formen ende compartimenten maeken/ maer alst/ ghelijck gheseyt is/ soo sal alst met discretien moeten ghemaect worden. Daeromme helpt vele dat yemant wel gheinstruere sy/ want / ghebruyckende alleenlijck die principale termynen/ soo sal hy de reste moghen met practicken maken: Nochtans dunckt my dat sommighe rigoreuse perspecten desen mynen oozlof begrypen sullen den welcken ick vooz een antwoorde geue/ dat sy willen voldoen daer ick faelgere/ ende proeuen wat differentien dat tusschen dat segghen ende tusschen het doen is.

De maniere om een getruypt woffel in perspectiven te maken is alrijcs seer moeyelijck geweest om pemanden te wijzen/daeromme ist oock noch moeyelijcker om alsoo in schijf te teken/dat het die nacomelinghen souden connen verstaen. Niettemin midts dat het seer nootdijck is om te weten/soo sal ick myn beste doen om dat te betoonen soo veel als ick vermach.

Ten eersten dan salmen die wydde ende hoochde vanden grootsten boghe verkiezen diemen begheert/ende daer nae salmen deur die distantiën beneden inden gront een perfect vercoztende viercant maken/miet noch eenen minderen boge. Den grootsten boghe vozen sal in achten gheleijcke deelen ghesedt worden/en die selve deelen salmen naden ozisont trecken tot teghen den clypnen boghe: dat ghesdaen synde soo salmen die deelen van desen grootsten boghe beneden op de bafe setten/ende maken daer midts behulp vanden ozisontalen ende diagonen/tenen vercoztenden circle binnen t'viercant/ghelijck oock vozen tot meer plaetsen gheleert is. Die termynen hier af sullen 1. 2. 3. 4. 5. sijn ende die selve salmen oock opwaerts besyden den grooten boghen setten/ghelijck men daer oock met 1. 2. 3. 4. 5. geteekent siet: Dupien die ront beneden mietten punkkens heb ick die parallelen ghetrocken tot teghen den muer/ende daer die selve termynen/daer suldy al perpendicularen oprechten/die welke wten parallelen van dien circle ghewassen sijn.

Daer nae salmen de vordseyde termynen/welcke boven lanx den perpendicular ghesedt sijn/miet linien naden ozisont leyden/ende daer die selve ozisontalen de perpendicularen die van beneden opgetrocken sijn deursnyden/daer salmen eenen halven vercoztenden circle maken/ende t'gene dat maer op dees een syde met cyferen gheteeckent en is/dat verstaet hem oock op d'ander syde/ghelijckmen dat inde figure siet. Drees twee halve vercoztende circulen gefozmeert synde/soo salmen boven wt elcken middelt gheteeckent met 5. een rechte swerte linie trecken/ende daer die selve die middelste linie die vanden grootsten boghe naden ozisont gaet deursnijdt/daer sal den termyn en oock den middelt van t'crups werck sijn. Ende alsoo dan wt alle die termynen vande twee halve circules ter syden salmen dwersse linien trecken/ende daer elcke veruolghende een ozisontale linie des boechs gheraecht/gheteekent met 1. 3. 4. daer sullen die termynen staen om die halve circules in t'crups te fozmeren/deur die welke datmen met een cloecke hant van termynen tot termynen/miet die punkkens/een vercoztende half ront crups maken sal/ghelijckmen ditte ter rechter ende ter sincker handt inde figure opentlijcken sien mach ende begrypen. Op die selve maniere soudenmen te wercke gaen al stondet wat wter syden/maer t'is beter dit van vozen wel in memorien te setten/eermen een ander maniere versoeckt/daer den ozisont op d'een syde staet/op datmen alsdan/tghene dat van op d' syde ghesien woxt te ghemackelijcker maken mach.

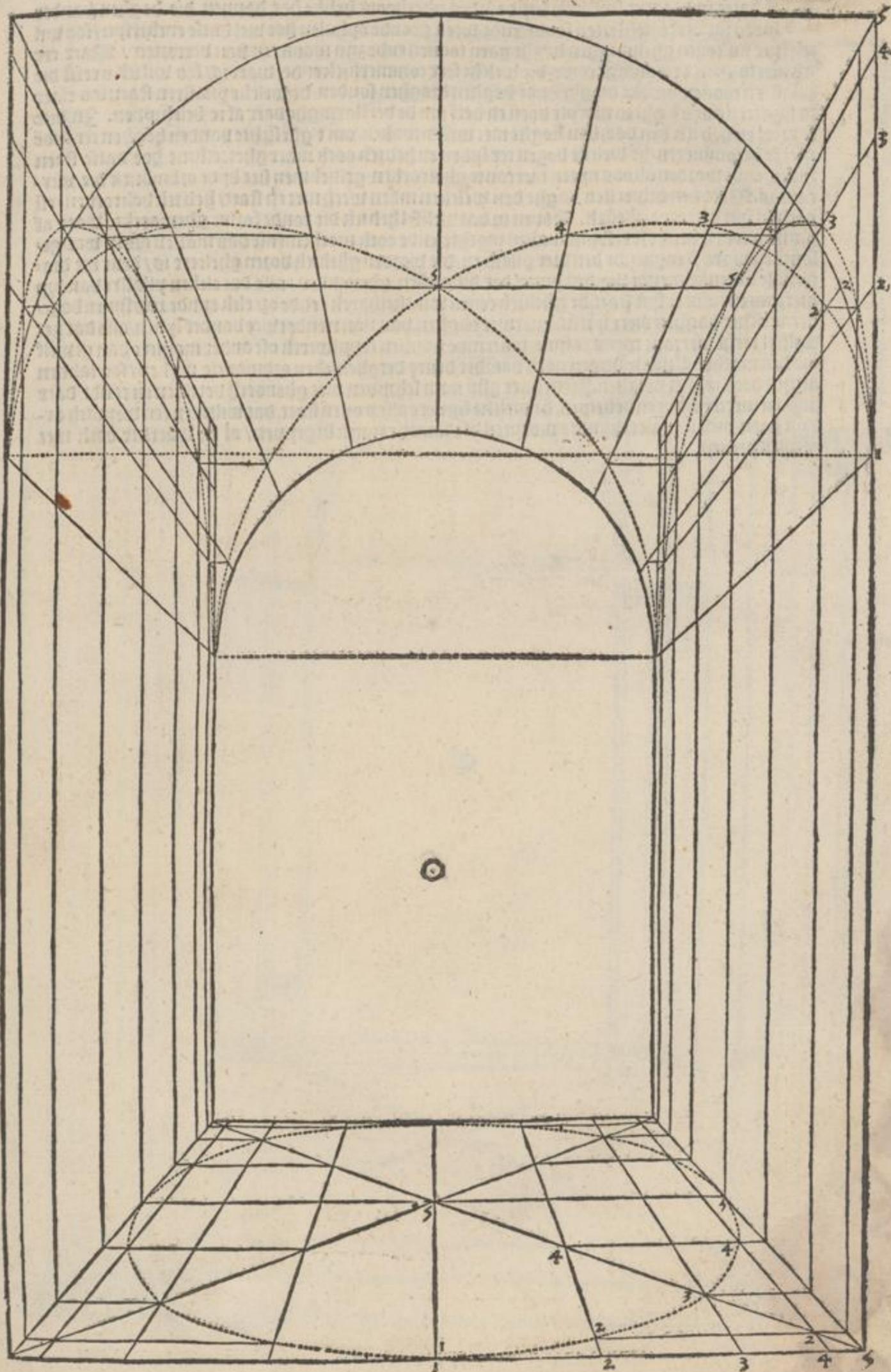
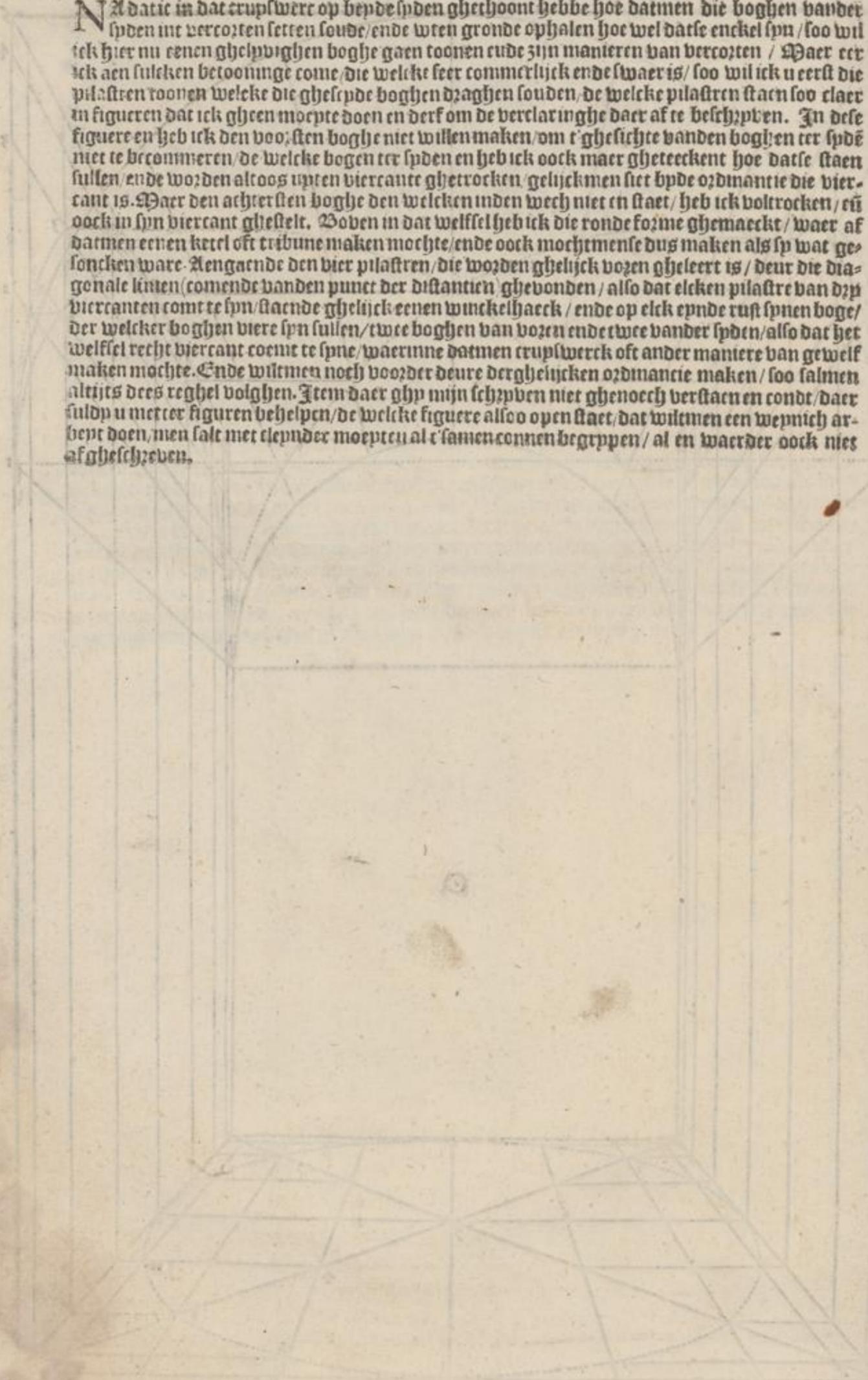
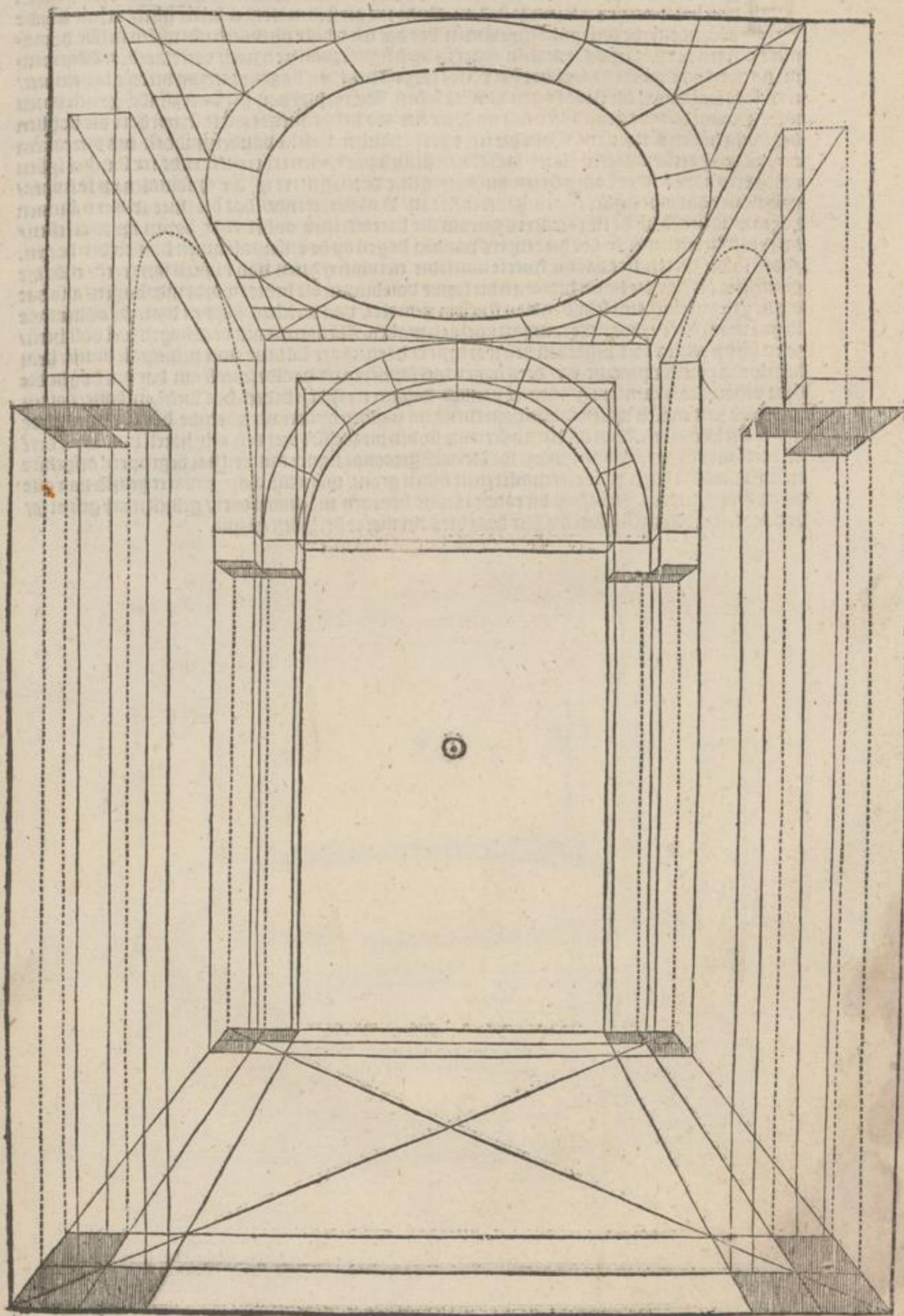

Fig. li

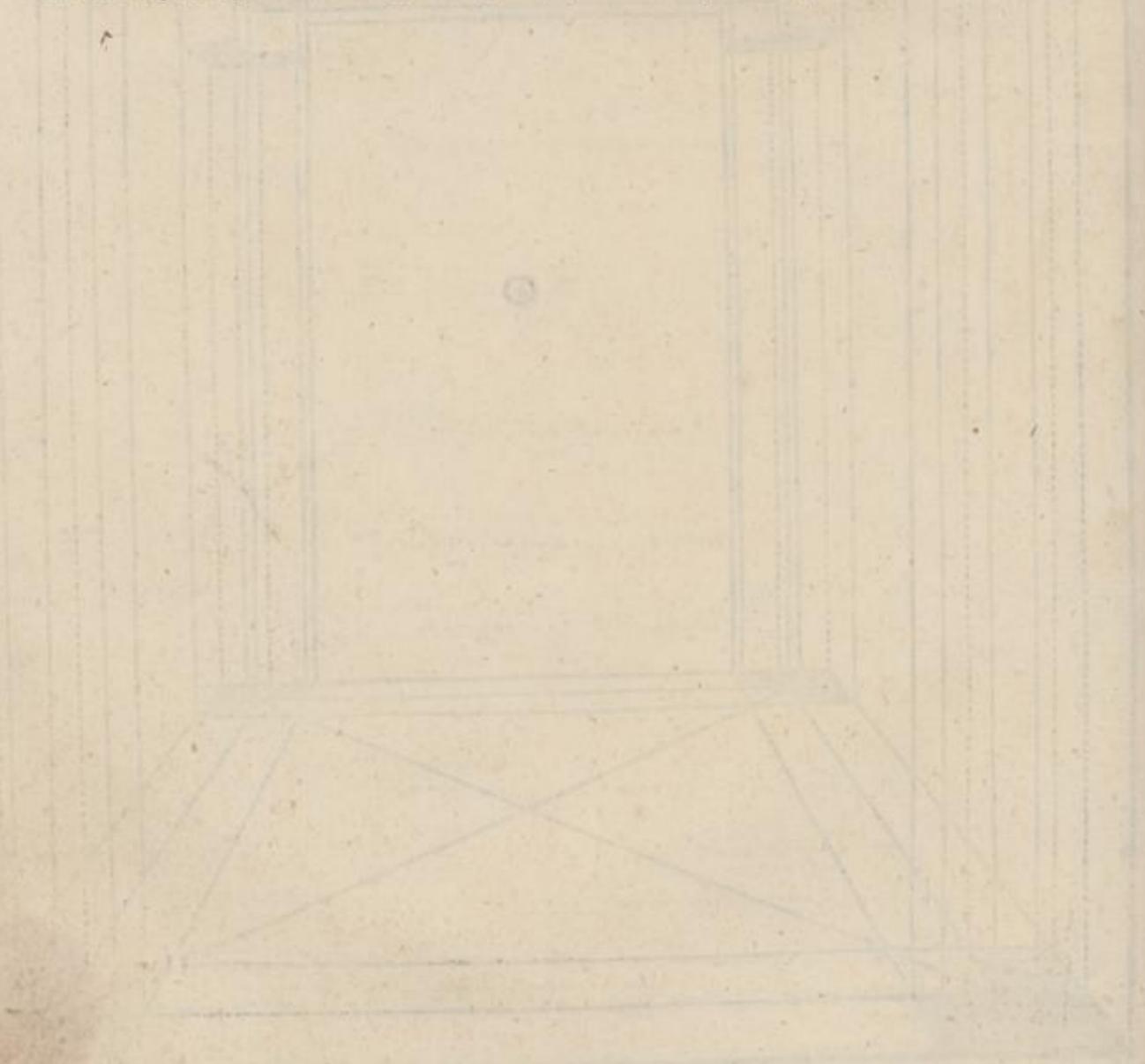
Nadat ic in dat crupswere op beyde syden ghehoont hebbe hoe datmen die boghen vander syden int vercozten setten soude/ende wren gronde ophalen hoe wel datse enckel syn/soo wil ick hier nu eenen ghelyvighen boghe gaen toonen ende zyn manieren van vercozten / Daer eer ick aen sulcken betoeninge come/die welke seer commerlijck ende swaer is/soo wil ick u eerst die pilastren roonen welke die gheseyde boghen draghen souden/de welke pilastren staen soo claer in figuren dat ick gheen moeyte doen en derf om de verclar inghe daer af te beschryven. In dese figuren heb ick den voo:sten boghe niet willen maken/om t'ghesichte vanden boghen ter syde niet te becommen/de welke bogen ter syden en heb ick oock maer gheteekent hoe datse staen sullen/ende worden altoos uyten viercante ghetrocken/gelijckmen siet hyde ordmancie die viercant is. Daer den achtersten boghe den welcken inden wech niet en staet/heb ick voltrocken/ en oock in syn viercant gheset. Boven in dat welssel heb ick die ronde soyme ghemaect/waer af datmen eenen ketel oft tribune maken mochte/ende oock mochtmen se dus maken als sy wat gesoncken ware. Aengaende den vier pilastren/die worden ghelijck vozen gheleert is/deur die diagonale linnen/comende vanden punct der distantien ghevonden/also dat eleken pilastre van d'vier viercanten comt te syn/staende ghelijck eenen winkelhaeck/ende op elck eynde rust synen bogen/der welcker boghen viere syn sullen/twee boghen van vozen ende twee vander syden/also dat het welssel rechte viercant coemt te syne/waerinne datmen crupswerck oft ander maniere van gewelf maken mochte. Ende wiltmen noch voorder deure dergheijcken ordmancie maken/soo salmen alrijts dees reghel volghen. Item daer ghy mijn schryven niet ghenoech verstaen en condet/daer suldy u metter figuren behelpen/de welke figuren alsoo open staet/dat wiltmen een wepnich arbeyt doen,men salt met cleynder moeyten al t'samen connen begrypen/al en waerder oock niet afgheschreven.

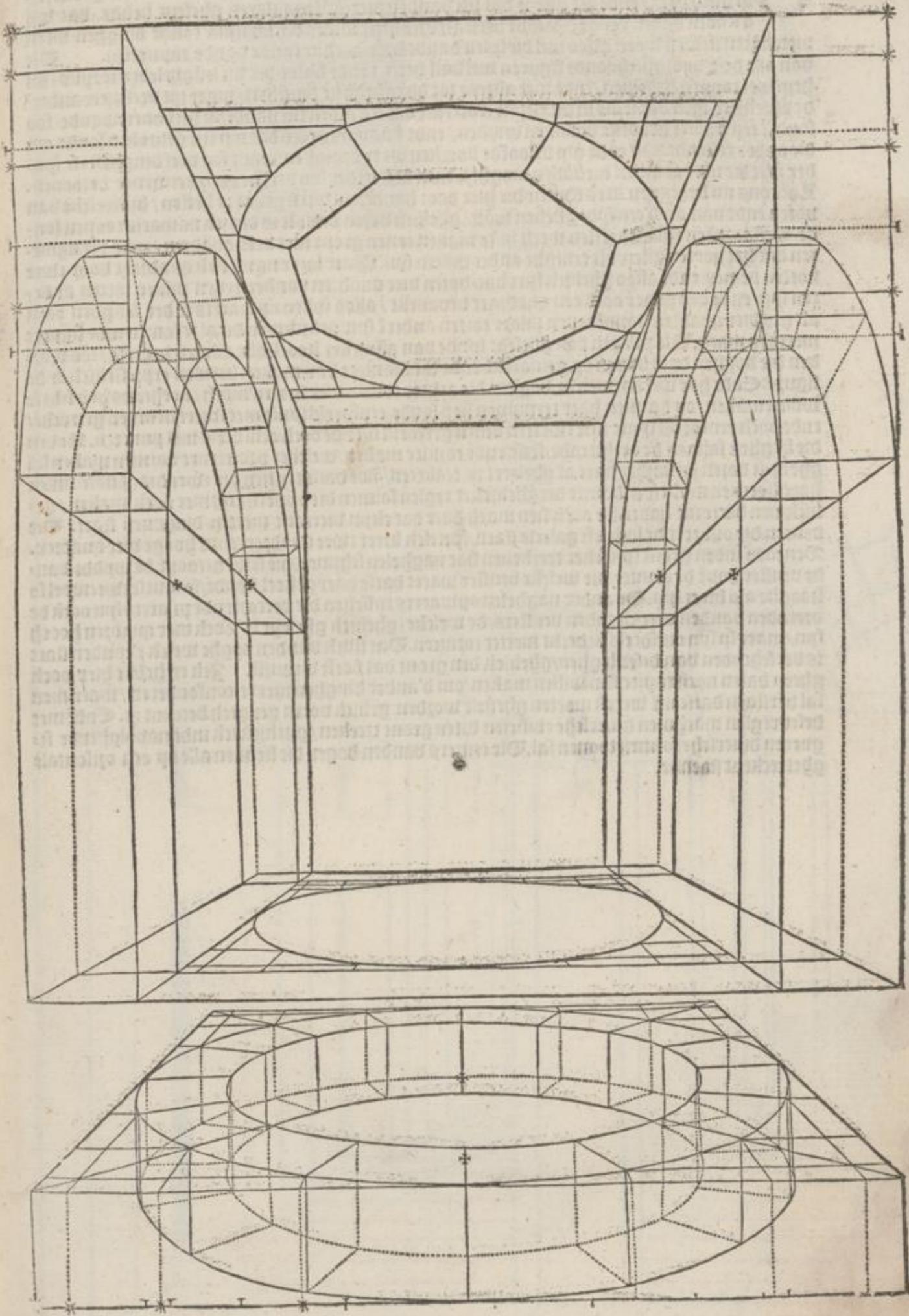

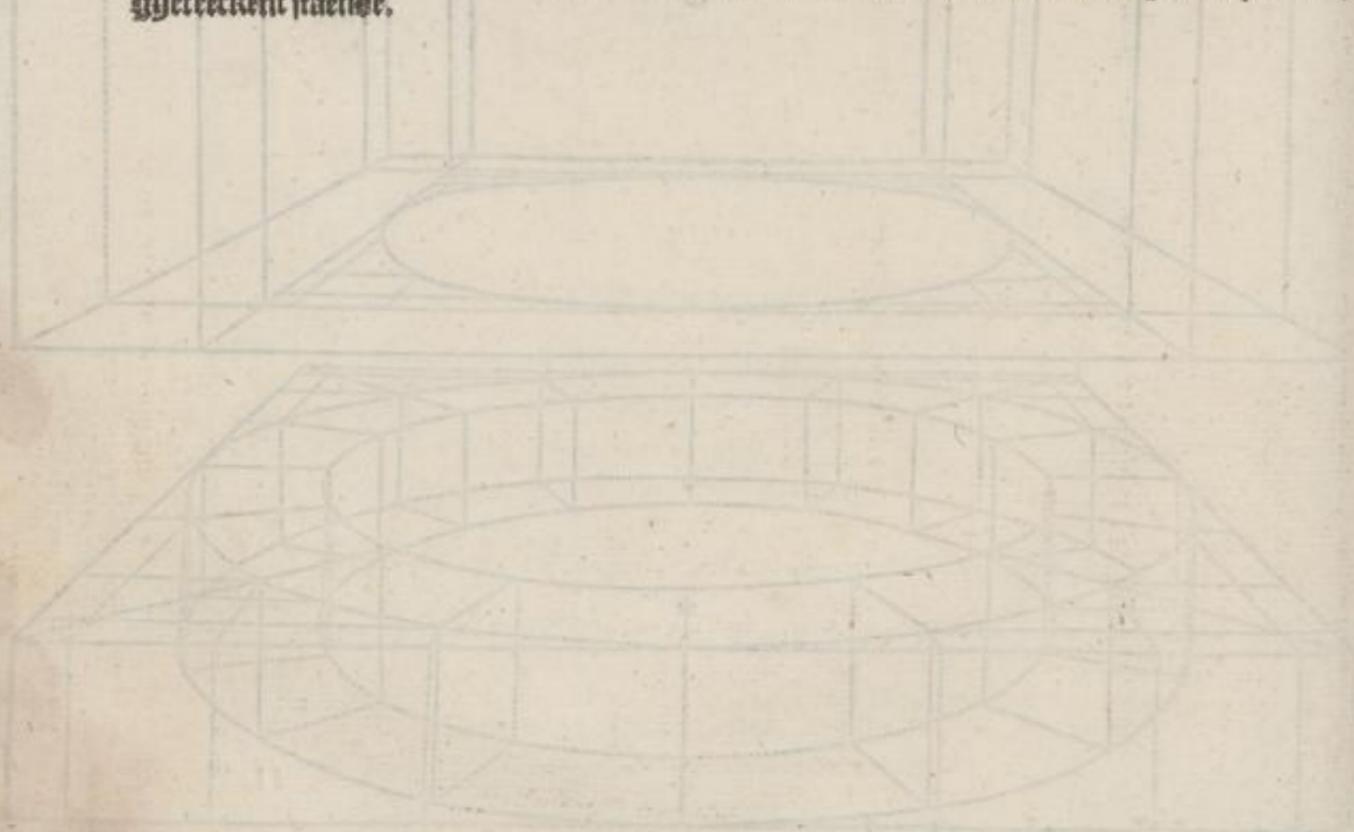
Van der Perspectieven

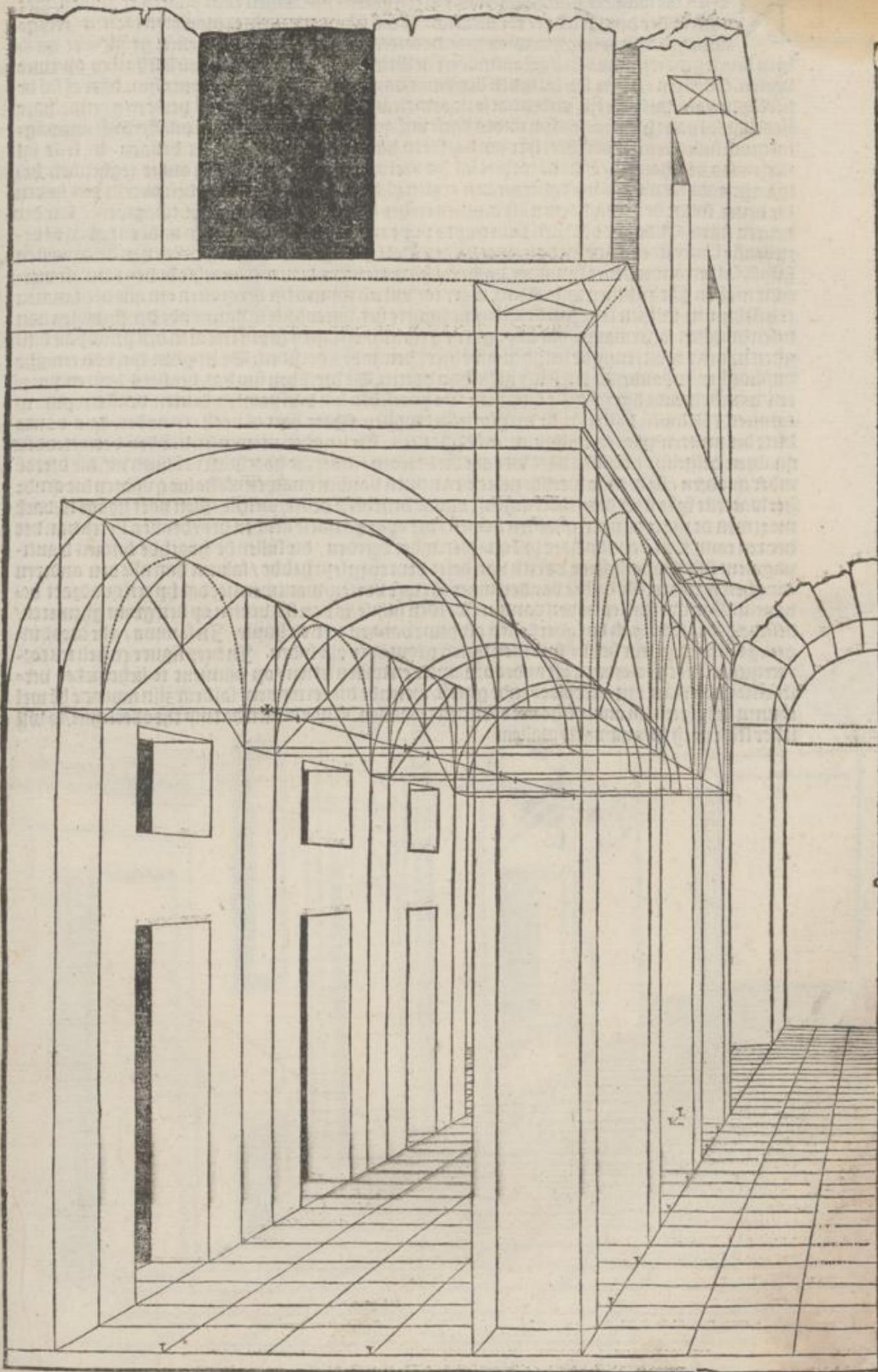
Hier siedy nu beminde Leser / wat wech darinnen soude moeten volghen / om dees boghen van beyden in te vercoopen te stellen: Ende ten eersten moect u laten ghedencken vande vooz gheleerde dyp ronde superficies / hoe dat ick u daer ghenoech ghewesen hebbe / de maniere om een ronde cozzpus te maken / maer in dees figure toon ick u noch veel claerder. Waeromme dat men ymagineren moet / dat het ronde cozzpus beneden liggende in zyn viercāt is gemaect / ende sal dienen vooz die twee bogen vander syden. Dit cozzpus dan gemaect zijnde / gelijk vozen meer getoont is / ende gelijkmen dat nu beter siet / zoo behoefment eerst te setten daer die boghen beginnen boven den oysent. Ende die selve perpendielen / welke vanden middelt des viertanten cozzpus ten hoeckenwaerts staen / die salmen gelijk parallellen ter rechter ende ter linker syden opwaerts vande twee bogen setten / om daer (gelijc vozen geleert is) die oysontalen op te leyden / gelijkmen dat inde figure claerlick mercken can / V aduerterende / dat die twee crupen binnen dat cozzpus beneden / de twee centers zyn om die hoechsteenen onder ende boven op te trecken / desgelijc beteekenen sy ooc die centers vanden bogen op de oysontale linien binnen den bogen. Noch suldy weten / hoe dat die swerte linien die circumferentien van buyten formen / ende die puntkens of klanwe linien betoonen die forme van binnen die bedect wordt inde bogen / also dat die bogen dierluchtich schijnen van stucken gemaect / van welcken stucken darinnen onder inde bogen maeh leeren diversche compartimenten maken. Als dan iemant dees bogen wel vast heeft / zo en sal hy altyts niet behoeven desen arbeyt te doen / maer sal deur twee principale linien / hem behelpende metter practijcken / dees bogen wel formen / ende aldermeest om dat den boghe die vooz behoort te comen / een groot deel vanden boghen ter syden bedect / den welcken boghe / dat ick hier oock niet en heb willen maken / om tverstanc vanden andere vercoortende boghen daer mede niet te verdupstren. Dan die circumferentie boven int welsel / met den achthoeck binnen en derf ick niet sonderlinge schryven / want wt die naestgetoonde figure canmen dat begrypen: desgelijc en wil ick niet seggen vande circumferentie inden gront / want die wort gemaect gelijk van alle die andere geleert is. Item van dit ronde cozzpus beneden machmen oock / gelijk meet geleert is / veel diversche dingen maken die hier vooz dees rijt niet te verhalen en zyn.

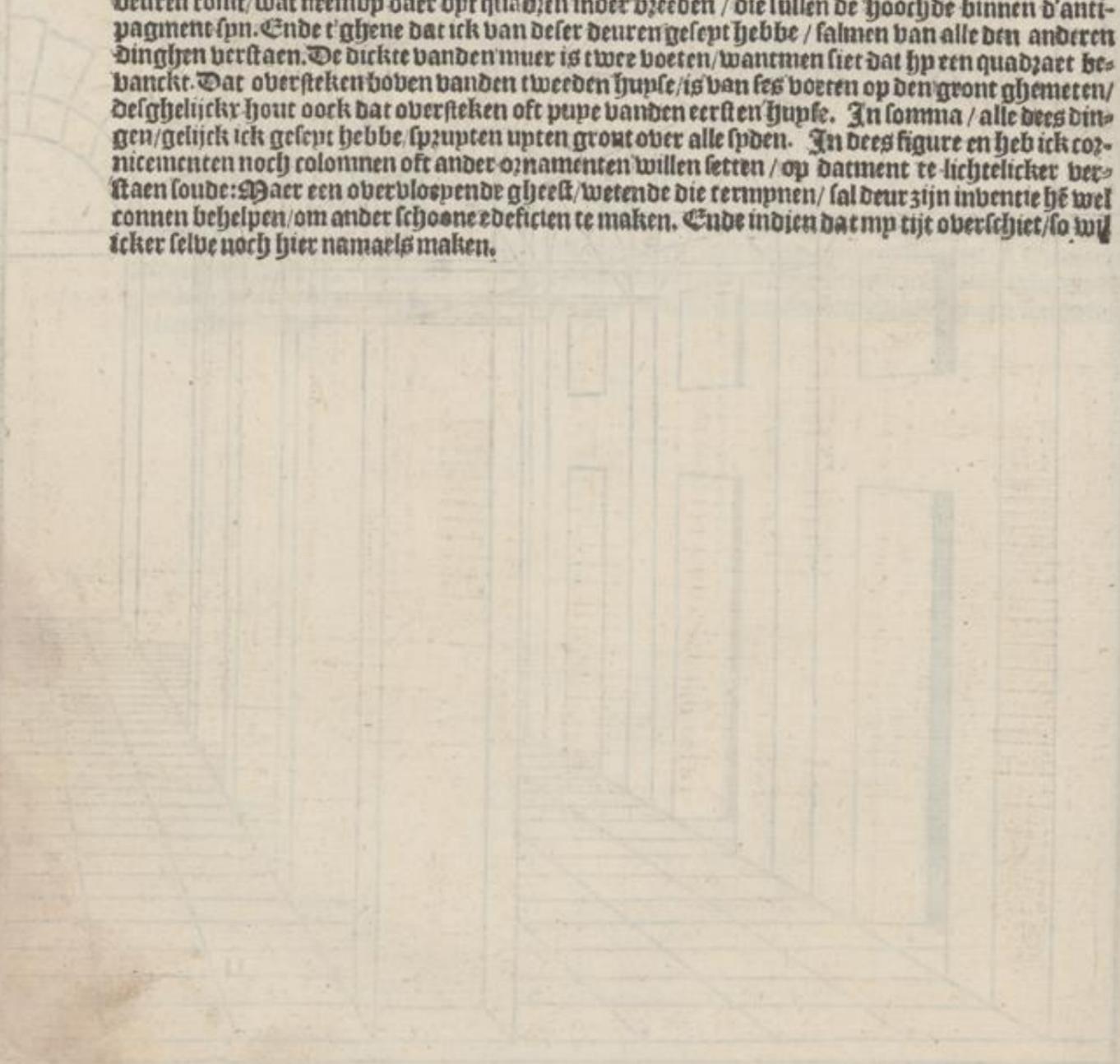
O pilaren met haren boghen op gronden te setten/dunckt mi datter te vooren ghenoech
 af ghelept is / ende al t' ghene dat ick vanden viercanten pilaren ghelept hebbe / dat wil
 ick oock vande ronde colonne verstaen hebben / midts datmen alle ronde dinghen wten
 viercanten nemen moet / alsoo wel die spira vande bafe / als dat ronde vande capiteelen. Die
 dan alle dese voozgherhoonde figuren wel vast heeft / ende bysonder dit legheleden corpus / sal
 hem wel connen behelpen / ende niet alleene tot dierghelijcke dinghen / maer tot veel meer ander /
 de welke / in dien dat ick se in dit clepne tractraet dat ick inden sin hadde / al betoonen woude / soo
 souder ten d' alder grootste volumen worden / ende by auontueren dat mi tijt gebroken soude om
 die ander restende van ende mi beloofde boecken wt te bzinghen: want soo veel dinghen en syn
 der niet die inde edificien toeualleu moghen / men behorft der soo veel in perspectiven te betoonen.
 Laet ons nu beginnen dees edificie die hier vooz handen is wten gront te heffen / die welke van
 vooren ende van op d' een syde ghelien wozt / ghelijck vooren beloofst is dat ick namaels toonen sou-
 de. Den coztaten ende sekersten wech is / te maken eenen gront met veel quadzen / ende ymagin-
 ren dat het voeten / ellen / oft eenighe ander maten syn. Haer laet ons nu elck quadzaet booz twee
 voeten nemen / ende alsoo ghelijck hier van vooren vier quadzen vanden eenen pilae totten ander-
 en syn / ende den pilae oock een quadzaet beuanckt / alsoo sullen opwaerts inder lengden oock
 alt iets vier quadzen vande eenen pilae totten ander syn / ghelijckmen dit al te samen inde figure
 mercken mach. Die pilaren dat ghesedt synde van allulcker hoochden als men begeert / soo wo-
 den die boghen daer boven op gemaect / ende die maniere van maken sietmen expresselijck inde
 figure. Ende hoe wel datmen de boghen die achter comen niet sien en mach / nochtans heb ick se
 willen maken / op datmen haer termynen sien soude / eensdeels synse met swerten linien getrockt /
 ende oock eensdeels synse met swerten linien getrocken / ende oock eensdeels met punten. Boven
 die boghen salmen de architrabe / frise / ende cornice maken / welker projecture datmen maken sal
 ghelijck vooren bysonder daer af gheleert is / te weten / hoe datse teghen die twee diagonale linien
 haer hoeken maken / ende met derghelijcker reglen salmen die opperste cornice oock maken / ge-
 lijkmen datte int bovenste oock sien mach daer dat clep viercant metten diagonen staet. Die
 deuren die onder inde loge oft galerie staen / syn elck byzet twee quadzen / ende hooge vier quadzen.
 Beneden inden gront syn seker teekenen dat naghelen schynen / die seke beoonen de wybbe van
 de venster bove de cornice / die welke venster waert datse daer geheel stonde / so soude tweemaal so
 hooghe als byzet syn. De ander naghelen opwaerts tusschen die vercoztende pilaren / syn oock de
 breedden vanden vercoztenden vensters / de welke (ghelijck ghelept is) oock vier quadzen hooch
 syn / maer sy syn eensdeels bedeckt metter cornice. Dat stuck vanden boghe welck t' epnden staet
 is vercheppen van deser loghen / ghelijck den gront dat oock wt wijst. Ick en hebbe hier oock
 gheen basen noch capiteelen willen maken / om d' ander dinghen niet te confonderen / maer men
 sal verstaen datse int werck moeten ghestelt worden / gelijk vooren genoech betoont is. Ende met
 deser reglen machmen diuersche edificien wten gront te tecken / ghelijck ick inde navolghende fi-
 gueren diuersche formen toonen sal. Die centers vanden bogen die sietmen alle op een opizontale
 gheteekent staende.

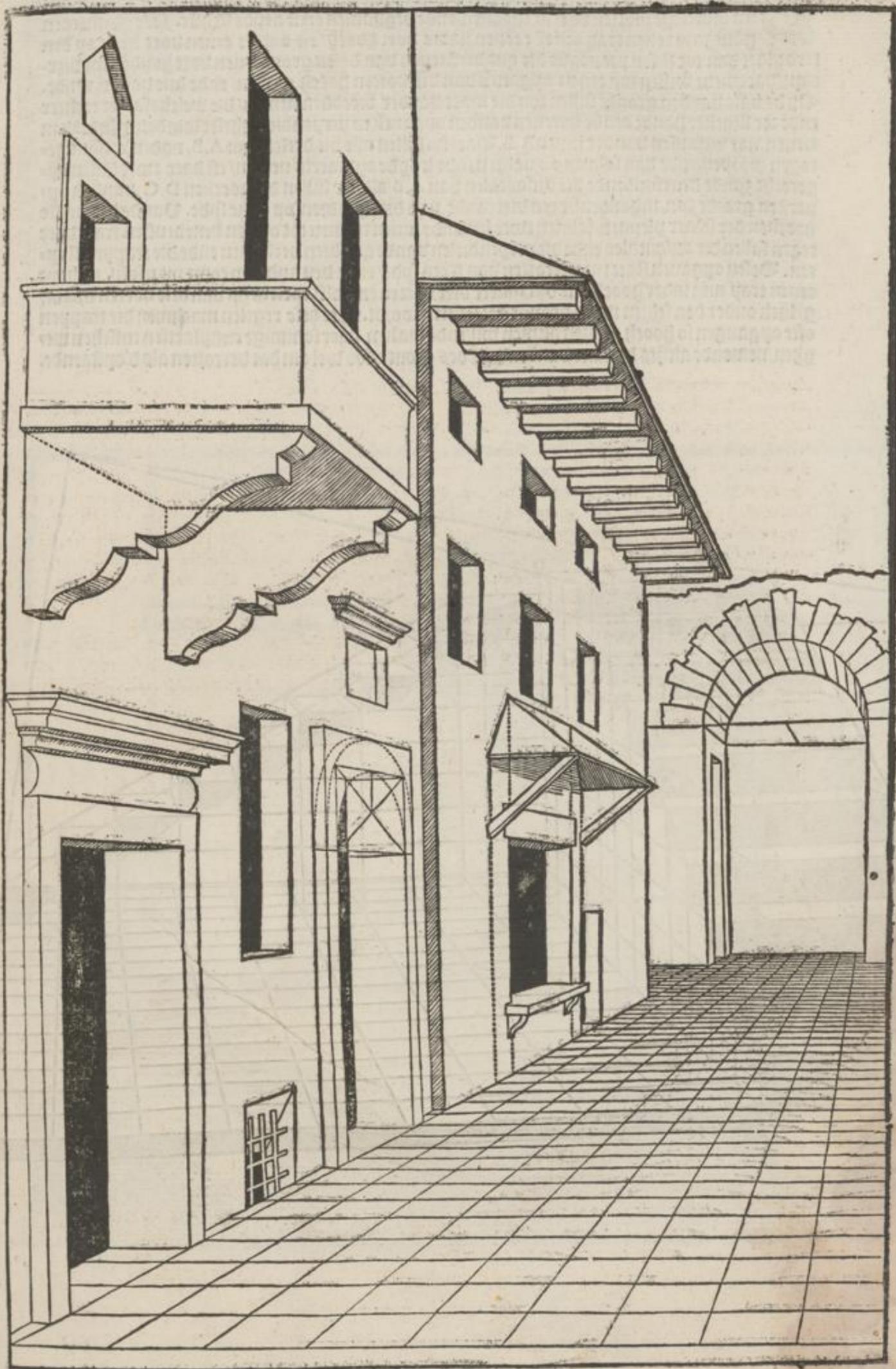

Van der Perspectiben

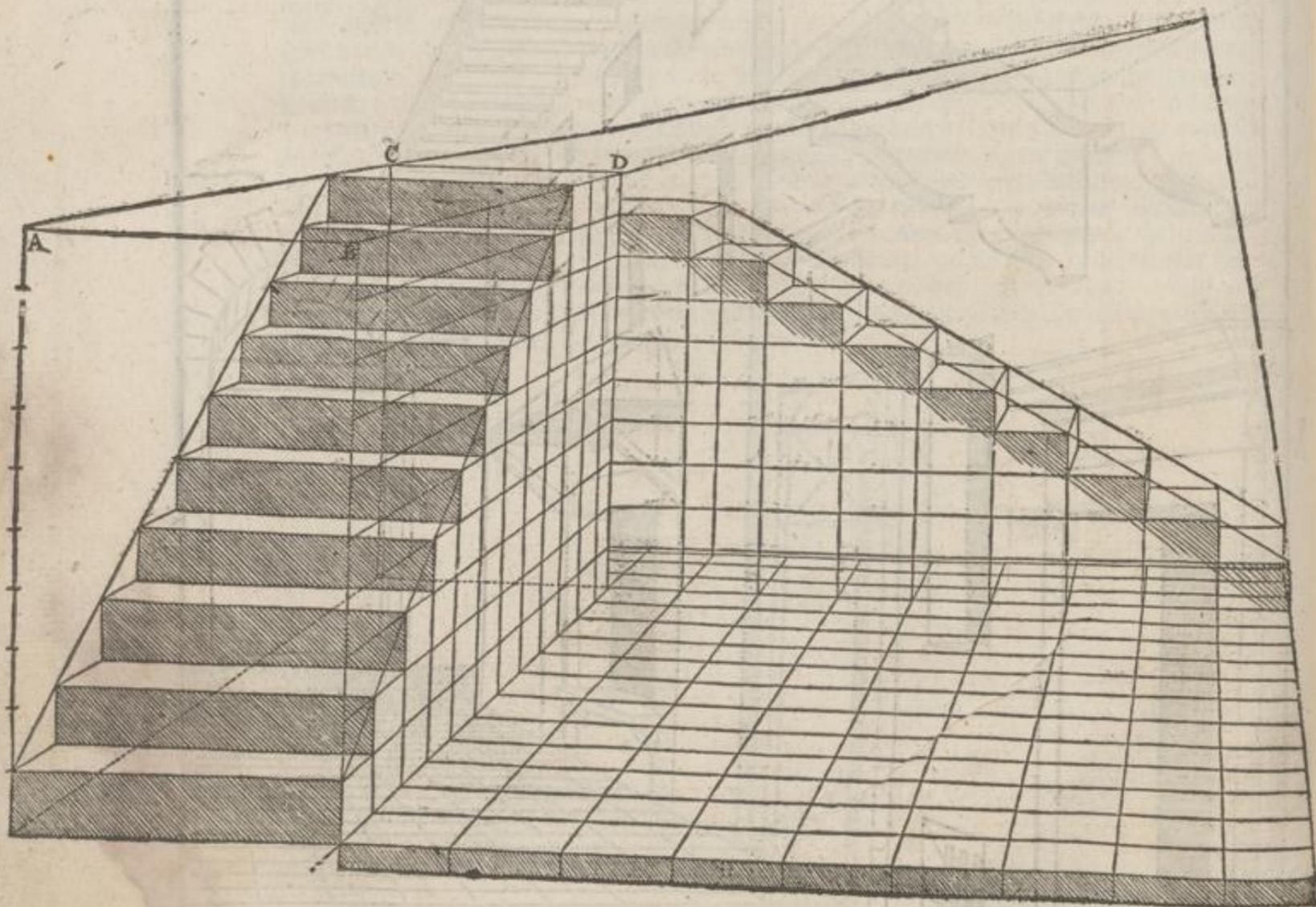
Nick die maniere ghetoot hebbe om een galerie met bogen ende pilaren te maken/ met
 oock ander dinghen daer toe dienende: so wil ick nu met lichter manieren toonen / enige
 formen van huplinghen wren gronde te trecken. Men make dan eenen gront met qua-
 dzen laeck genoeg opwaerts gecontinueert de welke quadzen machmen elck schatten op twee
 voeten. Ende ten eersten soo sal inden beghinne van dees huplinghe een deure syn/ daer af sal de
 bzeede houden vijf voeten / mides dat se twee viercanten en half beslaet int vercozten / ende haer
 hoochde sal van thien voeten syn mides dat se vijf quadzen hoogh is. Haer pilasters oft antipag-
 mentum sullen eenen voet bzeet syn/ om dat se een half vercoztende quadraet beslaen: de frise sal
 oock alsoo veel houden/ ende de cornice sal soo veel min houden als dat van onder teghen sien be-
 dzacht ende sal metten voorgheroonden reglen ghemaect worden. Vanden oversteken boven
 die deure sullen de modiglienen oft mutsen rechts boven de pilasters oft antipagmenté vander
 deuren staen. Ende dat deurken boven op de pype comende sal rechts inden midden boven de be-
 nedenste deure staen/ ende sal van twee voeten bzeet syn. In den anderen hoeck van desen eersten
 hupse/ sal een ander deure syn/ haer wyde sal ses voeten houden/ men machse boven ront oft vier-
 cant maken ghelijckmen wilt. Haer waer toe wil ick mynen tijt verquisten om alle dees maten
 te beschryben diemen soo expresselijck inde figure siet. alleenlijck is van noode den studiosen van
 desen dinghen te vermanen/ dat alle t'ghene d'welckmen upten gront treckt in d'p principale din-
 ghen hanckt/ te weten/ inde lengden/ inde bzeeden/ inde hoochden: De lengden syn van eenighe
 huplinghen/ inhoudende een seker getal van voeten. De bzeeden syn van vensters/ deuren/ pooz-
 ten/ wincels ende diergelijcke dinghen. De hoochden syn van poozten/ deuren/ vensters/ pupen/
 cornicen/ colommen daken/ ende dergelijcke dinghen. Haer daer is noch een ander/ dats vande
 dicte der mueren/ pilaren/ colommen/ ende pilasters. De lengden neemen vanden vercoztenden
 quadzen desgelijck neemen daer we oor die bzeeden: maer die hoochden neemen wt die bzeede
 inder quadzen / de welke bzeede moetmen nemen vanden quadzen ofe halve quadzen die aende
 herwaerste syde daer aen stooten: gelijck vande benedeste deure/ welke thien voet hooge is/ daer
 moetmen de mate vanden quadzen nemen / die op de paralele aenden benedensten hoeck van der
 deuren comt/ wāt neemdy daer vyf quadzen inder bzeeden / die sullen de hoochde binnen d'anti-
 pagment syn. Ende t'ghene dat ick van deser deuren gesept hebbe / salmen van alle den anderen
 dinghen verstaen. De dicke vanden muer is twee voeten/ wantmen siet dat hy een quadraet be-
 vanckt. Dat oversteken boven vanden tweeden hupse/ is van ses voeten op den gront ghemeten/
 desgelijck hout oock dat oversteken oft pype vanden eersten hupse. In somma / alle dees din-
 gen/ gelijck ick gesept hebbe spruyten upten grout over alle syden. In dees figure en heb ick cor-
 nicementen noch colommen oft ander ornamenten willen setten / op datment te lichtelicker ver-
 staen soude: Haer een overvlopende gheest/ wetende die termynen/ sal deur zijn inbente hē wel
 connen behelpen/ om ander schoone edefecten te maken. Ende indien dat my tijt overschiet/ so wil
 icker selve noch hier namaels maken.

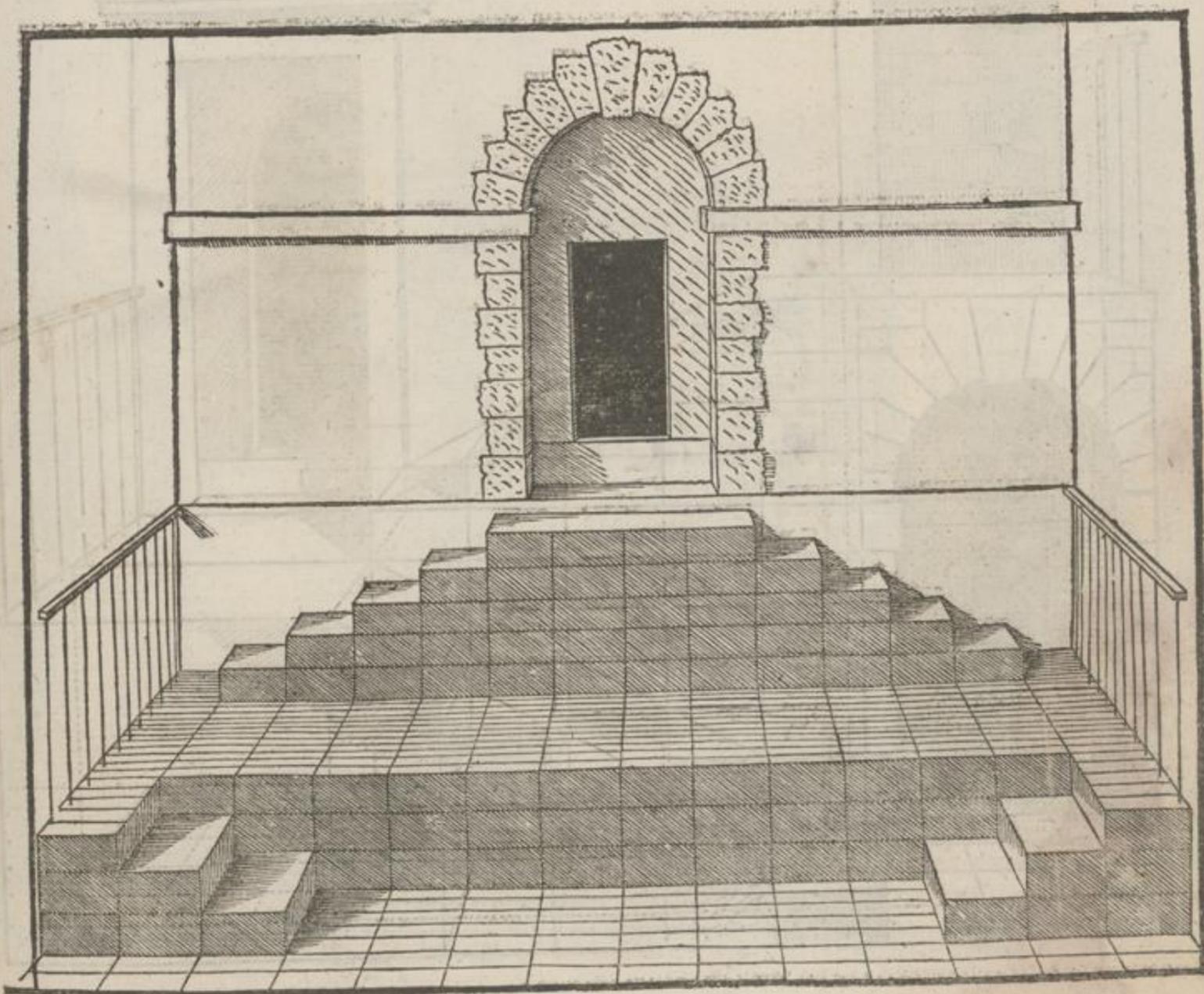

Van der Perspectiven

De trappen/graden/oft opganghen zyn seer nodelijck inde edificien/ ende daeromme wil ick diverse soorten daer af thoonen/ ende beghinnen eerst aende lichtste. Nae ghemeenen ganc so is eenen trap ontré t eenen halve voet hooch/ en ontré eenen voet breeet op den terdt/ laet dan tot desen propooste die quadersteenen van desen gront eenen voet houden int viercant/ daermede willen wy eenen opganck van vijf voeten hooch maken/ ende drie voeten wijdt. Op de base vanden gront sullen wy die mate vander breedden nemen/ die welke sal ter rechter ende ter sincker hande aende hoecken vanden opganck in perpendicle gheset worden/ ghedeelt in tien/ nae wrypsen vander linien A. B. Daerna sullen alle die deelen van A. B. naden ozisont getogen worden/ ende dan salmen 9. quadzen inde lengde optwaerts nemen/ en daer twee linien opgerecht zynde deursnydende die ozisontalen van A. B. aldaer sullen die hoecken D. C vanden oppersten graedt zyn/ inhoudende een viercant van drie quadzen op elke syde. Vande herwerste hoecken der seluer pleynen/ salmen twee hellende linien trecken tot op den bettedensten trap/ daer tegen sullen die ozisontalen ende die perpendiclen vande quadzen versamen ende die trappen sluyten. Desen opganck staet int vercozten van d'een syde/ ende den anderen comt int profil/ en hout eenen trap min inder hoochden/ dat maect vier voeten en half/ oock is hy van drie voeten breeet/ gelijk onder den seluen inden gront gerekent wordt. Het dese regelen machmen die trappen ofte opgangen so hooch maken als men wil/ ende maken daer sommige rustplaetfen tusschen wegghen/ nemende altyts de mate vanden voet des gronts/ soo wel om dat vercozten als d'opstaende.

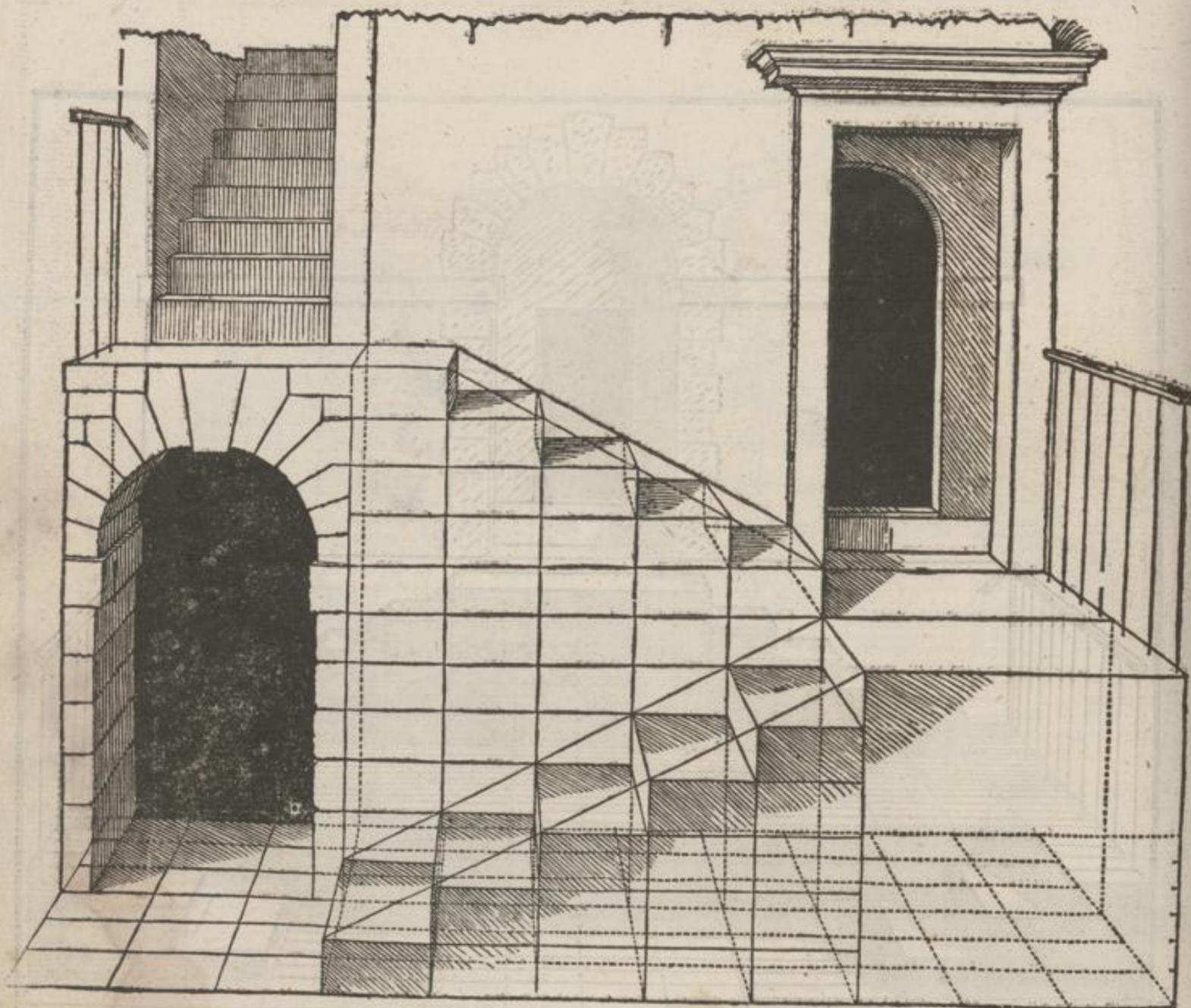

De opgangen int profil staende/maken grooten monstre/ende zyn nochtans seer licht om in alle plaetsen te setten/ick meyne int bewooy/ende mogen tot ve el dingen dienē/sonderlinge in edificien daer men sachtelijck op moet climmen/zynse gerietlijck ende ghemackelijck/ende geven den aensieder s ick en weet wat bevalijckheyt in d'oooge/bysonder in ghemeene plaetsen/nidts datter ouer elke spde eenen is/zo machmen ter eender spden opgaen/ende ter ander spden weder af. Ende oock al en zyn maer alleenlijck twe opgangen/so sal nochtans yemant by hem seluen met deser inuentien wel andere connen maken ende veranderen. Hoe dat dees trappen gemaect zyn/ende met wat redenen/dat rannen alsamen inde figure begrypen al en schryf ick anders geen bescheyt/want gelijk mēer gelept is/so zyn die quadzen van eenen voet bzeet/ende de trappen zyn eenen halven voet hooge/daer af dat den tert eenen voet bzeet is. De bzeede vanden opganck hout vyf voete/also wel d'eerste als de tweede. De rustike poozte hout inder wyde 3 voete/ende is hooge ses voeten/de welke al schynse ghesloten ende met een cleyn deurken open/nochtans machmense geheel open maken ende oock anders verciere. Die twee spden boven die drie trapkens/behooren vyf voet bzeedt te zyne/al en ist hier maer eenen voet om der engicheyde wille vanden papiere. Die perpendiclen op de spden/betekene geleentē/ende die selve souden aēde trappen oock wel dienen/maer om dwerck niet te hecommeren heb ick daer uytgelaten.

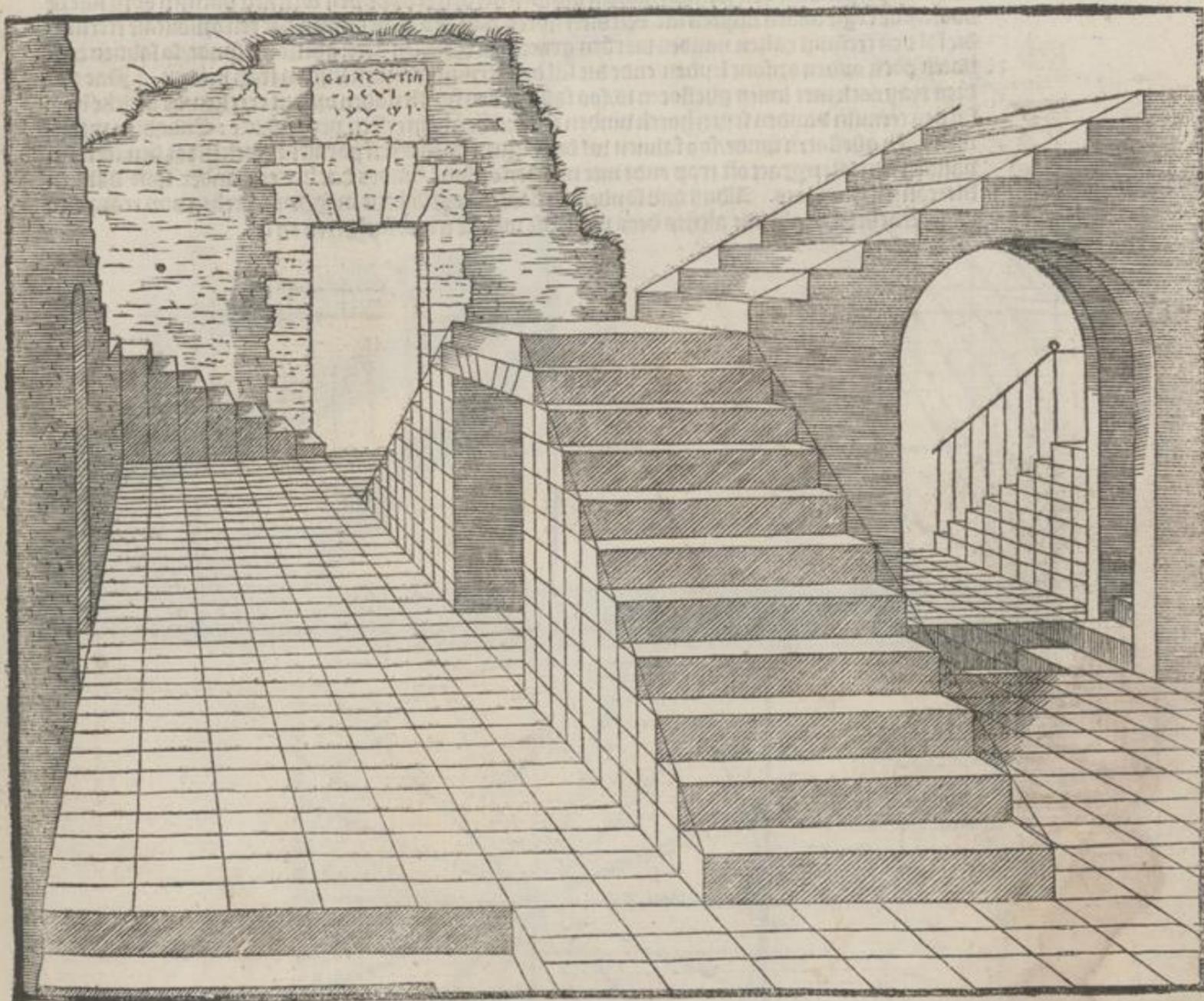

Van der Perspectiben

Cader dander dingen die in perspectiben wel staen/ so vind' ick dat die opgangen seer be-
 vallijck comen/ ende hoe datse die wilder keeren/ hoese beter huer affect doen/ daer omme
 heb ick dees twee opgangen maken kerende/ dewelcke in profil staen/ nochtans liet men
 den gronde ende die trappen. Desen eersten opganck is hooge ses voeten: ende hzeet drie voeten/
 gelijcken dat ind en gront met punckens getreckett sien mach/ de rustplaetse tusschen den eerste
 opganck ende den tweeden/ is lanck twee viercanten/ ende dat is om des keerens wille wel van
 noode. Daer teynden bindt een pooztael/ daer af de deur wijt is twee voeten/ haer antipagmenck
 sijn van eenen halben voet op elke syde/ also dat de plaetse van dese voeten gebult is. Die verpen-
 diclen van deser rechter syden aende plepne/ betoonen een leninge diemen van yser/ hout/ oft steen
 maken mach/ desgelijck machmen lanck den opgangen nederwaerts ende opwaerts oock doen/
 settende op elcken trap een baluster. Die hoochde van dit geleente sal twee voeten halte houden/
 want also ist gemakelijcker om die hant aen te houden. Hoe dan dees trappen wten gronde op-
 getrocken worden/ al ist datment wtter figuren sonder geschijfte wel verstaen soude/ soo heb ick
 nochtans daer af willen vermanen/ booz de gheene die cranck van onthouden sijn. Die rustike
 pooztae oft ronde deure onder die plepne/ tusschen den tweeden opganck ende den derden en is
 niet dieper dan tot aenden muer. Boven die selue deur staet noch eenen opganck van voeten/
 om welcken te maken so is die maniere vozen genoegh geleert/ anders soudenmen den gront onder
 inde rustike deure moeten continueren om wten seluen op te trecken.

VAn dees diverse opgangen ben te seker datte een deels verstaen worden sullen sonder tgeschifte: en bysonder den middelsten/welken van twee syden opgaet/ also sal den bouwen oock/mits dat hy soo wel upten grante opgetrocken is als alle d'ander/ende is byzet ses voeten/gelijckamen dat inden gront recht onder die plepne sien ende tellen mach. De twee bogen onder den tweeden opgangh/houden elck eenen doet inder dieten/waer deur dat den afganch binnen vier voeten wijd is/ende wort oock upten gront getrocken gelijck alle die andere. Den anderen opganch diemen deur die bogen liet/daer af merctmen genoeg hoe dat hy ghemaect is. Also ist oock met die twee opgangen ter sinclier syden/want bande boozste trappen aende rustike deure/daer lietmen genoeg hoe daerle upten gront opghetrocken zijn/ende hebben boven t'yn den een plepne om herwaerts naeden anderen opganch te comen/den welken oock upten pavimente opgetrocken is ghelijck alle d'andere/te weten/elcken trap eenen halven voet hooghe/ende eenen voet byzet inden teet. Maer in so clepne dingen ist quaet te meten/maer is ghenoech datmen de maniere hier deur sien mach/ende alraent dan int groote maect/so salmen bevinden dat het wel comen sal: Onder dres lestgenoemde trappen staet ooc een ronde deure/die is wijd 5 voeten. Op desen gront en op dees trappen soude een goet schilder moggen traueilleren om figuren in diverse manieren te setten/her sy staende ofte sittende op de trappen/ende gectrect op den gront int vercozten/ende dat hy deser manieren: Men sette de figuren daer men wilt metten voeten/ende men neme dan ses alsulche voeten oft quadzen als daerse opstaen/en dat sal haer hoorijde zyn/want dat is een gemeene mans mate/ende die salmen bozen ende achter/ende tot allen plaetsen observeren: Ende is die figure op eenige trappen/so neemt dan de mate van dien trap daerse op staet/ende maecte twaelf trappē hooghe/dat welke oock ses voeten zyn sullen. Ende is de figure leggende doet desgelijck/maer leyt sy vercozende op den gront/so suldy de lengde aen de vercozende quadzen nemen/etc.

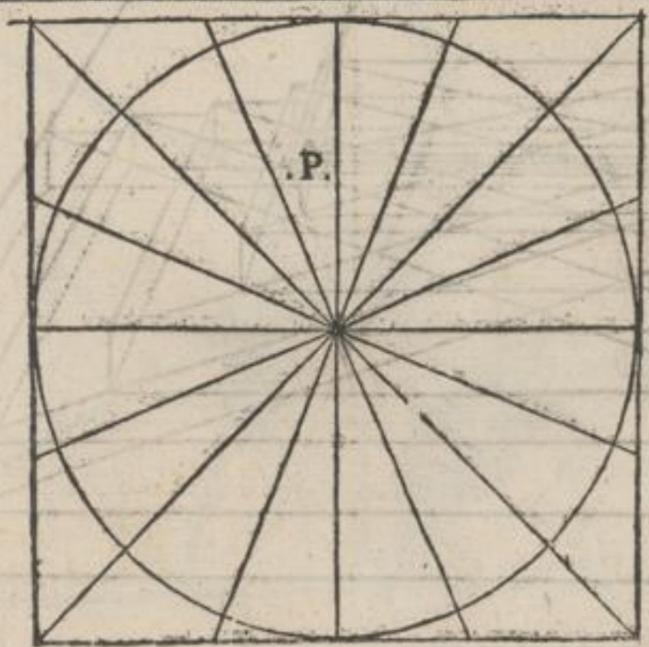
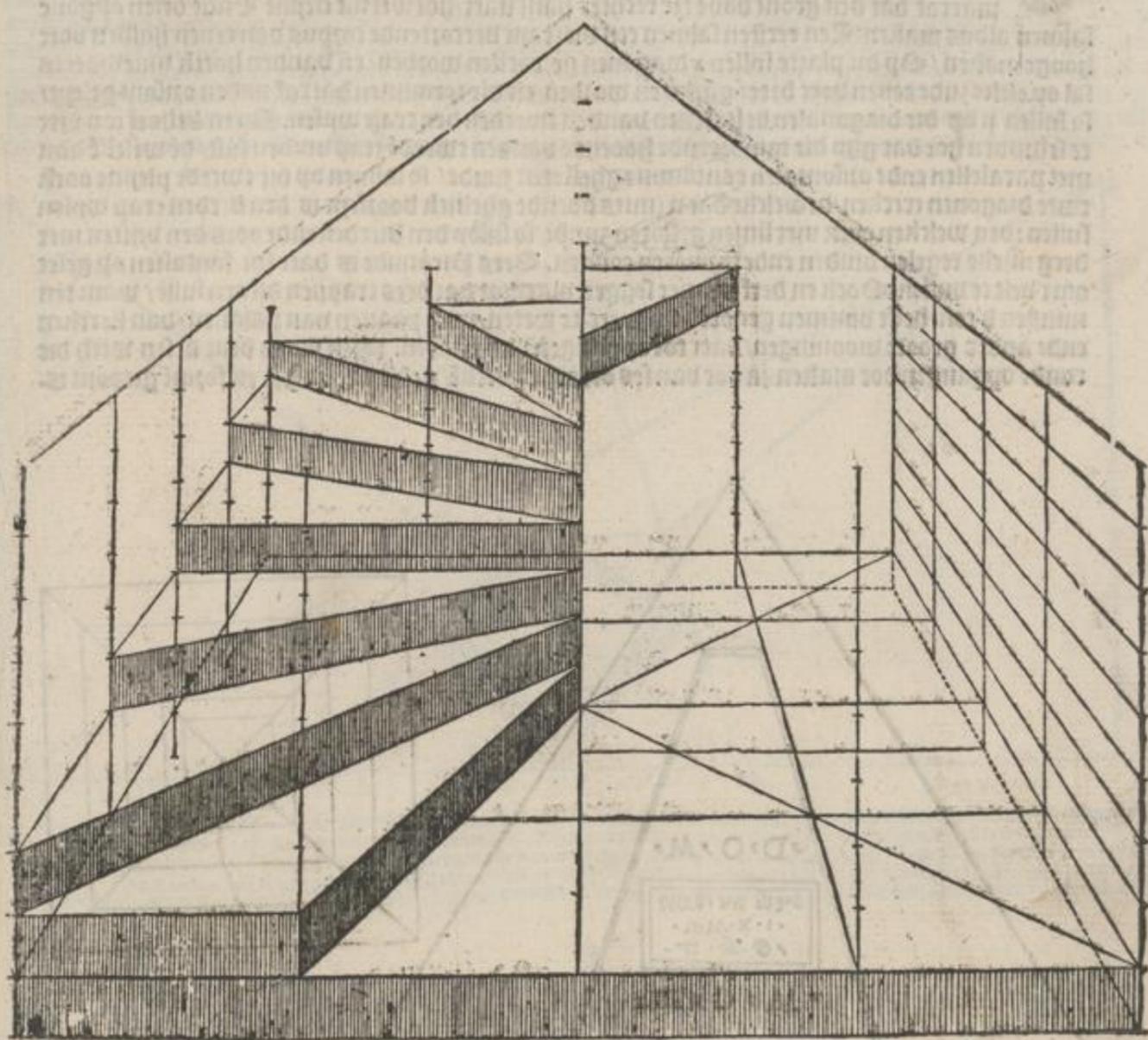

Van der Perspectiven

Verlyckelijc opganghen hebbeick ghetoont/maer daer isser noch ander / die welke / een die niet wel inde ghepasseerde geïnstrueert en is / sal luttel oft niet verstaen van dese twee die ick hier boozts betoonen wille. Ende den eersten sal eenen windeltrap int viercancr syn / maer die desen viercanten maken can / die sal den ronden oock wel conuen maké / want 't is al een dinc sonderlinghe als hy de reglen vanden boozghetoonden ronden co:pozen ghebruyckt.

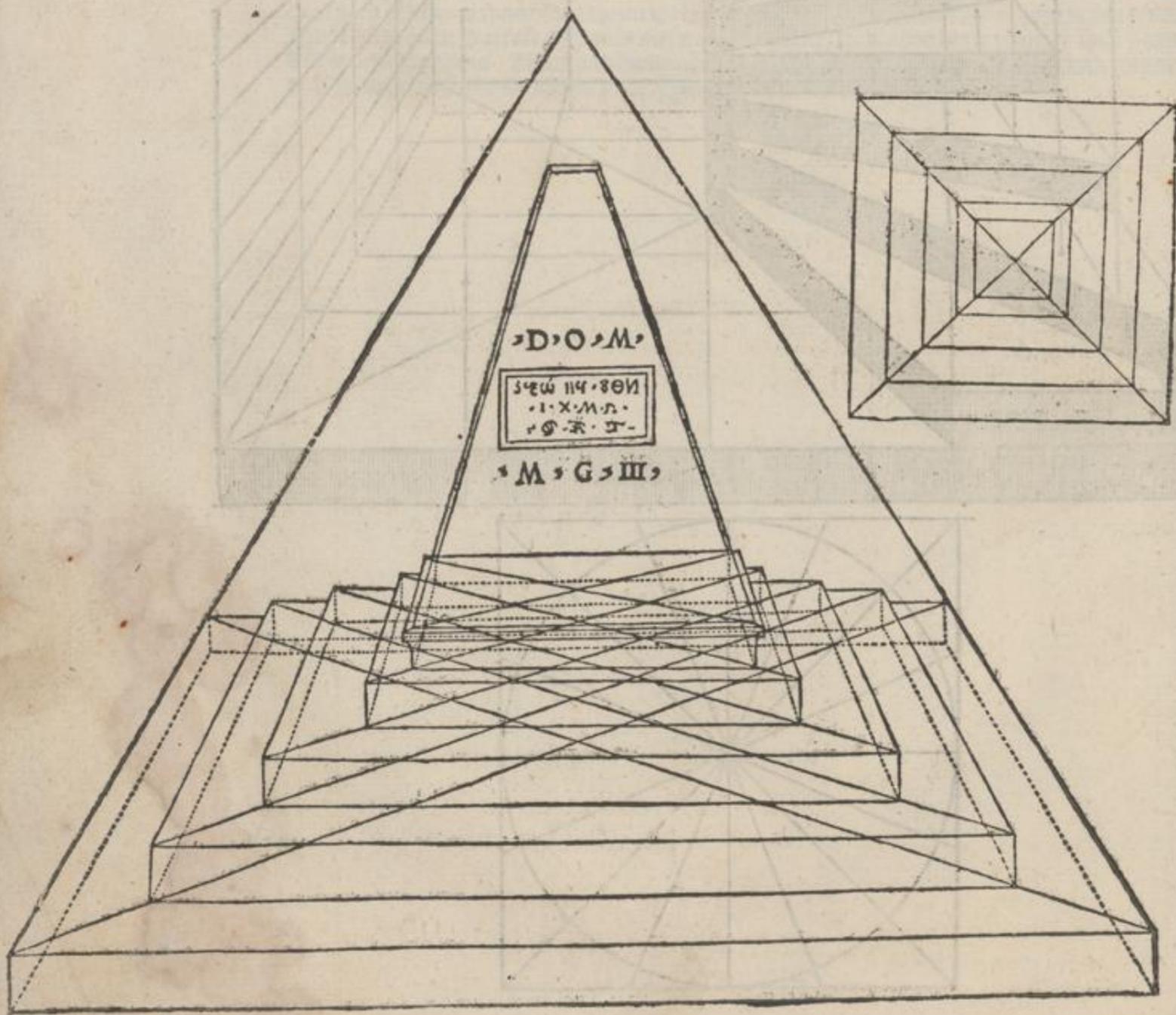
Die figure P. is den gront van desen windeltrap / maer is veel minder dan den bovenste om de plaetse te winnen. Desen selven viercanten gront salmen int vercoorten setten eenen haluen voet hooghe / dat sal vooz den eersten trap oft terdt syn. Daerna salmen bozen op elck eynde eenen perpendicle rechten / ende setten daer halue voeten oppe soo hooge als men den opganck begreert. Desghelijcken perpendiculen salmen oock tusschen den middelt ende die hoecken setten / daer nae salmen die termynen vander rechter ende vander sincker syden naden orizont trecken / die selue sulen v die perpendiculen welke wten termynen der trappen ghestelt syn deur snyden / ende vander hoochden dat die twee hoeckperpendiculen syn / ende oock metter selver maeten / so salmen die twee ander perpendiculen tusschen die hoecken ende den middelt stellen. Daer nae salmen opden middelsten termyn vanden gront oock eene perpendicle setten / ende deelen dien metten haluen voet diemen inden middelsten perpendikel ter spde vine. Doozts salmen wt desen perpendicle des centers teghen den naesten perpendicle beneden ter sincker hant / met twee linien den eersten trap formieren. Den tweeden trap salmen oock wten perpendicle des centers inden volghenden hoeck sluyten. Daer na salmen upt dien hoecke een linie naden orizont trecken / die welke sal tegen den tweeden perpendicle den termijn maken vanden derden trappe / den welchen darmen oock nae de boozsepde regle bouen sluyten sal. Wt dien hoeck van den trap salmen ooc een orizontale trecken / die sal den termyn raken vanden vierden graet / den welchen oock ghesloten synde / so salmen dien hoeck oock opden orizont leyden / ende die sal den termyn vanden vijften trap vinden. Na dat dien trap oock met linien ghesloten is / soo salmen den hoeck naden orizont trecken / de welke linie sal den termijn vanden seften hoeck vinden teghen den achtersten perpendicle : Ende dien met linien oock ghesloten synde / soo salmen wt dien seluen hoecke een paralelle trecken tot den termijn vanden seften graet oft trap ende niet nae den orizont / midts dat het een ander spde vanden viercanten grondt is. Aldus dan soudemen boozts rontsomme moghen wercken van trappe te trappe / achtervolghende altyts dees regle / die welke u niet faelgeren en sal.

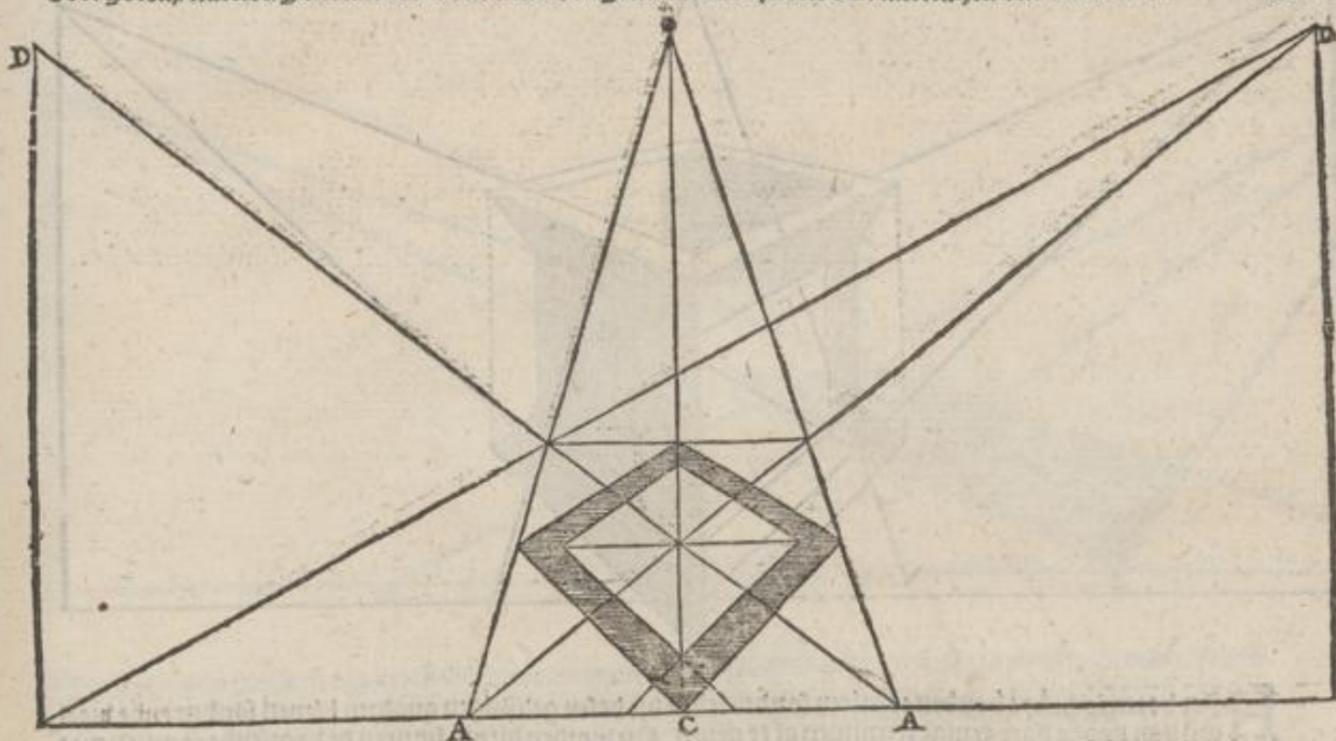

Van der Perspectiven

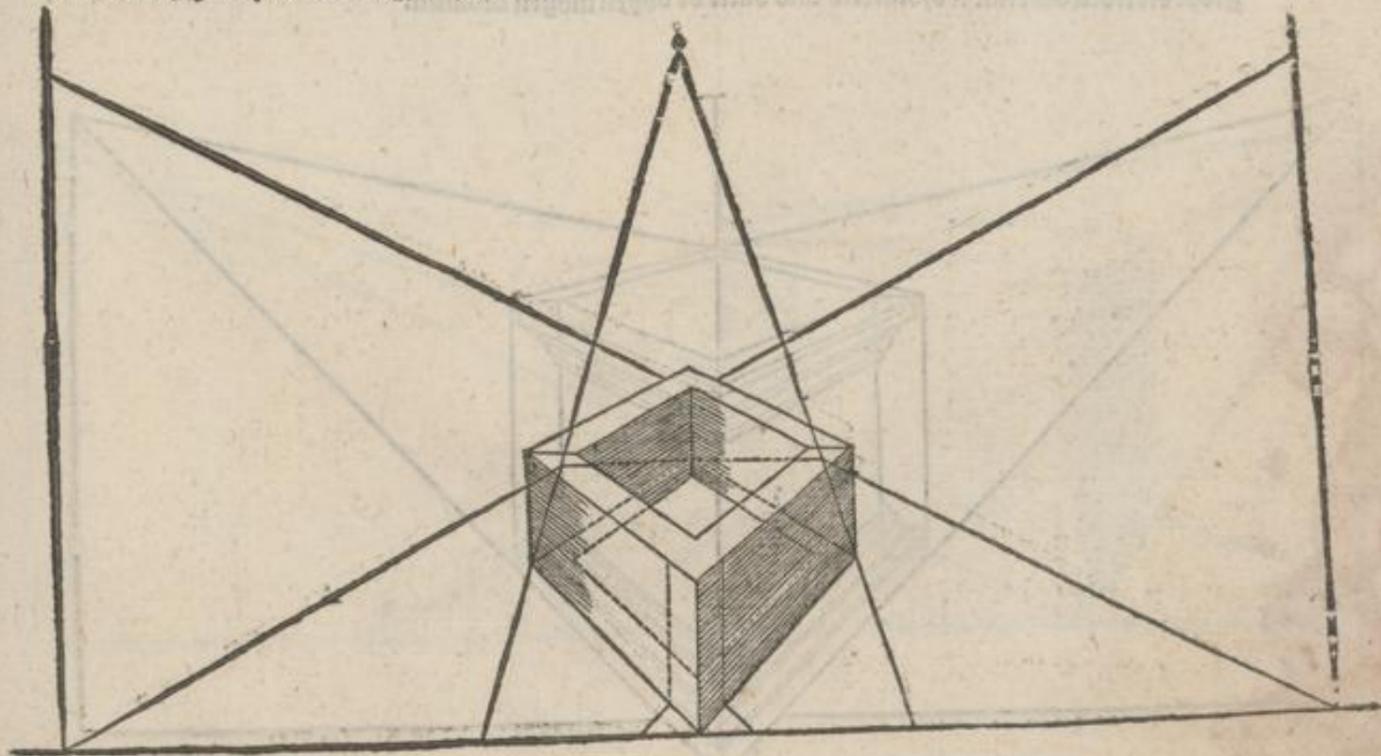
P dat ick niet eenige manieren van opgangen achter en late/ende aldermeest die dierwils te passe coomen/soo heb ick noch desen willen maken daermen van alle spden opclimpt/waeraf dat den gront bovē ter rechter hant staet/hoewel int cleyne. Ende desen opgange salmen aldus maken: Ten eersten salmen een vircant vercoztende corpus van eenen halven voer hooge maken / Op die platte sullen 2 diagonien getrocken worden/ en vanden hoek innewaerts sal op elke zijde den voer breet ghelaten worden/ en die terminen daer af naden orizont gelept/ so sullen u op die diagonalen de hoeken vanden tweeden den trap wysen. Nu en behoeft ic u niet te schryven hoe dat ghy die minder ende hoochde vanden tweede trap vinden sult/ de welckē dan met parallellen ende orizontalen rontomme ghesloten zynde/ so salmen by die tweede vleyne oock twee diagonien trecken/dewelcke dat u (mits dornde ghelijck boozsept is den dēden trap wysen sullen: den welcken oock met linien ghesloten zynde/so suldy den vierden ende den vijften met dergelijcke regelen binden ende formieren conuen. Dees Piramide is daer wt fantasien op geset om t'velt te vullen: Oock en deef ick niet seggen waer toe dat dees trappen dienen sullen / want ten minsten d'een helft vintmen genoeg int werc te weten/voor poorten van palaisen/van kercken ende ander groote wooningen/daer toe opgangen van altaren. Den mach deur desen wech die sonde opgangen ooc maken/ ja ooc van ses oft acht hoekē/ gelijc dat by haren formē getoont is.

Ick hadde den Audfosen van desen mynen arbeyt beloofst/zo veel in perspectiven t'Instrueren/dat hy syn concepten van eenige edificien soude moghen in perspectiven betoonen/meynende daer af eenighe simpel manieren te letten/gelijc syn soude eenen enichelen of dubbelen grondt te formieren om daer eenich corpus op te rechten/ende meynde daer mede voldaan hebben. Maer vallende van deen werck int ander/zo ben ick in een pelagus gecomen/dar by avontueren te diep is vooz mijn trachten/eh dat hebben die brgerren gedaen van eenē die my te gebieden heeft. En daerom/nu als ic meynde hier een eynde te maken van desen boeckje/ zoo begin ick weder van een swaerder materie te tracteren/dewelcke regel datmen bypen vierck noemt/al ist nochtans datse also wel nade onfont getogē wordē als nade distantien/gelijcmen in dees nabolgende figure sien mach de welcke een recht vercozende viercant betodnt / inhoudende een ander viercāt dat wescmen deir die distantien hoe formieren can sonder onfont/doch soude men moeten de syden vande viercant op de base noch eens zo wijt setten. Ende gelijcmen twee gelijche syden van dese viercāte ouerhoeck siet/ alsoo syn de twee distantien oock gelijch getekent met D. Item so vele als men wil dat dit viercant meer vercozen sal / alsoo veel salmen die distantie vōder vande onfont trecken/eh zo veel als men wilt dat de saken oft boozden vanden viercāte breet sijn/so veel breedden moeten op de base tusschen C. A. tweemaal trecken. Alle die termynen van desen viercāte ober hoeck staende/gaen alle nade distantien/eh geene naden onfont dan alleenlyck dat viercant daer in gheset is.

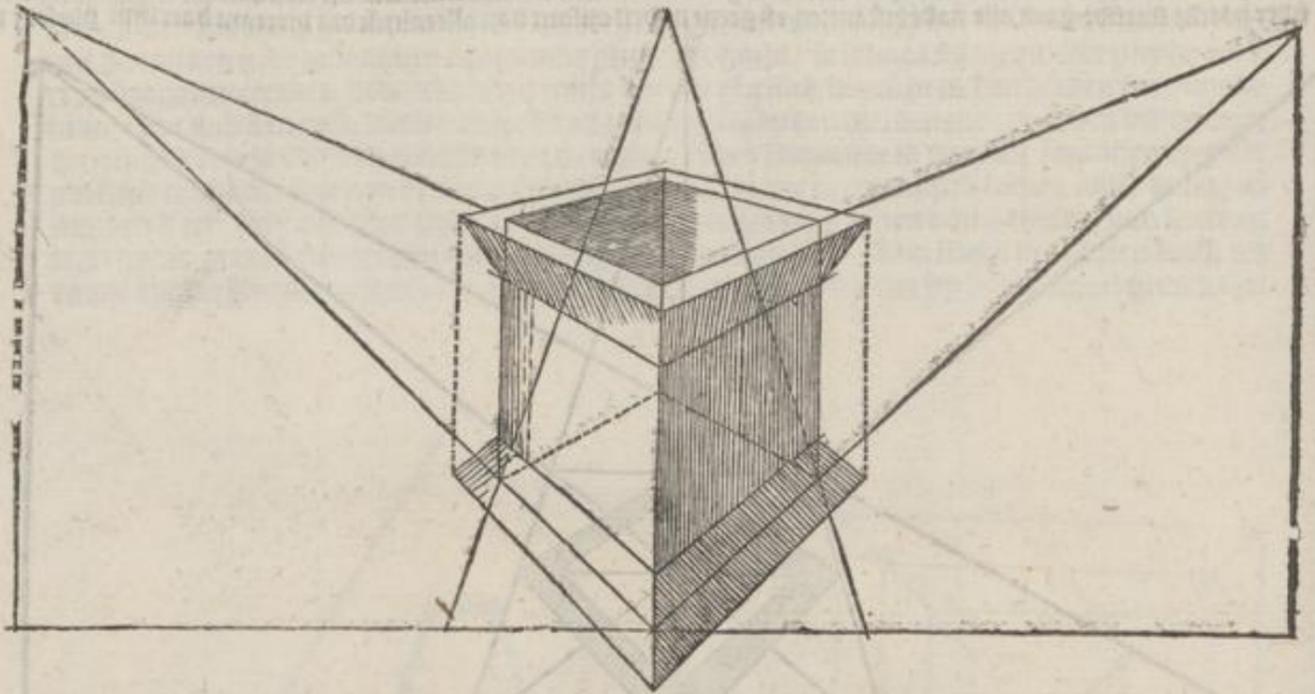

Dick ghetoonit heb hoe datmen een superficie ouerhoeck oft bypen viercant doen vercozen soude/ soo willick hier de maniere toonen om sijn corpus bāder se ver grooten wt te hebben/doch niet den seluen onfont ende de selue distantie/ her welcke corpus binnen het is / ende niet machē soo hooghe hebben als men wilt/maer ick heb niet wille wat neder ghelaten om datmen den grond sien soude. Ende wt dees figure machmen begrepen toe hoe veel dinghen datse soude moghen dienen/ oock salse meer oft mindēnen / na dat een mensche meer oft min iudicien heeft. Ende die sal ghemoch sijn vooz dees viercāte gheleghighe dinghen/ anders dan dat ick hier boozts toonen wille hoe datmensē met conycken maken soude.

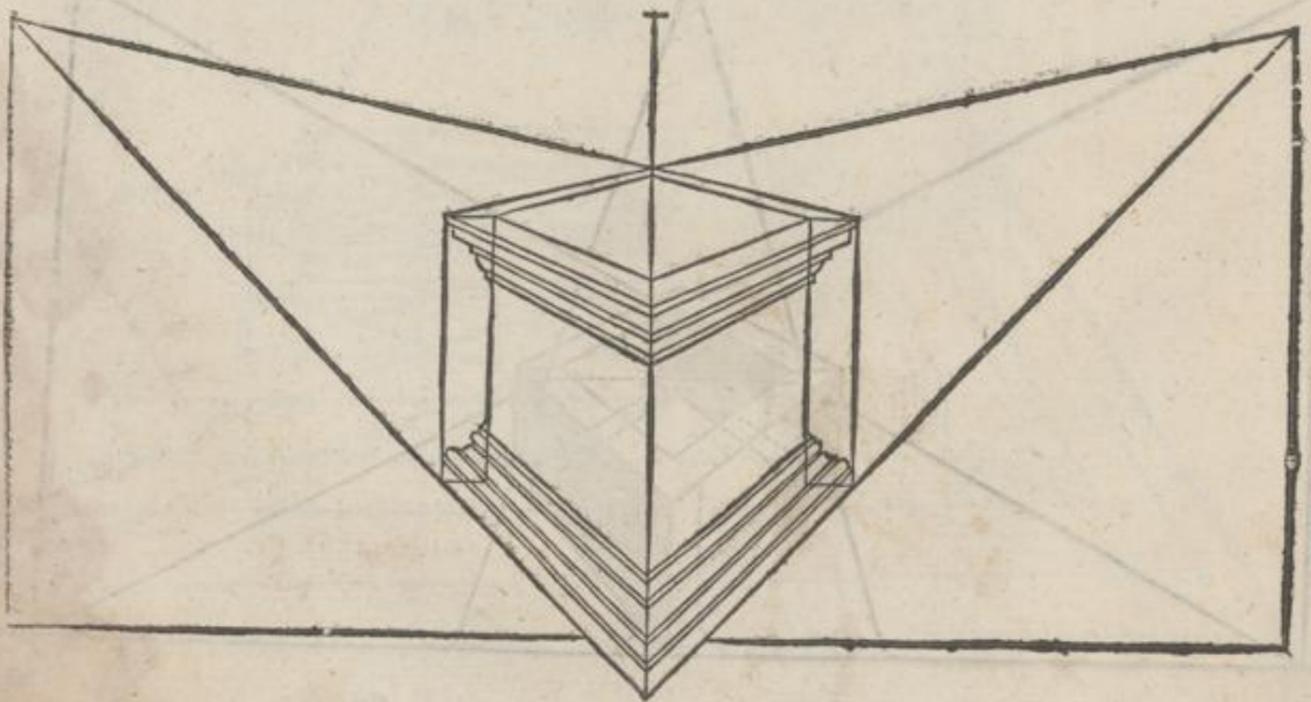

Van der Perspectiben

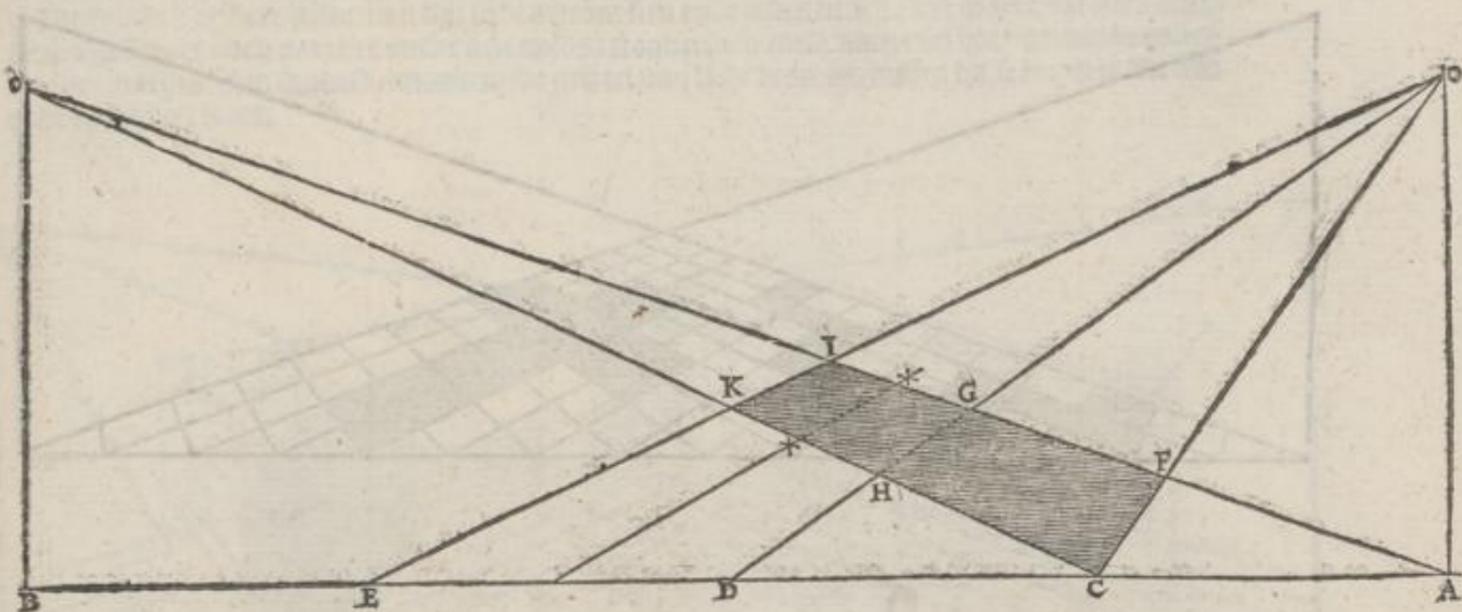
Des tegenwoordige figure is oock metten voorgehouden orizont ende niet deselve distantien gheschiet
 niet gelijk die voorgegaende/ anders dan datse een weynich neerder staen. Ora dit corpus dan bouwen
 ende beneden te lijsten/ so salmen die grootte vande lijst bedencken/ ende deselve grootte tegen dat cor-
 pus bouwen ende beneden trecken: daerna salmen de lijsten bouwen haer behoortijcke projecture geuen/ ende vā
 dien hoecken salmen perpendicularen laten vallen tot op den hoeck beneden/ waer deur dat ghy de projecturen
 van base ende Cima hebben sult/ dewelcke na die distantien ende niet naden orizont ghetoghen worden. Nu
 siech hoe dat haer die conicementen schijken buyt om dat viercant corpus/ hoewel dat dit alleene voor con-
 nicken sonder leden is/ om t'verstant van dien niet te verduyfsteren/ want hier na sal ick int bysonder vanden
 leden traeteren.

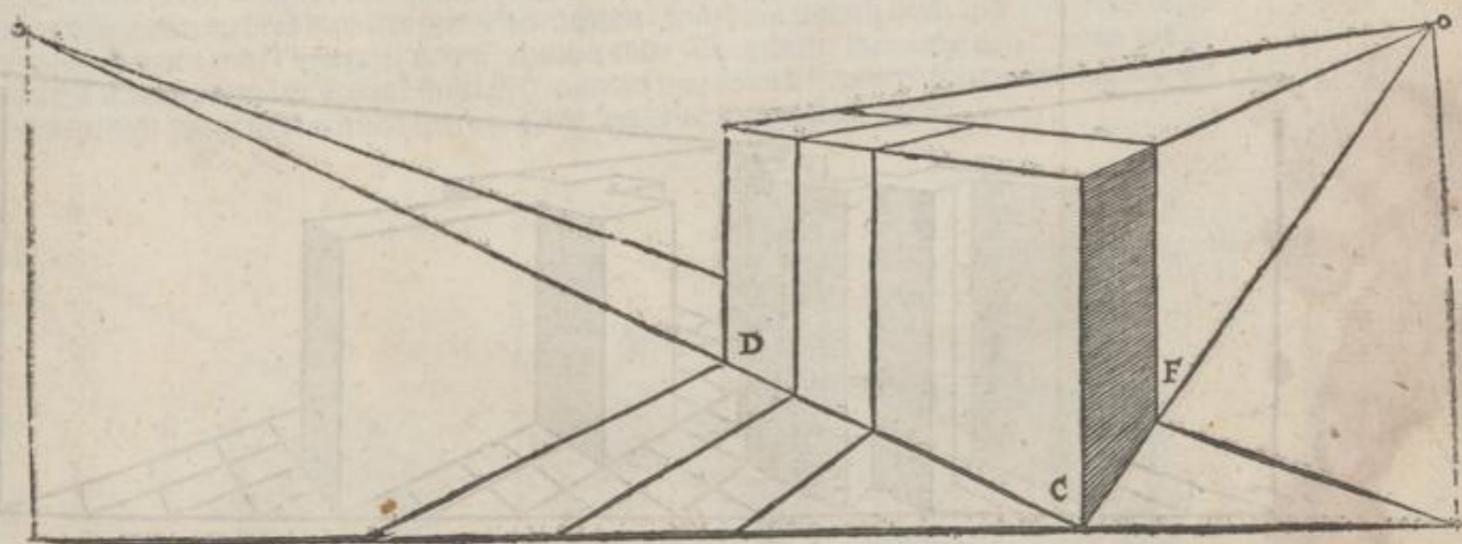
Hier vozen is gesept vanden conicken sonder leden die desen gelijckigen quaden dienen souden ende waer
 wel van noode daer eenige terminen af te geuen. Nu worden hier in figuren de voorgesepde conicken met
 haren leden getoont/ dewelcke datmen oock op ander manieren mach haben wille vanden Architect. om die
 te minderen ende te meerderen gelijk by ander conicementen gesept is/ vserende nochtans een seker discre-
 tie ende goede iudicie om alsulke leden te verstellen die der oogen mogen bevallijck zyn. Want daer zyn som-
 tijts conicken die so verre ouerstreken/ datmen daer onder niet sien en soude vāds resten/ daerom zyn in sulcken
 gebal die leden daer nae te ordineren/ also datse de oogen mogen bevallen.

De vier voorgetoonde figuren hebben die distantien gelyckelijcken wijc vanden oylfont/ te weten/ so veel op d'een syde als op dander: maer de figure hier onder is op een maniere gemaect/ also dat die oylfonten dienen hoog distantie ende oylfont. Om dit te verstaen begint aldus: Ten eersten worde die base *A. B.* gemaect/ ende worde in vier ghelijcke delen gheset als *C. D. E.* die linien *C. D.* worden ter rechter hant naden oylfont getrocken: ende die linien *A. C.* worden ter linker hant naden oylfont getrocken/ dewelcke sullē eē perfect vercoyde viercāt sozmerē/ welke viercāt datmē meer van deē syde dan van dander liet. De vier hoecken van dese viercāte oierhoecx *zpn/ J. G. H. C.* ende wildp dit viercāt verlengen van noch een helft/ so suldy de base *D. E.* in twee delen/ ende dien termijn naden oylfont ghetrocken ter rechter syden/ daer suldy u half viercāt vinden geteeckent met twee sterckens. Maer wildp noch een half viercāt verlengen/ zo treect eenen termijn *E.* oock totten rechten oylfont/ die linie sal u aen *J. K.* dat ander halue viercāt wpsen/ also dat dees superfite van twee perfecte viercāten *zpn sal.* Ende dit sal den ingenieusen Architeet tot veel dingen dienen die ich niet en verjale om coyt te maken.

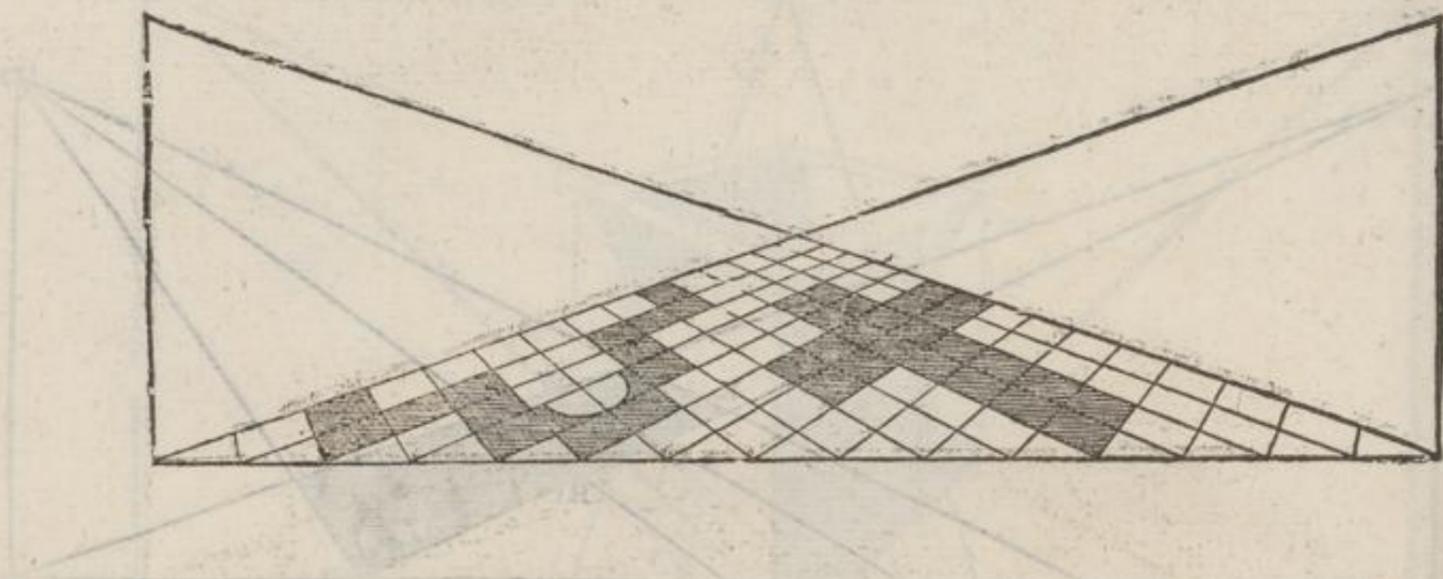

De corpus hier onder geteeckent/ is wt de gepaekerde superfite gheben/ ende is met en seinen oylfontē gemaect/ dat welke corpus hout oock twee quadzen inder lengden ende een quadzaet inder hochden/ want die linie *C. D.* is in perpēdicke op den benedensten hoec geset/ daer dat die ander superfite hoben op geset wort. Aldus dan is dit corpus van twee viercāten/ ic meyne twee viercāten lanc/ ende een viercāt hooch ende hooch. Ende dit corpus gelyc ich vozen geset hebbe sal tot veel dingen dienen. Maer wildp noch meer cuben inder lengden hebben/ so verlengt de base in so veel deelen meer/ ende ghy sulc alctis de waerheyt hieraf vinden. Wildp desgelijc oock dit corpus lijken/ zo suldy die voorgetoonde regelen volgen.

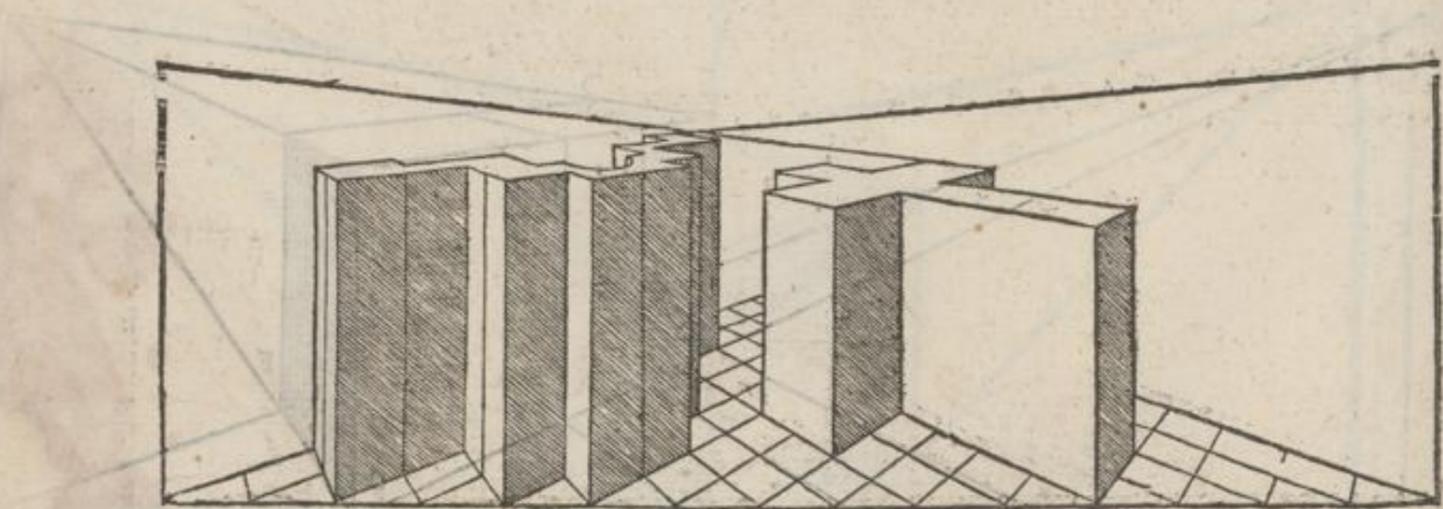

Van der Perspectiven

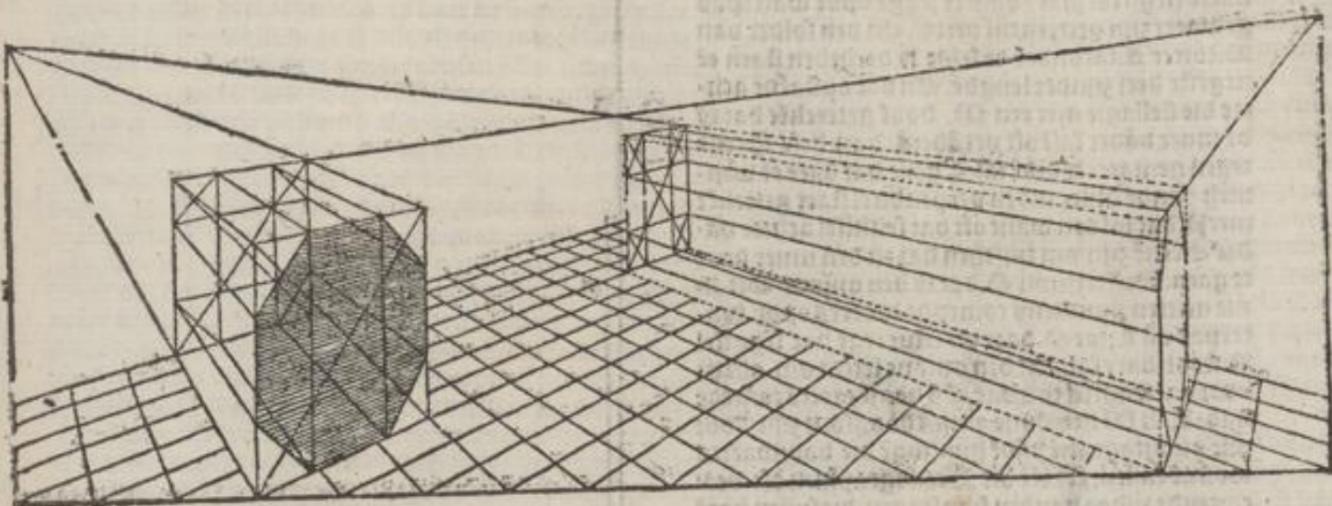
Mer wilmen diverse dingen op eenen gront formen/soo salte goet syn datmen eerst een paviment make/ghelijckmen hier onder betoone siet / ende daer op deur die quadren gaen formen eenich dinc datmen wilt. Ende hoe dat die quadren minder syn ende in meerder ghetal hoe datmen daer alle dinghen ghemackelijcker op maken sal. Dat cruyt op desen gront ghemaect is alleenstic om u den wech ende den toeganc te openen : maer van sulcker formen mochtmen een Christen moderne kercke maken. D'ander forme daer besyden/betoont een stuck fondament van een edificie: maer alle dees dinghen machmen daerna in grooter formen maken ende doock verciere/somtijts die oorsonten verlettende op datment meer wter syden sien mach/ nochtans dat de oorsonten altyts van eender hoochde staende blyven.

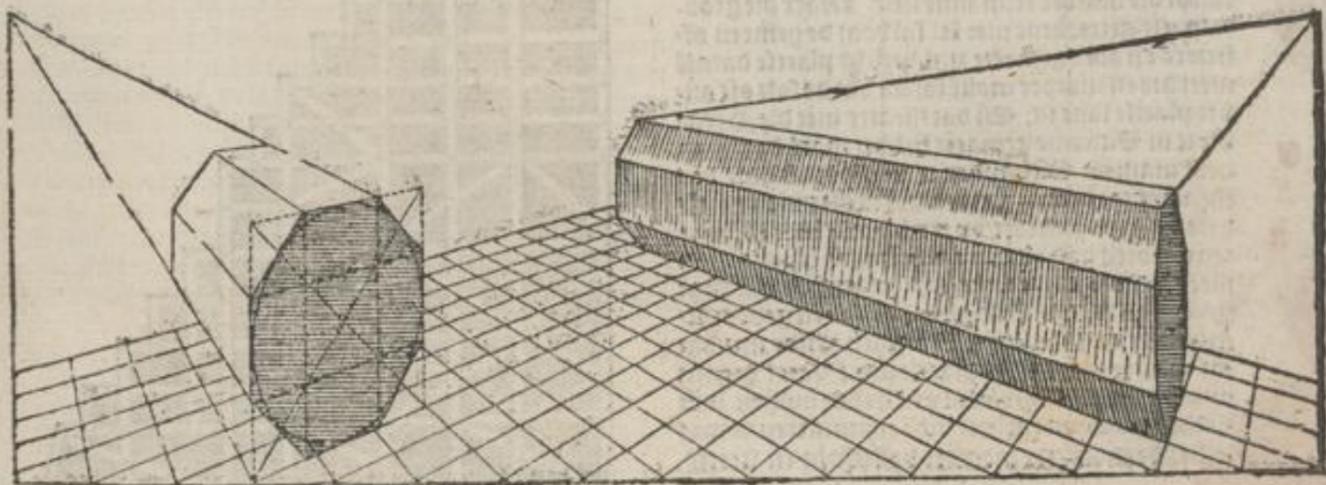
Dese voo: getoonde superficies hebbick noch dees corpozen willen heffen / om te be-
 toonen hoe dat die selve oorsonten daer inne wercken / so wel boven als beneden / also
 ghy bevinden sult metter experientien. Ende inder waerheyt dese wercken diemen
 overhoec siet / souden wel eenen boeck alleen behoeven / maer alsoo ick gheseyt hebbe
 soo was mijn meyninge by oft vier figueren daer af te maken / doch sal icker tot tinnen toe makē /
 latende den student dock wat arbeiden / vanden welcken dat ick seker ben. Indien dat hy meer
 doegen ende meer patientien heeft dan ick / dat hy veel dinghen vinden sal daer ick niet af en schry-
 ve oft in figueren en sette.

Dees pavimenten overhoecx ghelijck gesept is/ machmen formieren datmen wilt/maer in die pavement hier onder/ sietmen een coloume ligghen van acht canten/ dewelcke dat die quadren inder dichten beslaet/ ende inder lenghden veertien. Dese achthoek is van hoode wren viercante te trecken/ghelijck op zyn plaetse getoont is/ en die viercane sietmen met punkens gemact/ ende daerna die termijnen vanden achthoek met swarte linien getrocken. Daer miden datmen desen achthoek alte seer van op de spide siet/ om gemakelijck wren viercante te maken/ so heb ick daer besyden noch een ander stuck gemact/ dat welcke nits dattet naerder zyn onfont romt/so veel meer van vozen gesien wort dan dandere/ hoewel dat het niet s lang en is/maer van der helft van d'andere/ghelijcmen dat inden gront sien ende tellen mach. En waert dat dees achthoekige figure noch naerder onder den onfont stonde/ so soudese noch veel bat van vozen gesien worden/ nochtans en soudese nimmermeer ghelijc van vozen comen/ nuds da se buprent viercant ende overhoecx staet.

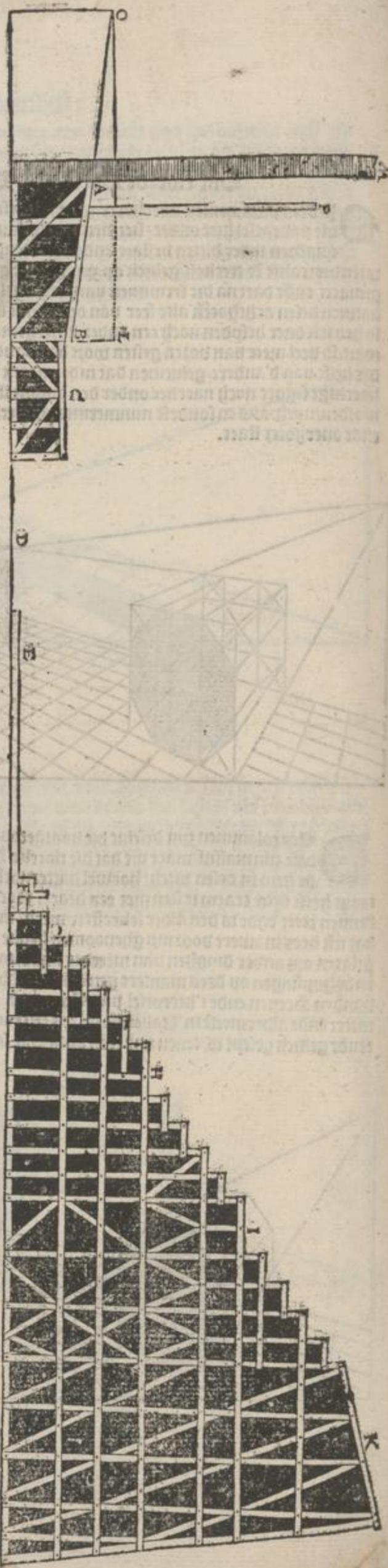

Dese colommen zyn deselue die voorgetoont zyn/ maer die andere waren deurschijnich en dese zyn massijf/ waer wt dat die cloecke Architect diversche dingen vinden sal/ exerceren/ de hem in desen wech/ hoewel datternoch ander wegen zyn/ ghelijck Albert Durer ghesoout heeft dewe draem te sien met een draet. Noch isser een ander maniere diemen wren platten formen treck/ ende is den alder sekersten wech/ maer seer moepelijck om beschryven/ waeromme dat ick dees maniere voor my ghenoomen hebbe als de lichtste om betoonen. Ende en had ick niet gelaten om ander dinghen van meerder importantien te voorderen ick soude diversche corpozen ende huplingen op dees maniere getrocken hebben/ waer om dat ick oock wat tracteren wille vanden Scenen ende t'bereytsel van Comedien ende Tragedien/ diemen in onsen tyden costuumeert ende aldermeest in Italien/so sal ick een eynde van desen viercanten overhoecx maken/ latende ghelijck gesept is/ tenen anderen oock wat soecken ende voortbringen.

Vander Perspectiven

Dat ich hier voorsz traacteren wille vanden Theatren ende vanden Scenen daer toe dienende/gheltichmen die nu in onsen eyden ghebruycke. In welcke Scenen dat hec leer swaer zijn sal/te begreppen waer ende hoe datmen den oylont daerin behoort te setten/ mids dattet een ander maniere is dan vanden ghepaeserden reglen Daerom heb ic vooz d'eerste dit profil willen maken / op dat den gront deur die profil d'een metten anderen te hadt verstaen souden moghen worden: nochtans waert wel behoortich eerst op den gront te studeren/ ende indien datment inden gront niet al begreppen en coste/so soudemen totte profile comen om beter bescheet te sie. Ten eerste dan sal ic aenden solder vozen beginne/ den welken sal ge'ijer der oogen vander eerden verheuen staen/ en hy sal plat / dars te segge opde waterpas gemaect zijn geteekent met C. En den solder van B. totter A. sal onder de selve A verheuen staen en negeste deel zijnder lengde. En dat opstaede achter die stellagie met een M. bobt geteekent dat is de muer vander salc oft per aders/ daer dese Scene tegen gemaect wordt sal. Tene dat daer et weymich vande muer inden perpendicular staet geteekent met P. dat sal den want oft dat schuifel achter vander Scene zijn/ om tusschen dat en den muer deur te gaen. Den tempn O. dat is den oylont. Die linie metten punthens comende dweers opde waterpas van L. tot O. daer die selue tegt dat schuifel P. root/ daer salmen den oylont setten om alleen vooz dat schuifel te dienē. En voozwaerts comt de nade L. so sal dees linte altijs de oylont zijn/ vooz alle die optografie vande hupsinge die voozwaerts wt staen sullen. Maer die Scenographien ofte vercozende yden vanden hupsingen/ die sullen haer oylont voozder achterwaerts hebbe staede tot adde O. En is wel reden dat die hupsingen welcke in effect twee yden hebben (gheltich dese moeter getimmeret worden datse ten twee yden uptien) dat die oer twee oylontalen hebben/ die is nu aengoende de profil vander Scene. Maer die plaetse die men Proscendenoemt/ is die/ welke metter D. geteekent is En dat deel E. heetmen Orchestra/ en is eenen halven voet verheuen vander aerden. Daermit de F. geteekent siet / dat zijn de sitplaetse vanden edelsten mannen. En die eerste grade geteekent G. sullen vooz die edelste vrouwen zijn/ en climmende vooz opwaerts/ daer sullen altijs minder dan afcomt sieten. Die breeder plaetse geteekent met H. is eenen ganck. Desgelijc is oock de plaetse J. Tusschen die H. en die J. sullen die sonderlinge edelmans sieten. En vander L. opwaerts sullen die minder eelmans sietē. Maer die groote sparte geteekent met K. sal vooz de gemeen officiers en ader gemeete zijn/ welke plaetse datme meerder en minder makē sal na dat de sale oft ander plaetse lanc is. En dat theatre met die Scene die ic in Vincente gemaect hebbe/ waer bycās op dees maniere. En vanden eenen hoec oft hoze des theaters tot den anderen/ waer tachtentich boete/ wāt die was gemaect/ op een plaetse daer ic rupmen genoeg had / maer die Scene en was so breed niet/ mids datse aen een loge geboecht was. Dat geradme vander stellagien was in een geboecht/ gelijcmen in dees figure sien mach Ende met dat dit theatre in een open plaetse stont daert geen muer en hadde/ daerment aen hadde mogen vast makē so wo idiet achter inde circumferentie wat stekende makē/ tot meerder vasticheyt en sterckē

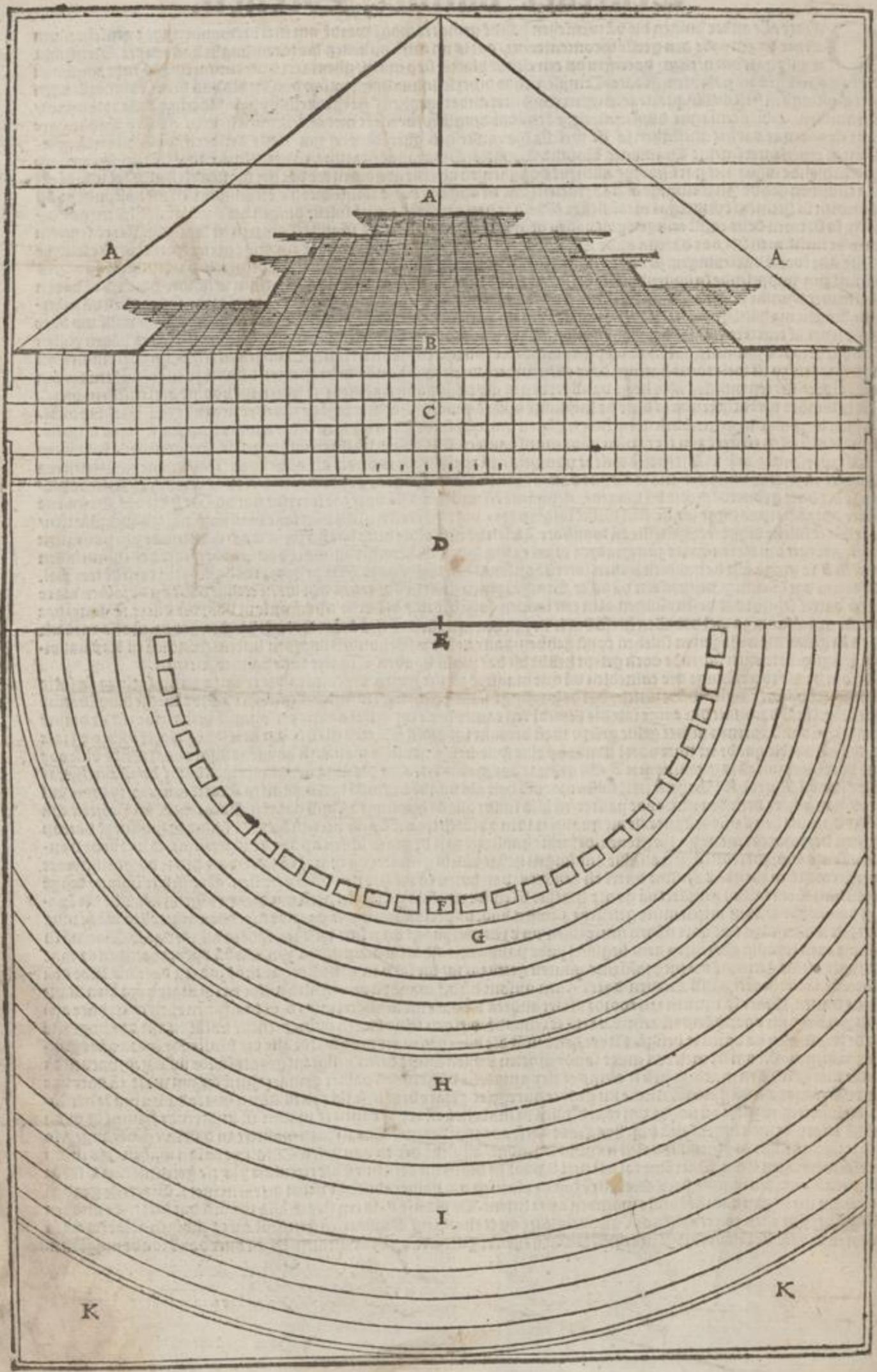

Tractaet vander Scenen.

Onder alle ander dingen die vā menschen handē gemaeet mogē wordē/ om met verwonderinge t' aenschouwen/ en der oogen ende den geeste te contentere/ dat is na mijn duncken die toerustinghe van cender Scenen als mensche gaet ontdecken/ daer men op een clepne plaetse sien mach/ ghemaeet deur t' uymeringhe ende const van per spectiven/ groote palapsen/ groote Tempelen/ ende diuersche hupplinghen/ soo van by als van verre/ rupne plaetse/ Piramiden/ Obeliscen/ ende dupsentkerlepe schoone dinghen/ verciert met ontelijken lichten/ groote/ indelbare ende clepne/ nae dat het ghelegghen is/ de welcke soo constelijck gheordineert zyn/ datse breidderlepe alderclaeckste gheleenten representere/ gelijc Diamantē/ Robine/ Zaphire/ Smaragdē/ Jacintē/ en dergelijcke dingē. Daer siet men die claeckende mane met hare hoozme allenreys opgaen/ en alreede geclomen eer dat het die siender s' gewaer wordē ofc sien climmen hebbe. In sommige and Scenen siet men de opganc vā sonnē met haren omganc/ en int voleynde vā comedien so siet men se ondergaē met sulcker cōste/ dat veel aenstenders vā sulcke dingē verbaest zyn. Alsmēt ooc behoort so siet men deur const eenigen god vāden hemel dalen/ men siet ooc sommige Cometen en sommige sterre schieten deur de lucht/ men siet ooc daerna op de Scene comen diuersche personagen seer rijckelijc geciert met diuersce leuere en veynde soortē vā cledingen/ zo vooz moyschen als musike. Somt siet men veynde gedieue/ daer kinder en man/ binnen zyn/ huppelende springende en lopende zo wel naden aert vāde beestē/ dattet niet en is sonder verwonderē vāden aenstenders/ welke dingē altsamen zo bevallic zyn in d' ooge/ dat men met scoorders en soude cōnen bedencken vā materiale dingē m3 hādē gemaeet. Maer mits dat wy nu in een and maniere vā perspectivē gecomē zyn/ zo wille wy daer wat byder af tracteren. Des tegenwoozdige perspectivē daer wy af spreke sullen/ al ist datse diuersch is vāden reglen die vooz getoont zyn/ mits dat de vooz/3. gemagineert zyn op een platten muere/ en dees and regle om datse materiael is en vheven/ zo ist wel redene dat men daer enen ander wech inne houde/ dier gemeen v'saute zo maect men ten eersten eenē solder/ die ten minsten also hoge vāden eerden is als doge vāden mensche. te weten int voozste deel g' r' c' h' e' n' t' met C. Maer vāder deel achterwarts daer de hupplingē opstaē/ maect men achter tegē de muere cē negenste deel v' h' e' v' te wete/ dat men de plepne in negenē dele/ en achter tegē den muere dē solderē een vā dien drien hooger legge dan bozen aende B. en moet wel effen en sterc zyn ter causen vāde moysd'ansers. Dit hāgen vā desen solder h' e' d' ic. seer gertelijck bevonden met d' experientie/ wāt in Dicence/ dwelc eē pompeuse en rijcke stad is onder die ander van Italen/ daer maect men een Theatre en Scene vā houtē/ also ic meyne dattet binne onsen tyde geen grooter gemaeet en is/ om de wonderliche Promingē die daer gebuerde/ gelijc vā wagenē/ elephantē en and moysche/ daer ordineert dat voozde hāgende Scene enē solder opt waterpas liggē soude/ den welckē solderē dat 12. voet hēet en tselich voet lanc was na v' mogē vāder plaetse/ daer vāt ic sulcke dingē seer gertelijc en toonbaer. Desen voozste solderē mits dat hy recht was/ zo en moeste zyn pavement den o'zōt niet obedieren/ maer zyn quadzen warē t' allen syden recht winckelijc/ maer van aent beginsel des klimmenden solders B. so gingē alle de quadzen naden vaterstē onfont O. dewelcke mits haer behoortliche distāte vercoortē seer wel. Ende om dat sommige den onfont vā deser Sc' ographien geset hebbe tegen den want rechts bove op dē solder/ waer duere dattet schijnt dat de hupplingen al in een loopen/ so heb ic my bedacht mettē onfont vooz der duere te ganc/ dat welke my aldoen zo wel bevallic heeft/ dat ic in iuicāen wercken alreys desen wech gehouden hebbe/ en also raed ic den genen die behagen in sulcken const hebben/ datse desen wech houden voozden bestē/ gelijc ic in dees navolgende figure betoonen sal/ ende oock geset hebbe by dat profil vanden Theatre ende vander Scenen.

En om dz die toerepdinge der comedien vā d'ie maniere zyn/ te weten/ die comica/ die tragica/ en die satirica/ so sal ic nu tractere vāde comica/ vāde welke dat de hupplingē naden gemenen mā moet gemaeet wordē/ welke dingē d' aent meestē deel onb' d' aent maect/ in enige sale die t' epndē een camer heeft tot gertē vāden personagen/ en derwarts ist dat men den solder vā d' Scenen maect gelijc geset is en betoont int profil T. eersten so is dat deel C. den platte solder/ en laet ons nemē dat elc quadzaet twee voete houde op elke syde/ desgelijc sulck die vāden hangde solder vooz aende base ooc twee voet hēet zyn en is getekent met B. En gelijc ic vooz geset heb/ so en is mijn meyninge niet dat ic dē onfont hieraf tege t' scutsel achter inde Schene sette wille/ maer so vele als vā dē beginsel des pavimentē B. totte muere is/ so verre wil ic dat men achter deur den muere ooc passere/ en also sullen alle de hupplingē en and dingē liecliker comē int voozten. En alsmēt d'ur die bequame distāte alle die quadzē naden onfont getrockē sijnde vercoort heet/ so sal men de hupplingē daer op rechten vercoortende mettē quaderstēnen/ dewelcke hupplingē zyn de groue linnen op den grode getekent. zo wel vooz d' opstaende als vooz t' vercoorten. En alsulck hupplingen heb ic alreys gemaeet vā sp' r' e' en l' a' t' e' daer heb ic voozde lijn waer ouergetrockē/ makende daerinne duere en vensters/ van bozen en int voozten nade occasten. Ooc heb ic sommige dingē bozen vā haluen tallen gemaeet vā houtē/ dwelcke d' schilberten seer gesholpen heeft om d' leuen te gelijckē. Alle die sp' a' t' i' e' n' vāden wāden totten muere getekent A. sullen vooz de personagen zyn/ daer toe moet den achtersten wādē inde midde ten minsten twee voet vāden muere staen/ op dz de personagē ongelien vā d' een syde in vāder gaen. Daerna so sal men enen termijn oprechten aent beginsel vāde pavimente B. dat sal den punct L. zyn. En vā daer tot aenden onfont woerde een linie getrockē die int profil met punten getekent is/ die sal van gelijcker hoochde zyn/ en daer die selve den achtersten wādē raect vā d' Scenen/ daer sal den onfont vā die wandē staen/ en dien onfont en sal maer vooz dien want allene dienen. Maer spantmen een coozde oft iet anders vā daer tot aende termijn L. zo mach men enen draet daer aent becligen om dien voozwards en achterwards te schuybe/ om den selven wāden onberoerliche onfont/ in alle de o'zografie ofc de hupplingen vā bozen te belijcē. Maer den onfont die duere den muere gaet/ sal tot alle die voozende syden vāde hupplingen dienen. En om dz men den muere soude moeten v' r' e' k' e' n' desen onfont int groote soude wille gebuycken dz welke niet geschied en mach/ zo heb ic alreys eē clepne modelle vā houtē en papier gemaeet juit op zyn mate/ en daer nae wt deselbe modelle vā stucke te stucke int groote ouergetet. Maer dees lesse sal den sommigen swaer vallen om te verstaen/ die niettemin/ zo sal vā noode zyn te arbeiden in modellen en experientien te maken/ en studeerende salmen dē wech v' d' e' n' d' e' n' en om dz men luttel salen vint hoe groot datse ooc zyn/ daer men Theatre in maken can dan seer gedwongen/ so heb ic nochtān om de Antike te volge na mijn vermogē/ alsulck deelen van desen Theatre willen maken/ als in een sale soude v' o' g' e' n' staen. Daerome sal dat deel D. vooz de p' o' s' c' e' n' e' dienē/ en die circulare plaetse getekent met E. sal de O' r' c' h' e' s' t' r' a' zyn/ rontsomme dees O' r' c' h' e' s' t' r' e' zyn de plaetse om valder edelste te sitten getekent met F. Die eerste graden g' r' e' c' h' e' n' t' met G. zyn vooz de edelste v' o' u' w' e' n' op te sitten. De plaetse H. is een strate/ also is oock dat deel I. Te midden tusschē dees graden zyn trapstē om gemackeliker op te klimmen. De plaetse getekent met K. sal men achterwart so groot makē als de sale verdzagē mach/ en is wat hāgende gemaeet/ op dz de meniche den ouer dān soude mogē sien.

Plan der Perspectiven

Angaende die dispositie vanden Theatren onder vander Scenen/te weten vanden gront/ is genoech ghetraect/ nu wil ic vande Scene in perspectiven bysonder spreken ende om dat gelijck geseyt is/ de Scenen van drie soorten ghemact worden/ dat is Comica/ om Comedien te spelen/ de Tragica/ om die Tragedien/ ende de Satirica/ om de satyren. Soo sal dees eerste Comica zijn/ vande welke dat de hupsinghen stecht zijn willen ghelijck vooz bozghers/ maer vooz al datter gheen bozdeellen en gebreke/ ende een hostelpe/ ende een kerke/ sulcken dingen sijn daerin van noede. Om dees hupsingen op den gront te rechen/ daer is vooz ghesoek of gheseyt/ en oock hoe datmen metten vilsone leven sal nietem in/ op datmen te dat geïnstrueert sijn/ angaende de formen van sulcken hupsinge/ so heb ic hier willen een figure daer af coonen tot sichteinge vanden genen die in sulke dingē genuechte nemē/ maer nits dat dees figure so cleyn is/ so en heb ic alle de maten niet coenen observeren/ dā dat ic meer op de inventie geacht hebbe/ op datmen daer wt leere hupsingen verkiezen die int werc wel staen gelijc soude sijn een duerlichtige gallette/ oft loge/ daer mē noch et ander hupsinge duersage. Die ouerstekingen comen seer wel inde heoytende syden delgelt/ et renige coynce wgesmede op d'eynden/ en verlessen metten āderen geschilderde coynen staen ooc seer wel int werc. Also doen ooc de hupsingen die op de syde groot ouersteken hebben gelijc de herberge vā d' manen/ en bouen alle dinc/ so moetmen vlielen de cleynste hupsen vooz te setten op datmen bovē de cleynē noch meer ander edificien sien mach/ gelijc mē bovē thupsen vā d' roffiane oft copelerse siet/ wāt settemen de grootste vooz en datse dā alchis minderden/ so en soude die plaetse vā d' Scene niet so ghelijckelike gebult sijn/ en hoewel dz dees dingen alle op eenē dach gemaect sijn vā eender syden/ dies niet te nits mits datmen de meniche vā d' lichte inden midden set/ hangende bovē de Scene/ so soude beter staen dzmen dē dach vanden middelt name/ en alle de ronden en quadzen die men inde edificien siet/ dat sijn alle artificielle lichte van duersche colozē duerschijnende/ vā d' welken dat ic de manere om die te maken int leste vā desen boecke setten sal. De venstere die van vooz staen/ sal goet sijn datmen se van gelase ofte papiere make/ met licht daer achter. Daer sould ich hier al schryben sene dat ich dat weet daer toe te dienen/ soude veel te lanch vallen/ vā d' om laet ich dat tch int verstant vande gene die hem daer in oefenen willen.

Van der Perspectieven

De huylingen van de Tragicca moeten gemaect zyn voo; groote personagien/ om dat die accidenten van antie-
 reulheyt ende vromde avontueren/ wyede doodinghen (nae datmen inde antike en moderne tragedien leest)
 zyn alsoos gebuert in huylen van grooten heeren hertogen oft princen/ ommers van coningen. Daeromme
 en salmen in sulcken toerustinghe gheen huylen maken dan voo; heerschappen/ gelijck hier ghehoont worde
 In dees figure inde welke mids datse zo clepne is/ en heb ick gheen conuulstijcke palaisen conuen maken/ maer t sal
 den Architect ghenoech zyn dat hy de maniere siet waer wt dat hy hem nade plaetse sal conuen behelpen/ ende gelijck
 ick byde Conica gheseyt hebbe/ dat hy altyt soecke voo; vanden aensienbers te behagene/ ende hem niet en ontsie/
 een clepne edificie voo; een groote te settene om der voo;sejder redenen wille. Ende om dat ick alle wyen Scenen op
 satten ende hynwaet gemaect hebbe/ zo sijnder nochtans somtijts van noode eenighe verhebene dinghen van houtte te
 makene gelijck die edificie ter kincker syden/ vande welke dat die pilaren op een (doch vercoztende) balcament staen/
 niet somnige trappen al niet sijnwaet becleedt/ ende de conuen wesprijngende/ aldus salmen dees ordene volghen tot
 ter ho;stweringe toe. Maer om der galerijen plaetse te genene/ so salmen dien andere vercoztenden doech wat achter
 warts setten/ ende maken hem boven een conuice alsomen siet/ tgene dan dat ick van deser edificien gheseyt hebbe/ sal
 men van alle den anderen verstaen/ maer inde edificien die verre achter warts staen/ sal die godde schilderte alleene vol
 doen sonder yet te verhebene/ aengaende den artificialen lichten/ is byde Conica gheseyt. Alle tgene datmen boven de
 daken maect wistekende/ gelijck scouwen/ tgeens obitiscen/ ende ander beelde/ salmen al op een dun hert maket/ vromt
 omme wgesneden ende wel gecolozert/ maer maectmen eenighe platte beelden die moeten verre vander handt staen/
 op datmense van op de syde niet en sie. In dese Scenen/ hoewel dat somnige daer personagien in geschildert hebben
 gelijckende dleuen/ te wesen op een galerie/ of binnen een deure/ oock een hont/ oft cante/ oft ander dier/ zoo en ven ick
 van dien autse niet/ want het blyft te lange staende sonder rueren/ maer maectmen daer yet dat lage en stiepe/ dat zoud
 ick passeren. Oock machmen beelden/ hystorien/ oft fabulen dichten van merber oft ander materie op eenen wandt/
 maer om dleuen te representeren dat hem behoort te rueren/ daer sal ick int leste noch wat af seggen hoe mense maec
 ken soude.

De Satyrice is om Satiren te representeren/ inde welke datmen begrift/ oft meer beschimpt/ alle de gene die een wilt oft onmanierlyck leuen
 leeden/ ende inde Antike Satiren waren sp'lycans metten vinger gewisen/sonder respect/ daer wt datmen verstaen mach dat sulcken dingheir
 den lipen toegelaten was die alle dingen bot wte seggen/ waeromme dat Vitruuius tracterende vande Scenen/ wilt dat de selue niet boe-
 men/ roosten/ bergen/ crupden/ ende bloemen gelect/ zyn sullen/ oock met cleynen doypmestkens/ gelijckmen siet. Ende mitdes datmen in onsen
 tijden dese dingen meest inden winter maect als men luttel groen boomen ende crupden met bloemen bindt/ so salmen mogen niet consten dees dingen
 van syden maken/ de welke meer geprefen sullen worden dan de naturale/ ende gelijckmen inde Sechen bande comica ofte tragica de hupfingen ende
 ander edictien van schilderen maect/ alsoo salmen oock in dese mogen boomen/ crupden/ ende ander dinghen maecten. Ende hoe dat sulcken dinghen
 meer costen/ hoefte meer geacht sullen worden/ want het zyn dinghen die grootmoedige ende rijke heeren behooren te doene die welke biande bande brec-
 heyt zyn. Dit heb ick met wyne oogen gheken in sommighe scenen die van Jeronimo Sanga geordineert waren duer belieste van synen patroon Francis-
 co Maria Hertoge van Dym/ daer ick sulcken liberaelheyt meecte inden Hinec/ ende 300 gorden indie iuden/ Architect daer toe 30 goede schickinge
 in tghene dat daer gespeelt werde/ als ick opt van monen leuen ghest hadde. Och god wat magnificentie was daer te siene van 300 veel boomen ende
 burchten/ so veel crupden/ ende diuersche bloemen/ alle van sijn sijde gemact van diuersche colozen. Die watercanten ende roosten geciert met huchoo-
 nen/ secken schiltspadden/ vischen/ hagedissen/ slangen/ ende ander ghebierre/ troncken van cozale/ perlemoer/ ende ander sechpen grooecht tusschen
 de steenen met 30 veel diuersche schoone dinghen/ dat soud ickse alle beschrijven/ my soude igt gebreken. Ich en wil niet seggen vanden satyren/ nymphen/
 meerminnen/ diuersche monstren/ ende ander vromde dieren/ gemact met sulcker const/ daer menschen in waerh diese deden gach/ ende rueren/ made na-
 mere/ ende twesfen van dien gedierten. En deed ick niet om de materie te costen/ ick soude vanden costelijche clercken/ van sommighen herders segghen/
 gemact van gouden laken/ ende van syden/ costelijck gevoedert met persweck. Noch soud ick seggen van sommigen visschers/ die welcke niet min rij-
 kelijck dan danderen waren/ de netten ende vischroeden waren vergulde/ etc. Noch soud ick van sommige doypmestkens ende nymphen segghen/ welcke
 clercken die auaritie verachteten/ maer ick wille al des dinghen inden verstande van den iuditeusen Architecten laten/ die welke sullen alsulcke den-
 ghen maken/ als sp' patroonen vinden die hem laten na haren sin wercken/ ende niet daer men soziet wat het costen sal.

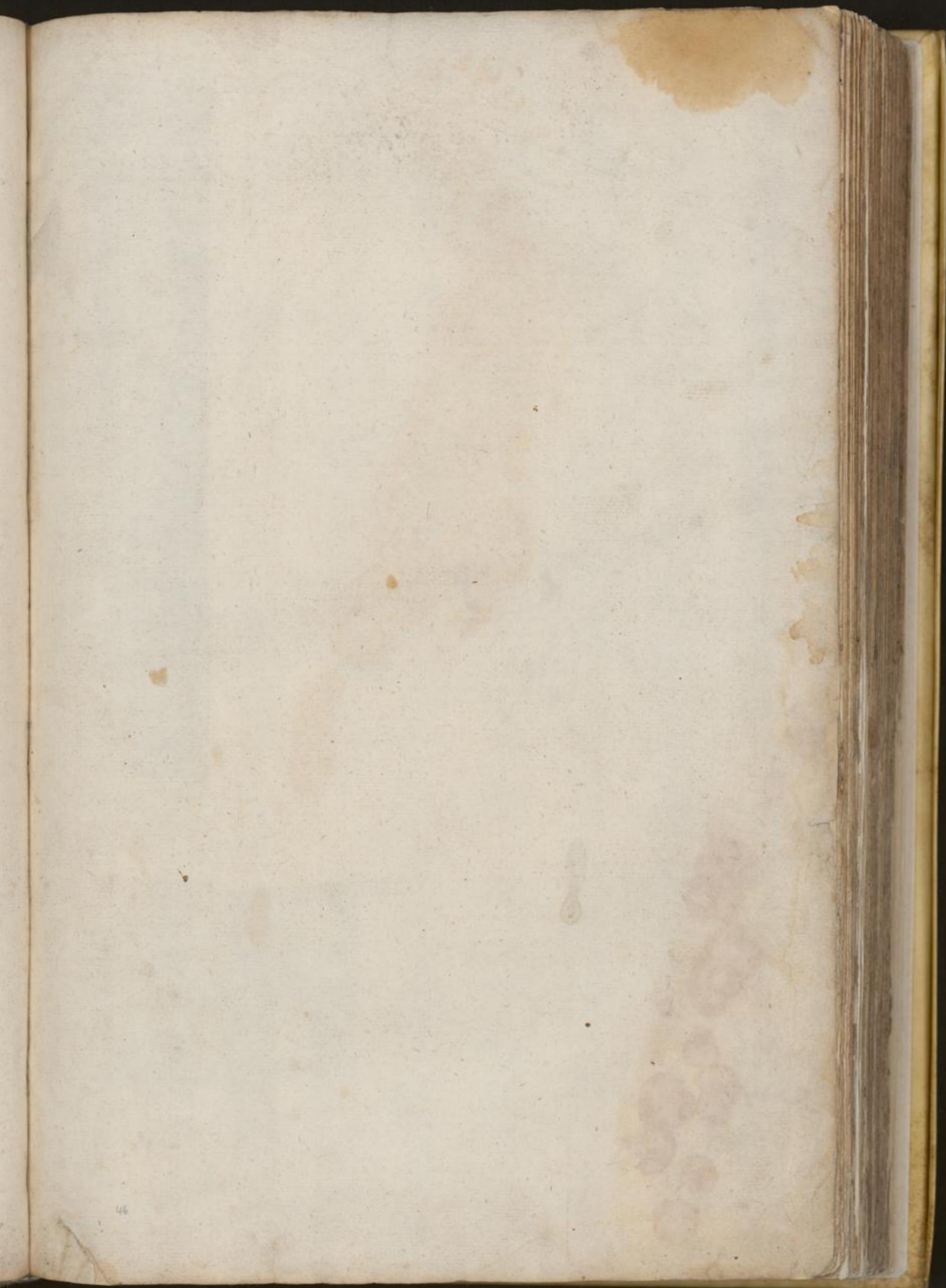

Van Artificialen lichten vanden Scenen,

Ich heb in de tractaten vande Scenen beloofd de maniere te geven hoemen dees lichten maken soude duet-
 schijn ende van diversche colozen daeromme sal ick een st vande hemelblauwe verwe seggen/ dewelcke eenē
 Zaphir gelijck en noch veel schoonder. Neemt een stuck Salomoniac en neemt een barbers becken ofte
 bergelijcken en doet daer wat waters inne/ alsdā so wylt dit stuck soude daerinne al ontstucken alsoo dat
 het al gesmolten sy/ doende daer altyds water toe na dat ghy wilt dat het licht ofte doncker van verwen sy/
 dat ghedaen zynde wil dyt dan seloon ende claer hebben/ zo distelleert duer enen vilt in een ander vat/ zo
 hebby een clare hemelverwe vander welcker alleene dat ghy beelderlepe blauwen maechen muecht met water. Wildy
 nu coluer van Amiralden maken/ zo doet in dat blauw water wat saftaen/ nā dat ghyt hooghe ofte licht hebben wilt/
 want tents geen noot hier matē ofte gewichtē af te setten/ midts dat u die experientie sulcx wel leeren sal. Wildy coluer
 van Robynen maken/ indien dat ghy zyt daermen rooden wijn vindt/ zo en behoeft by anders niet dan dien niet water
 bleek te maken zo verre als noot is/ maer hebby den wijn niet/ zo neemt bysil gebroken/ en doet dat in enen ketel wa-
 ters in wat allwyns doet het sieden/ en schuyt wel daerna doetter duer den vilt passert/ en gebuyct dz met water en
 alijn. Wildy enen Saleys contersepten/ dien suldy van rooden en witten wijn onder een ghemenige maken/ maer den
 wittē wijn alleene sal de Copas en Crisolite gelijck. Die fonteyne ofte gemeen water deur de vilt gepassert/ sal den
 diamant gelijcken/ maer om dit wel te doene/ salmen op een glas houen indien sojmen vā puncten en rassen doen maken/
 en die met water vullen. Maer de maniere om dees duerschynde colozen op haer plaetse te setten/ sal dese zyn: men sal
 achter die geschilderde hupsingen daer dees colozen in staen sullen/ een dunne berdt setten/ wgesneden inder manieren
 dat dees lichten wtgedekt sullen worden/ het sy ront ofte viercant/ ruytwijs ofte eptwys/ etc/ en achter dat selve sal een an-
 der sterker berdt plat gelept worden/ om de flesschen en ander satoenen van glazen met desen water op te stane/ dewelcke
 datmen voegen sal tegen die gaten gelijck dat behoort/ ommiers datse wel vaste geset worden datse niet en vallen duer
 dat getummel van dansen ofte spynge vanden moysken. Daer na salmen achter de glazen groote lampen setten/ op dat
 het licht altyt op enen pas blyve/ en waren de flesschen ofte ander sojmen vā glazen/ op de syde daer tlicht stonde/ plat ofte
 liever hol/ zo souden te claerder schynē/ en die colozē souden te duerluchtiger toonen/ desgelijck salmen ooc metten gaten
 op de vercoytende syde doen. Maer behoeft om somtijts een groot licht dat meer toone dan d'andere/ zo salmen daer een
 toozse achter setten/ en achter die toozse een geschuert becken/ welcx reflexie ofte weerschyjn/ sal de raden vander sonnen
 contersepten. Noch machmen ooc gelas van alle colozen/ vooz sommige viercante/ geruyte/ en ander sojmen setten/ met
 haren lichten daer achter. Maer alle dees lichten dienende totten colozen/ en sullen de ghene niet zyn welcke de Scene
 berlchten sullen/ want men moet daer groote meniche van toozsen vooz de Scene hanghen/ men mach ooc boven die
 Scene eenige candelaers met groote keersen setten/ en op de candelaers machmen eenige vassen met water setten/ inde
 welcke datmen een stuck camphers doen sal/ dat welcke byanden sal ten schoone licht maken en wel riecken. Som-
 tijts souden geballen yet te moeten maken/ dat soude schijnē te verbrande het sy wat het wille/ dat selve salme wel netten
 metten besten gebanden wijn/ en dat mer een keerse ontstekende/ zoo salt ghesheel ouerbranden en nochtans ongheweest
 blyven. En hoewel datmen vā desen vieren veel meer soude mogen seggen/ zo wil ic nochtans vooz dees tijt hier niet op-
 houden/ maer wille spreke van sommige dingē die den aensenders genoechlic zyn. Terwylen dan dat die Scene ledich
 is vande personagien/ zo sal de Architect bereet hebben eenige ordinantien van figuren/ van sulcker grooten als daer se
 te passeren hebben/ ende die sullen van stijf papier gemaect zyn rontsomme wgesneden en geschildert/ betonende als sul-
 ken dootken als men begeert/ de welcke figuren rusten sullen teghen een regle ofte latte van houtē dweers ouer die Scene
 daer eenige pooze ofte duere ofte strate gemaect staet/ en daer lanx sal pemant van achter duere ofte hupsinge/ die figuren
 doen passeren/ somtijts in sojmen van musciene met instrumenten en ooc gelijck sangers/ waer toe datmen achter die
 Scene met instrumenten spelen ende singhen sal/ somtijts salmen enen hoop knechten te voete/ en ander te peerde met
 trommelen pypen en trompetten doen passeren/ dewelcke met sachten gelupde van trommelen/ pypen/ trompetten/ en
 ander geroep van achter gemaect houden dat volck wacker ende wel te vreden. Al datmen een planete ofte ander dinck
 behoert duer de lucht te doen passeren/ zo moet dat dock op dick papier gemaect en wghesneden worden/ daerna achter
 de Scene te weten/ acende wterste hupsingen vander Scenen/ daer sal enen pseren djaet dweers ourgetrocken zyn/ en
 met eenige rinchens daer duere/ achter dat papier vast gemaect/ dewelcke planete ofte ander dinck/ sal vander ander sy-
 den duer pemanden met enen swarten djaet suethens getrocken worden/ maer het moet verre vant gesichte zyn/ alsoo
 datmen den enen noch den ander djaet gesien en can. Somtijde salmen donder ende blixem behoeden/ dienende totten
 spele/ zo machmen den donder aldus maken: gemeenlijck maecmen de Scenen (gelijck gelept is) aen d'epnde van een
 groote safe daer gemeenlijck enen solder boven ofte ontrent is/ waerop datmen enen grooten buscloot sal doen rollen/
 om den donder te contersepten. Den blixem salmen aldus maken/ daer sal pemant achter die Scene zyn in een hooghe
 plaetse/ hebbende inde hant enen dootken/ waer af dat het dechfel vol gaethens zyn sal/ en inden middel van dien sche-
 le sal een bernende keerse staen/ nu sal die met poepet van vernis gevult zyn/ ende werpende die hant metter dootken by-
 waerts/ zo sal dat poepet inde keerse vliegēde den blixem genoech contersepten. Maer aengafde den strael ofte dat schiet-
 ten vanden blixem/ zo salmen enen pseren djaet trecken ouer die Scene die neder dale/ daer salmen een fuspe aen doen/
 geciert met clater gout ofte clinckende soetige zomen dat verstaet/ en terwylsen datmen rommelt metten klote/ zo salmen
 een lange af schieten/ ende metten selven vier inde fuspe stekende salt goet effect doen. Maer souden van alle dinghen
 opt nauste willen tracteren die ick weet dat toe sulcke dinghen biende/ het soude te lanck vallen/ daeromme wil ick van
 deser perspectiven een epnde maechen.

FINIS.

Hier eyndet dat tweede boeck der Architecturen tracterende van perspectiven/ woten
 Italiaensche in duytschen ouergeset duer Peeter Coeck van Nelt schilders/
 ende is gebilteert ende geapprobēert by mijn Heere Joannes Gos-
 swint van Oylshot/ Prochiael van s. Jacops Thantwer-
 pen. Met Privilegie der h. Majesteit/
 onderreeckent P. de Kers.

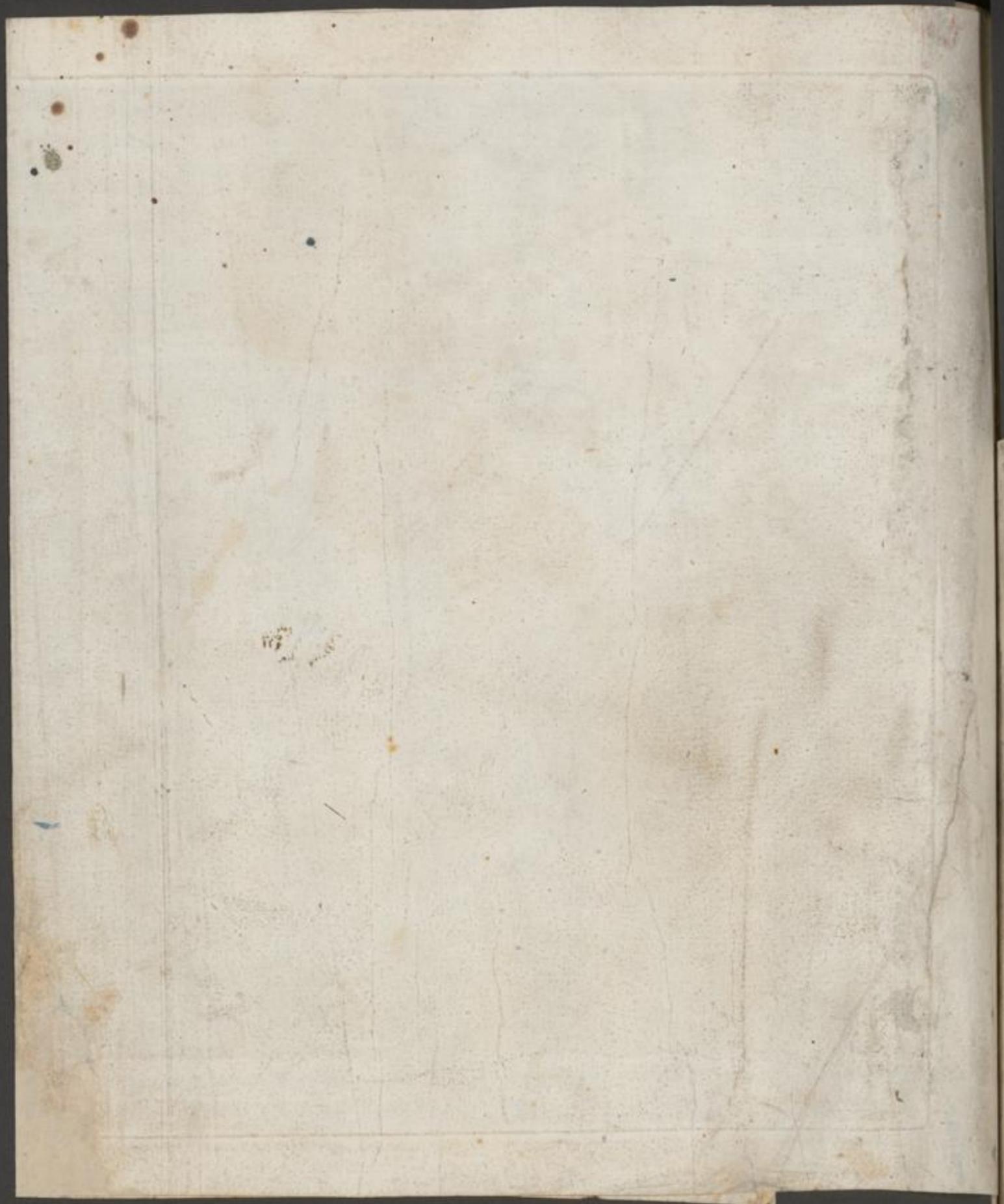

Clariss. P.
VER rec

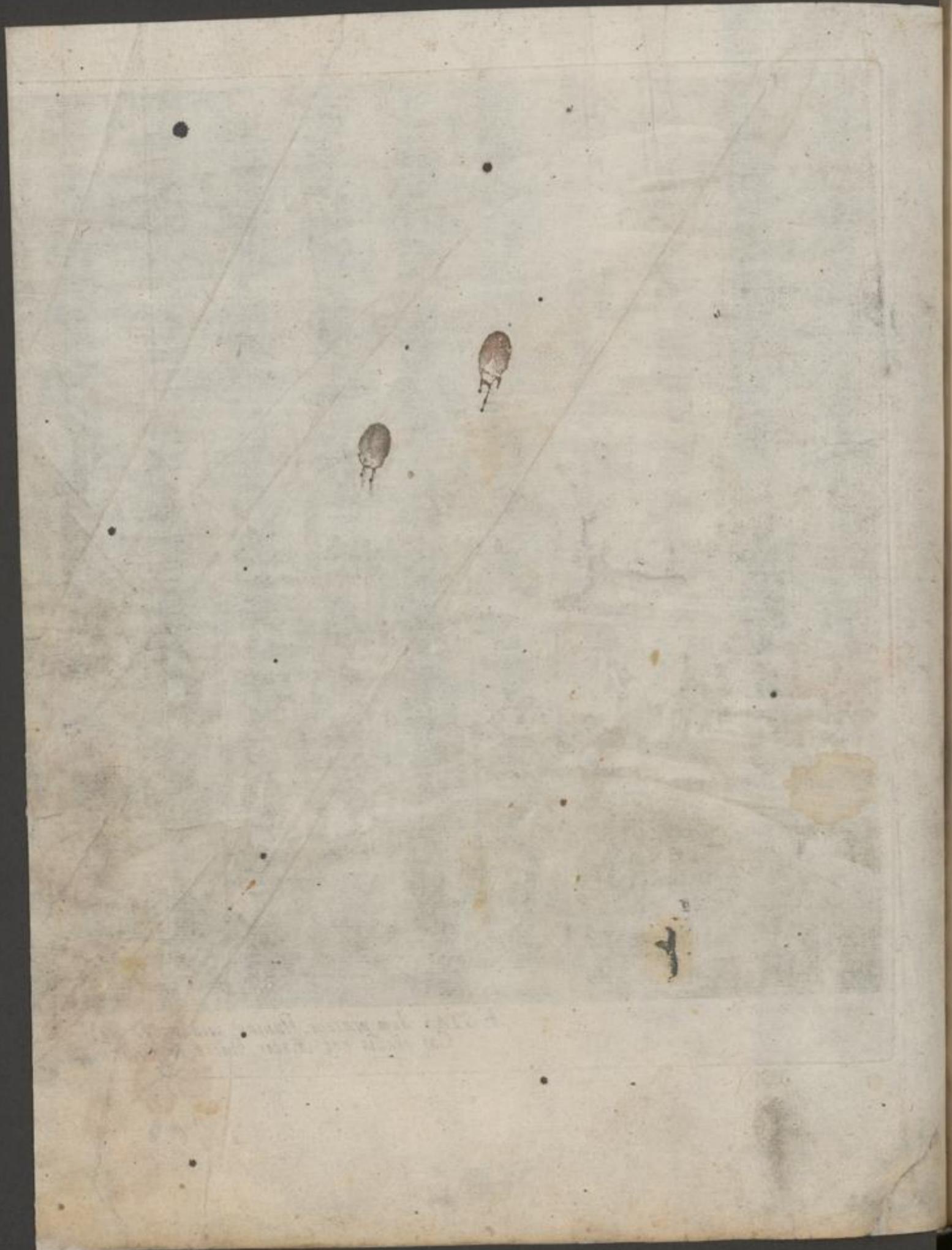

J. C. M. pinx. P. S. sculp. H. K. del. J. G. R. fecit.

*ÆSTAS dum præsens, fluvios silvæq; fatiga,
Cui gratus est Æstus, huic bene ferat hiem.*

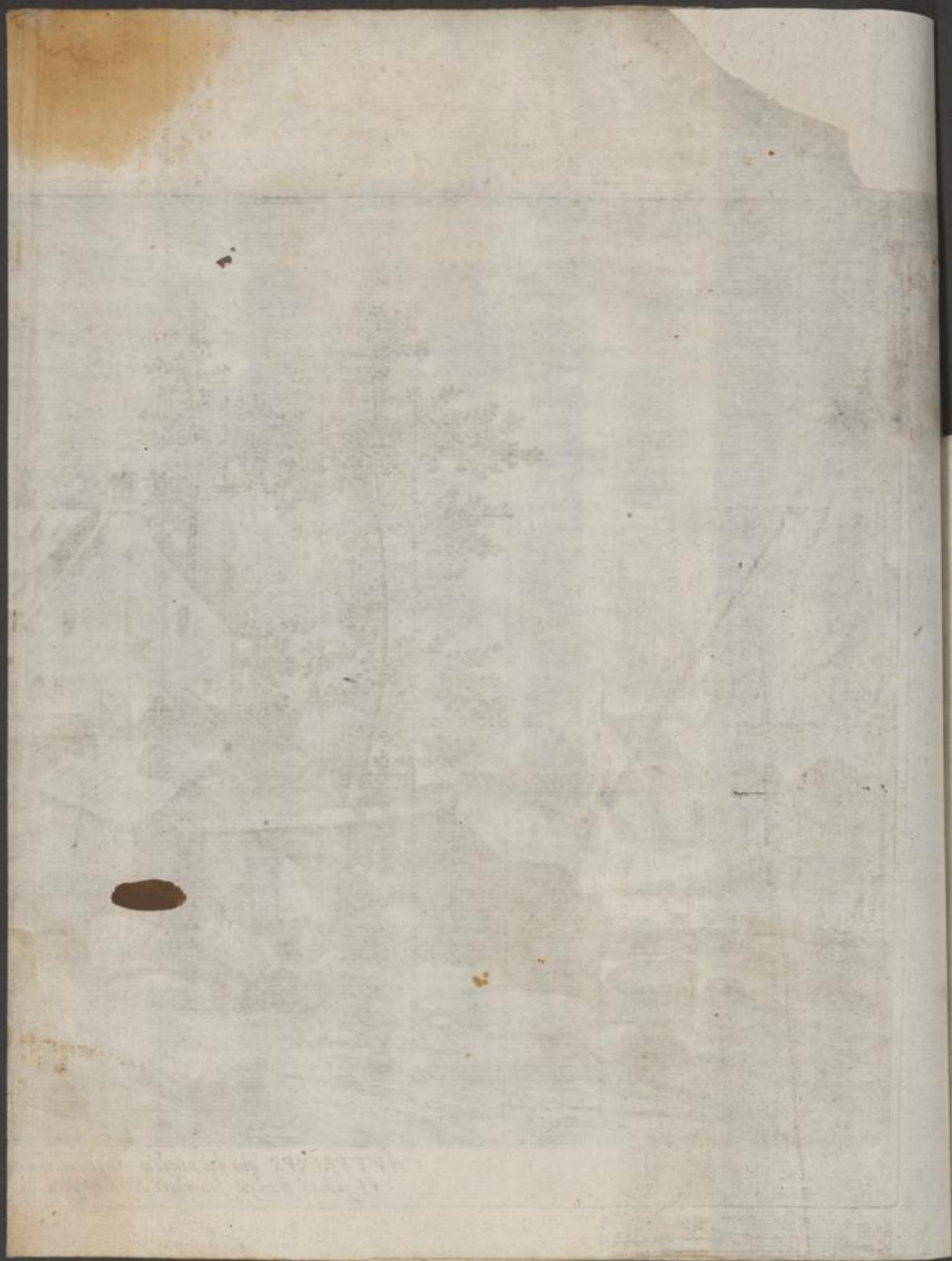

St. Michael's Mount, Cornwall

*Autumnus qua dat tandem Ceresis dona,
VI subito frangit fluminis Hydromyle.*

S. C. M. ynter
P. S. Jansen.

